

AREOPOLISZ
Történelmi és társadalomtudományi
tanulmányok XIV.

AREOPOLISZ
Történelmi és társadalomtudományi
tanulmányok XIV.

Areopolisz Egyesület
Székelyudvarhely
2015

Jelen kötet kiadási költségeit támogatta:

BETHLEN GÁBOR
Alap

TÁMOGATTA
SZÉKELYUDVARHELY VÁROS
ÖNKORMÁNYZATA

Szerkesztők:
Kolumbán Zsuzsánna
Róth András Lajos

Borítóterv: Biró Gábor

© Areopolisz Egyesület

ISSN 2248-0226
ISSN-L 2248-0226

**SZÉKELYFÖLDI MEGYÉK
KÖZIGAZGATÁS-TÖRTÉNETE
A KÉT VILÁGHÁBORÚ KÖZT**

NAGY BOTOND

Háromszék közigazgatása 1918–1940 között¹

Az új hatalmi struktúra és közigazgatás kiépülése (1918–1920)

Háromszéken a régi hatalmi rendszer eróziója a Monarchia haderejének összeomlása és az országos szintű eseménysorozatok helyi hatásként 1918 késő őszién visszafordíthatatlan állapotba jutott. Tanulmányunk a középszintű, megyei igazgatás 1918–1920 közötti működését, átalakulását vizsgálja, kizárólag az ezt befolyásoló eseményekre és folyamatokra összpontosít.

Háromszék vármegye törvényhatósági bizottsága november 11-én tartotta utolsó közgyűlését. A testület az országos Magyar Nemzeti Tanácshoz való csatlakozásról határozott. Az alispán, dr. Török Andor ez alkalommal a küszöbön álló román megszállásról tájékoztatta a jelenlévőket: *„mi már nem vagyunk hadviselő felek, és mivel mi ellenállást nem fejtenénk ki, az idegen országok csak egyszerűen bevonulnának hozzánk és mi az egész világ nemzetközi oltalmába ajánlanók magunkat.”*²

A megyeszékhely Sepsiszentgyörgyöt december 7-én reggel szállta meg egy század katonaság Dumitru Tigoianu százados vezetése alatt.³ Tigoianu százados első rendeletében a hivatalok helyben maradásáról és zavartalan működésük fenntartásáról intézkedett, azzal a kikötéssel,

1 Készült a Kisebbségi magyar közösségek c. OTKA kutatás (109173. sz.) keretében. Támogatta a MOL Zrt. és Közéletre Nevelésért Alapítvány.

2 Román Nemzeti Levéltár Kovászna megyei Hivatala (a továbbiakban RNLKMH), Fond 9 Háromszék vármegye iratai, 1. állag (á.). Közgyűlési jegyzőkönyvek, 150. kötet (köt.). 1918. november 11./379. jegyzőkönyvi pont (jkvp.).

3 Uo. 14. fond, 5/a. állag, 142. köt. 1918. december 14./72. jkvp.

hogy azok nem hozhatnak románellenes intézkedést.⁴ Az év végéig a megyeszékhely és a vármegye közigazgatási szervezetének összetétele és hatásköre gyakorlatilag nem szenvedett változást (a forradalmi fordulat előtti állapotokhoz viszonyítva), annak ellenére, hogy a megszálló század ellen helyi szervezkedés történt, majdnem fegyveres összecsapásra került sor. Az ezt követő szigorítások a lakosság életvitelére voltak hatással és nem a helyi közigazgatás működésére.⁵

Az erdélyi románság gyulafehérvári gyűlése után a Nagyszebenben Iuliu Maniu vezetése alatt megalakult hatalmi szerv a közigazgatási struktúra átvételét prioritásként határozta meg. A bukaresti kormány a Kormányzótanács (Consiliul Dirigent) hatáskörébe utalta a *közszolgálatok* működtetését,⁶ amely december 14-én a románokhoz intézett első felhívásában a közigazgatás új alapokra helyezését ígérte, a budapesti kormánnyal való kapcsolatok megszakítására szólította fel a lakosságot, valamint az addig hivatalban lévő román nemzetiségű tisztviselőket meghívta az új román adminisztrációba.⁷ Tíz nappal később felhívással fordult a nemzeti tanácsokhoz, amely által bekérte a községek szintjén a tanácsok alakuló jegyzőkönyveit és a tisztviselők (polgármester, jegyző, pénztáros, esküdt stb.) listáját, amelyekben megjelölni kérte, hogy régi vagy új a listába felvett tisztviselő, illetve az illető letette-e az esküt a nemzeti tanács előtt. Ugyanakkor jelentést kért a község politikai-közigazgatási állapotáról, az ellátásról, nemzeti gárdákról, a közbiztonság-

4 Nagy Szabolcs: Impériumváltás Sepsiszentgyörgyön 1918–1919. In: *Acta Siculica, 2012–2013*. Sepsiszentgyörgy, 2013. 350.

5 Uo. 351.

6 Erdélynek a Román Királysághoz való csatlakozását kimondó 3631/1918. december 11. sz. törvényerejű rendeletben a közszolgálatok (serviciile publice) megnevezés szerepel, ami az önkormányzatok hatáskörébe tartozó, valamint ezeknek a hatásköréből már korábban a minisztériumoknak alárendelt, decentralizált közigazgatási intézmények összességét foglalta magában. A Román Királyi Kormány közvetlenül a saját hatáskörébe utalta a külügyet, hadügyet, a vasútra, postára, távírdára, telefonra vonatkozó ügyeket, a vám- és pénzügyet, az állambiztonságot. Lásd: *Gazeta Oficială publicată de Consiliul Dirigent al Transilvaniei, Banatului și Ținuturilor Românești din Ungaria* (a továbbiakban GOCD), 18/31 decembrie 1918.

7 *GOCD*, 1/14 decembrie 1918.

ról, a román nemzetiségűeket november 1-je óta ért esetleges bántalmazásokról, illetve újabb listát a román nemzetiségű értelmiségiekről.⁸ Úgy tűnik, az új hatalmi rendszer kiépítését alulról képzelte el a Kormányzótanács, mivel a vármegyei és járási tisztviselők listáját ugyanekkor nem kérték be. Ezeken a szinteken a régi tisztviselők beágyazottságát túl erősnek ítélték meg, egyelőre a várható konfrontációt szándékozták elkerülni.

Háromszéken az új hatalmi rendszer kiépülése gyakorlatilag 1919 elején kezdődött, amikor Tigoianu alakulatához csatlakozott a 4. Roşiori ezred. Az események további alakulása azt mutatja, hogy az erősebb katonai jelenlét a polgári berendezkedésnek volt hivatott fedezetet nyújtani. Január folyamán a vármegyei közigazgatási szervezet ügyvitele a körülményekhez képest normális mederben haladt.⁹ Kapcsolata a magyar kormánnyal meglehetősen hiányos volt, majd a hónap végére az iktatókönyv tanúsága szerint meg is szűnt.¹⁰ Ezzel szemben a nagyszebeni Kormányzótanács első utasítását január 20-án iktatták az alispáni hivatalnál.¹¹ A román prefektus, dr. Nicolae Vecerdea január 30-án jelentkezett be. Külön érdekessége az esetnek, hogy nem szerepel a neve a Kormányzótanács azon közleményében, amelyben az erdélyi törvényhatóságok élére kinevezett prefektusok nevét tette közhírré.¹² Az alispán, dr. Török Andor megfogalmazása szerint az új román prefektus „*Háromszékvármegye főispáni székét katonai címén elfoglalta*”. E körülmény alapján pedig felmerül a kérdés, hogy a Kormányzótanács külön eljárást alkalm-

8 Uo. 11/24 decembrie 1918.

9 Az ügyiratok volumenét tekintve nem tapasztalható különösebb eltérés a korábbi évek gyakorlatához képest, összesen 1028 darab iktatmányt regisztráltak. RNLKMH, F 9. 3. á. Közigazgatási iktató- és mutatókönyvek, irattári sorkönyvek. 227. kötet.

10 Utolsó iktatmányt, az Országos Közélelmezési Hivatal egyik átiratát január 27-én regisztrálták. RNLKMH, F 9. 3. á. 227. köt. 812. iktatószám (ikt.).

11 Az utasítás megtiltja a burgonya és gabonaneműekből szeszfőzésre való felhasználását. RNLKMH, F 9. 3. á. 227. köt. 662. ikt.

12 Az erdélyi vármegyék és törvényhatósági jogú városok élére kinevezett prefektusok listáját január 27-én tette közzé a Kormányzótanács, ebben nem szerepelt Csík, Háromszék és Udvarhely vármegyék prefektusa. Lásd: *GOCD*, 14/27 ianuarie 1919.

zott az esetében, vagy annak tudta és előzetes legitimációja nélkül került Háromszék vármegye élére, illetve Bukarest embere-e? A prefektus az első napon kijelentette, hogy a tisztviselőktől nem kíván esküt, a hivatal pedig a fennálló törvények és jogszabályok alapján folytassa működését. Rossz egészségügyi állapotára hivatkozva, további részletkérdések megvitatásától elzárkózott.¹³ Február első napján azonban a román katonaság a vármegyeház ormára román nemzeti zászlót tűzött ki, a vármegyeház padlásán tárolt magyar zászlót elkobozta, amit dr. Török alispán a belgrádi fegyverszüneti szerződés I. pontjának megszegéseként, a hivatal román államhatóság alá vonásaként értelmezett: „*az aktust jogszerűnek el nem ismerhetem, de mint erőhatalmi tény tudomásul veszem*”. Ennek okán benyújtotta lemondását a prefektusnak és dr. Béli Pál vármegyei első főjegyző, illetve dr. Demeter Gyula másodfőjegyző távolléte okán a rangidős tisztviselőnek, Ütő Áron árvaszéki elnöknek adta át a hivatalt.¹⁴ A következő két napban további 38 közigazgatási alkalmazott mondott le az állásáról, beleértve tisztviselőket és szolgaszemélyzetet: az alispáni hivatalnál 21 személy, az árvaszéknél 8 személy (beleértve az alispáni teendőkkel megbízott elnököt), Sepsi járás szolgabírói hivatalánál összesen 9 személy. Az utóbbi két hivatalnál az egész testület lemondott, az alispáni hivatalnál 6 személy maradt: egy aljegyző és a szolgaszemélyzet tagjai.¹⁵ A lemondások kizárólag a megyeszékhelyre korlátozódtak, a Miklósvári, Kézdi és Orbai járások főszolgabírói hivatalainak alkalmazottjai egyelőre az állásukban maradtak. A községi- és körjegyzők szintén a helyükön maradtak, csak három állomás volt üresen:

13 RNLKMH, F 9. 34. á. Alispáni iratok. 1919/1057. irattári egység (magyar).

14 Uo. F 14. 5. á. Közigazgatási iratok iktatószám szerint rendezve. 1919/1023. ie.

15 A vármegyei, árvaszéki és szolgabírói hivatalok alkalmazotti névsorát a *Háztartási Alap Számfejtőkönyve* alapján állítottam össze, amely az 1917. év végéig tartalmaz bérezési adatokat. RNLKMH, F 9. 6. á. Számviteli könyvek. 65. köt. Az alispáni hivatal munkatársainak lemondásai részben név szerint, egyénileg voltak iktatva február 3-án. RNLKMH, F 9. 3. á. 227. köt. 1081, 1082, 1083, 1084, 1085, 1086, 1087, 1088, 1089, 1090, 1091, 1092, 1095, 1096, 1097, 1098, 1099, 1100. ikt. (magyar). Az árvaszéki és szolgabírói hivatalból származó lemondásokat egy nappal később iktatták, egységesen egy szám alatt. Uo. 1094, 1114. ikt. (magyar).

Bereck, Torja és Kézdikóvár. Az első helyről a jegyzőt a román csapatok Brassóba hurcolták, az utóbbi kettőről a háborúból hazatért katonák személyes bosszúja elől menekültek el.¹⁶ A gyengélkedő prefektus a lemondásokat tudomásul vette, de sértésként értékelte őket. Az elhagyott alispáni hivatal gondozásával Victor O Roman sepsiszentgyörgyi ügyvédet bízta meg, segédjének Tigoianu századost nevezte ki, a lemondott közigazgatási alkalmazottakat pedig a felvett bérelőlegek visszafizetésére szólította fel.¹⁷ Az *alispáni delegátus* vagy *kirendelt alispán* titulust viselő Victor O Roman tevékenysége¹⁸ újabb lavinát indított el alsóbb szinteken: február közepén a Miklósvári és az Orbai járások tisztviselői nyújtották be testületileg a lemondásukat, lemondott Sepsiszentgyörgy polgármestere, Bálint Dénes és a következő egy hónap alatt hasonlóképpen cselekedett vagy nyugdíjazását kérte 13 jegyző és aljegyző. A lemondások indokaként a magyar kormánynak (több esetben a népköztársaságot említik) tett esküvel összeegyeztethetetlen magatartást jelölték meg. A Miklósvári járás főszoigabírója, Zathureczky Kálmán világosabban fogalmazott, a nagyszebeni Kormányzótanács I. és II. számú dekrétumának végrehajtását tagadta meg.¹⁹ Az elutasítás azonban nem tekinthető egyöntetűnek, több esetben a régi tisztviselők azonnal elismerték az új hatalmi struktúra legitimitását, mint például dr. Pásztohy Dezső, Kézdi járás szolgabírója, vagy Dobolyi Gyula bodolai körjegyző.²⁰ Az alispáni hivatal vezető Victor O Roman február 26-án terjesztett javaslatot a prefektus elé, amiben a személyzet hiánya által okozott, a közigazgatás terén tapasztalható működési zavarra hívta fel a figyelmet, javasolva, hogy az új tisztviselők és szolgaszemélyzet verbuválása érdekében emeljék kétszeresére a fizetéseket és az egyéb járandóságokat.²¹ A vármegyénél akkora már betöltöttek néhány kulcspozíciót új emberekkel, említ-

16 RNLKmH, F 9. 34. á. 1919/ 74. ie. (román).

17 Uo. F 14. 5. á. 1919/ 1024. ie.

18 Tevékenysége február 6. időponthoz köthető, ezen a napon 1-es számmal újrakezdték az iktatást, ugyanazon a napon 1155. számmal lezárták a régi iktatást Uo. F 9. 3. á. 227. köt.

19 Uo. F 9. 34. á. 1919/ 43. ie. (román).

20 Uo. F 9. 3. á. 227. köt. 93, 94. ikt. (román).

21 Vö. Nagy Szabolcs: *i. m.* 354.

hetjük dr. Miron Crețu tiszti főorvost²² és Eugen Sibianu főszámvevőt, akinek kinevezése után az alispáni hivatal vezetője kénytelen volt magyarázatot adni a prefektusnak, mivel nyilvánvalóan túllépte hivatali hatáskörét. A következő napokban, hetekben a tisztviselői állásokra jelentkezők száma gyors növekedésnek indult, ami feltehetően az új bérezési rendszerrel függött össze. Március elsején dr. V Rauca Răuceanu foglalta el a közel egy hónapja üresen álló Sepsis-járás főszolgabírói hivatalát, ugyanazon a napon Octavian Popa-Radu a szintén egy hónappal korábban megüresedett Miklósvári-járás főszolgabírói hivatalát. Egy újabb hónappal később az Orbai-járás vezetését vette át, a nagyajtai állást Nicolae Rimbețiu foglalta el.²³ Komoly érdeklődés figyelhető meg ebben az időszakban a háromszéki közigazgatási állások iránt, néhány esetben sikertelen pályázatot is lehet azonosítani.²⁴ Berendezkedésük után az új hivatalvezetők a legszükségesebb feladatok ellátására új beosztottak alkalmazását is gyors ütemben lebonyolították.²⁵

A háromszéki közigazgatási gépezet Kormányzótanács alá terelésének első fázisa tehát megközelítőleg másfél hónap alatt lezajlott, a személycsera a hivatalok élén és az alsóbb szinteken cél és következmény is egyszerre. Fontos megvizsgálni, hogy a Kormányzótanács milyen elvek mentén képzelte el az új struktúrát, milyen jogi keretet szándékozott biztosítani ennek. A január végén közzétett I. és II. számú dekrétum Erdély közigazgatásának adott keretet, és legfőbb vonalaiban fennmaradt addig, amíg az 1925. évi országos szintű törvény felülírta. Az első jogszabály kimondta, hogy az 1918. október 18. előtt hozott magyarországi jogszabályok (törvények, rendeletek, szabályrendeletek és helyi statútumok) a további rendezésig érvényben maradnak. Továbbá rendelkezett a közigazgatásban működő választott és kinevezett tisztviselők állásban mara-

22 RNLKmH, F 9. 34. á. 1919/ 223. ie. (román).

23 Uo. F 9. 34. á. 1919/ 125. ie. (román).

24 Dr. Oltean nevű brassói ügyvéd esete, aki az Orbai-járás főszolgabírói állásra aspirált, és akinek az érdekében dr. Rauca Răuceanu alig egy hónappal hivatalba lépése után közbenjárt a feletteseinél. Vagy említhető a galaci (Fogaras vármegye) illetőségű, de a Temes vármegyei zgribești körjegyzőségben aljegyzőként tevékenykedő Dimitrie Rohan, aki az Orbai vagy Sepsis-járás vezetésére jelentkezett. Lásd: RNLKmH, F 9. 34. á. 1919/ 255. ie. (román).

25 RNLKmH, F 9. 34. á. 1919/ 125. ie. (román).

dásáról. Nyelvhasználatra vonatkozóan az 1868. évi XLIV. törvénycikket hagyta érvényben azzal a módosítással, hogy az abban szereplő magyar nyelv szót minden alkalommal románra helyettesítik. A helységnevek használatánál az 1898. évi IV. törvénycikk előírásait törölte, érvényessé nyilvánítva minden nemzetiség által használt formát. A családnevek esetében azon nemzetiség nyelvének a helyesírási szabályait kellett használni, amelyhez az illető család tartozott.²⁶

A második jogszabály a közhivatalok átmeneti működéséről rendelkezett.²⁷ Kimondta, hogy a törvényhatóság élén a prefektus áll, aki a törvények által a főispánra ruházott hatáskört veszi át, a többi választott és kinevezett tisztviselő szintén a törvény által megszabott hatásköröket veszi át. A törvényhatóságok, községek működésére és a tisztviselők fegyelmi eljárására vonatkozóan az érvényben lévő 1886-os törvénycsomagban²⁸ rögzítettek továbbélését írta elő néhány lényeges változtatással. Az egyik a törvényhatósági közgyűlések és a községi képviselő-testületek megszüntetése volt, ami addig az időpontig volt kilátásba helyezve, amíg ezek tagjainak választása általános és titkos szavazati jogot biztosító választási törvény alapján nem történik meg. A közgyűlés és képviselő-testületek esetében törölték a virilizmus intézményét, illetve a cenzusos szavazás lehetőségét is, törvényhatóság és község szintjén egyaránt. A törvényhatósági közgyűlés hatáskörének egy részét a prefektusra ruházta át, másik részének intézését a belügyi tárcahoz utalta. Az utóbbiak esetében a prefektusnak javaslati joga volt. A korábbi gyakorlat szerint a közgyűlés által megválasztott tisztviselők²⁹ kinevezése a belügyi tárca vezetőjének jogkörévé vált, a prefektusnak itt is javaslato-

26 *GOCD*, 14/27 ianuarie 1919.

27 Uo.

28 *Corpus Juris Hungarici – Magyar Törvénytár*. 1886. évi XXI. törvénycikk a törvényhatóságokról; 1886. évi XXII. törvénycikk a községekről; 1886. évi XXIII. törvénycikk a közigazgatási tisztviselők, a segéd- és kezelőszemélyzet tagjai elleni fegyelmi eljárásról. Lásd:<http://www.1000ev.hu/index.php?a=2&k=4&f=5892¶m=6194#tv6194> (Letöltve: 2014. szeptember 1.)

29 A törvényhatósági főorvos, a rendőrkapitány, a számvevők, a levéltárnokok, az árvaszéki nyilvántartók és könyvvezetők, a járási és kerületi orvosok, a közigazgatási gyakoronokok, az állatorvosok és a járási írnokok, vármegyékben a segéd- és kezelő személyzet tagjai.

kat terjeszthetett be. A segéd- és kezelőszemélyzet tagjainak kinevezését prefektusi hatáskörbe utalta, illetve az olyan bizottságok tagjait, mint a közigazgatási bizottság, akiket korábban szintén a közgyűlés választott meg,³⁰ szintén a prefektus nevezte ki a továbbiakban. A községi képviselő-testületek hatáskörét a városi tanács vagy községi elöljáróság vette át a prefektus jóváhagyásával. A képviselő-testületek által választott tisztviselőket a prefektus nevezte ki. A tisztviselők szakképesítésére, illetve előléptetésére és bérezésére vonatkozóan szintén a magyar jogalkotás szabályai maradtak érvényben.³¹

Tehát az ígért demokratizálódás nagyvonalú elvével az átmenetnek szánt közigazgatási gyakorlat jogi kerete szöges ellentétbe került. A Kormányzótanács, majd a bukaresti kormány helytartói szerepét átvevő prefektusnak széles és sokrétű jogkört biztosított, ez pedig erőteljesen csorbította a reprezentativitást. Végeredményben a központosítás irányába tett ugrás maga a fordulat, ami messze túllépett az ókirályságban akkor működő gyakorlaton. Az ókirálysági modellből nem kerültek át elemek az erdélyi jogi keretbe, azon kívül, hogy részben az ottani tisztségek, intézmények és területi egységek megnevezéseit honosították meg.³² A prefektus funkció világosan a magyarországi főispán szerepkörét, az alprefektus pedig az alispánét vette át, utóbbi a Román Királyságban tel-

30 *Corpus Juris Hungarici – Magyar Törvénytár*. 1876. évi VI. törvénycikk a közigazgatási bizottságról.

31 *Corpus Juris Hungarici – Magyar Törvénytár*. 1883. évi I. törvénycikk a köztisztviselők minősítéséről. (Kiegészítve a kitételrel, hogy új hivatalnokot csak olyant lehet kinevezni, aki ismeri a közhivatal hivatalos, illetve a működési területen élők nyelvét.) 1900. évi XX. törvénycikk a községi közigazgatási tanfolyamokról.

32 A Kormányzótanács IV. számú dekrétuma kötelezővé tette a következő megnevezéseket: *județ* megnevezés a comitat (vármegye) helyett; *plasa* a cerc (járás) helyett; *oraș cu consiliu* az oraș cu magistrat (rendezett tanácsú város) helyett; *prefect* a comite suprem (főispán) helyett; *subprefect* a vicecomite (alispán) helyett; *primnotar* a pronotar [(vármegyei) főjegyző] helyett; *jurisconsult* a protofiscal (tisztügyész) helyett; *primmedic* a protofizic (főorvos) helyett; *primpretor* a protopretor (főszolgabíró) helyett; *medic de plasă* a medic districtual (járás orvos) helyett; *secretar* a notar (jegyző) helyett. Lásd: *GOCD*, 30 ianuarie/12 februarie 1919.

jesen más – főszolgabíróhoz hasonló – jogkörökkel rendelkezett.³³ A román okiráltságbeli jogi keret közigazgatásban és más területeken való azonnali adaptációjának elvetése a jogi, közigazgatási, kulturális hagyományok közötti jelentős különbségekben keresendő. A jogegyesítést nem segítette, hogy a szellemi elit képviselői zömében nem a románság köréből kerültek ki, illetve hogy az erdélyi románság vezető szellemi rétege az osztrák–magyar szellemiség hagyományai szerint szocializálódott.³⁴

A közigazgatási tisztviselők hűségesküre való szorítása 1919 nyarától kezdődően került napirendre, hivatalosan a Kormányzótanács június közepén és október elején adott erre vonatkozóan utasítást. Az első a hűségesküt le nem tett és eltávozott tisztviselők lakásait román hivatalnokok részére fenntartani rendeli,³⁵ a másodikban a helyben maradt, de esküt le nem tett tisztviselők lakásainak lefoglalására utasít.³⁶ Közvetlenül ezt követően Háromszéken néhány eskületételt lehet azonosítani, az egyik Damokos Antal, Hídvég nagyközség segédjegyzője³⁷, a másik Zemba Albert, Kézdimartonfalva kör jegyzője. Előbbi 1918-ban, utóbbi 1919-ben lépett szolgálatba. Dr. Pásztohy Dezső szolgabíró, aki februárban az elsők között ismerte el de facto a román prefektus legitimitását, valószínűleg az ebben az irányban ránehezedő nyomás miatt lemondott.³⁸ Ugyanígy tett Zöld Ernő, a bikfalvi kör jegyzője,³⁹ a jegyzők idősebb generációjából többen nyugdíjazásukért folyamodtak.⁴⁰ Októberben

33 Györke Zoltán: *Instituția prefecturii în perioada interbelică (1923–1938). Proiecții legislative*. In: *Revista Transilvană de Științe Administrative*, (2010) 3 (27). 80–81.

34 Vallasek Magdolna Márta: Az 1918. évi egyesülést követő jogegyesítési folyamat kérdése Romániában. In: *Magyar Kisebbség*, 9. (2004) 31–32. (1–2.). 576.

35 *GOCD*, 19 iunie 1919.

36 Uo. 7 octombrie 1919.

37 RNLKmH, F 9. 34. á. 1919/ 1730. ie. (román)

38 Uo. F 9. 34. á. 1919/1529. ie. (román)

39 Uo. F 9. 3. á. 227. köt. 1731. ikt.

40 Cseh Ignác, Zágón (RNLKmH, F 9. 3. á. 227. köt. 1237. ikt.); Veres Ferenc, Martonfalva (Uo. 1325.); Szánthó Károly, Lemhény (Uo. 1622); Sándor Károly, Magyarbodza (Uo. 1722). Később a Kormányzótanács az állami nyugdíjak folyósításához feltételként szabta, hogy a kedvezményezett is letegy

Sepsi járás főszolgabírói hivatalának három új alkalmazottja: Vitályos Gyula szolgabíró, Kozma Irén irodatiszt és Petz Margit napidíjas tette le a hűségesküt.⁴¹ Ebben a kérdésben jelentős fordulatot hozott, hogy az időközben Kolozsvárra költözött Kormányzótanács 1920 áprilisában *Egyesítési Területi Bizottság*-ra (Comisia Regională de Unificare) változtatta titulusát. Szaktárcáit közvetlenül a bukaresti minisztériumoknak rendelték alá, összetételükben pedig a fővárosi képviselők jelentős súlyt kaptak, így nyilván a bukaresti érdekek képviselője és az ebből az irányból érkező elképzelések nagyobb térhez jutottak.⁴² Ezt követően Háromszék élére is új prefektust neveztek ki dr. Vasile Pop személyében,⁴³ a régi, dr. Nicolae Vecerdea az alprefektusi állást kapta meg rövid időre.⁴⁴

A hűségeskü kérdését tehát közvetlenül Bukarest kezdte sürgetni, a Minisztertanács július 27-én hozott határozata szerint minden tisztviselő és ügyvéd az újonnan csatolt területekről egy hónapon belül köteles volt letenni azt.⁴⁵ Helyi szinten a hűségeskü letételére az alispáni hivatalnál és árvaszéknél elfoglalt állások versenyzőgára való meghirdetése után,⁴⁶ annak elfoglalása alkalmával kötelezték a sikeresen abszolváló régi/új tisztviselőket. Ugyanez a modell érvényesült a községi- és körjegyzői és aljegyzői állások esetében is.⁴⁷ Háromszék vármegye új alispánja, dr. Morvay Endre november közepén a jegyzők és aljegyzők hűségeskü letételét sürgette meg, ellenkező esetben az állások pályázatra hirdetését helyezte kilátásba,⁴⁸ a kolozsvári egyesítési bizottság 1921. január 1-re jelölt ki végső határidőt.⁴⁹ Ennek megfelelően a jegyzők és aljegyzők prefektus általi kinevezései december 4-e és 31-e között zajlot-

a hűségesküt. Lásd: *Gazeta Oficială a Județului Treiscaune* (a továbbiakban GOJT), 13 aprilie 1922.

41 RNLKmH, F 9. 34. á. 1919/ 3082. ie. (román)

42 *Gazeta Oficială a Comisiei Regionale de Unificare din Cluj* (a továbbiakban GOCRU), 17 aprilie 1920.

43 Uo.

44 Uo. 23 aprilie 1920.

45 Uo. 3 iulie 1920.

46 Uo. 15 iulie 1920.

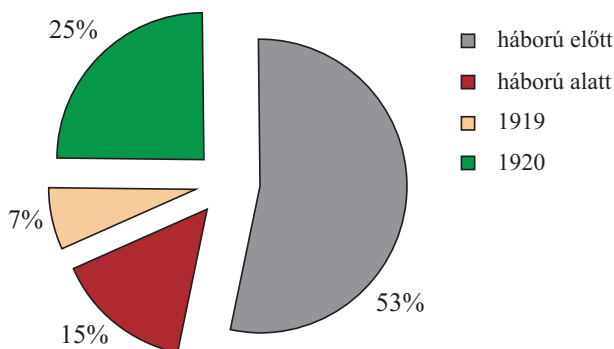
47 Uo. 26 iunie 1920; 18 octombrie 1920.

48 Uo. 19 noiembrie 1920.

49 Uo. 22 decembrie 1920.

tak le, nyilván ezt az aktust a hűségeskü letétele előzte meg. A községi és körjegyzők 2/3-a 1919 januárját megelőzően lépett szolgálatba, zömükben a háború kitörése előtt.⁵⁰ A háború alatt való szolgálatba lépések számát problémásabb megállapítani, mert néhányan a katonai frontszolgálatból való visszatérésük után léptek újra szolgálatba. A maradék 1/3-ot kitevők nagyobb részben 1920-ban szolgálatba lépett újoncok. A román adminisztráció alatt jegyzői és aljegyzői állásra alkalmazottak közül tíz volt magyar nemzetiségű és nyolc román.

Háromszéki községi és körjegyzők 1920–21 fordulóján, közszolgalatba lépési idő szerint

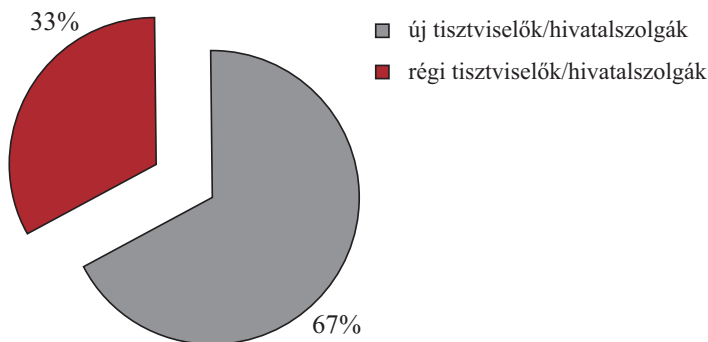

A legmélyrehatóbb változások a vármegyei hivatalok – alprefektúra, árvaszék és járások főszolgabírói hivatalai – keretén belül zajlottak le. A jegyzőkhöz viszonyítva itt fordított arányban voltak jelen az 1919. janu-

50 A községi és körjegyzőségek száma és területi beosztása a háborút megelőző állapotokat tükrözi. Lásd: *A Magyar Szent Korona Országainak Helységnevtára 1913*. Budapest, 1913. 195–197. A személyekre vonatkozó adatokat lásd: *Jegyzői fizetések számfejtő könyve Sepsí és Miklósvári járások, 1914–1921*. (RNLKMH, F 9. 6. á. 48. köt.), valamint *Jegyzői fizetések számfejtő könyve Kézdi és Orbai járások, 1914–1921*. (Uo. 49. köt.)

ár 31. előtt is közigazgatási alkalmazottként tevékenykedő személyek.⁵¹ Az összesen 29 személyből 16 volt olyan, aki 1919 februárjában lemondott. Legmagasabb beosztásban a főlevéltáros Péter Lajos volt, a többiek irodatisztek, illetve nagyobb számban a kiszolgáló személyzet tagjai.

*Háromszék vármegye közigazgatási alkalmazottai
(alprefektúra, árvaszék, járások) 1920–21 fordulóján*

A régi alkalmazottak közül 13 személy volt olyan, akinek tevékenysége folyamatos volt, köztük két főszolgabíró (egyikük az eltelt két év alatt volt előléptetve), illetve két szolgabíró. Andrásy Adalbert, Kézdi járás főszolgabírója volt a legmagasabb funkciót betöltő tisztviselő, aki állásában mindvégig megmaradt. Az 1919. január 31. után alkalmazott tisztviselők közül 24 román nemzetiségű, 34 pedig magyar volt. Az előbbieket általában magasabb beosztásokban helyezkedtek el.

A közigazgatás működése (1921–1925)

A törvényhatóság és községek reprezentatív testületei megválasztásának technikai kivitelezésére a Kormányzótanács az 1919. év végén két

⁵¹ RNLKMH, F 9. 6. á. 10. köt. *Megyei és járási tisztviselők és szolgaszemélyzet fizetésének számfejtő könyve 1921–1923-ból.*

(XXII.⁵² és XXIV.⁵³ számú) dekrétumot tett közzé. Ezekkel az év elején, a II. számú dekrétumban beígért demokratizálódást kívánta gyakorlatba ültetni. A törvényhatósági közgyűlésre vonatkozóan megerősítette a virilizmus eltörlését, illetve a választók listájának összeállítását a már lezajlott parlamenti választásoknál használtak alapján. Az ily módon megválasztandó közgyűlés hatáskörét tovább csorbitotta a jogszabály, gyakorlatilag az önkormányzatiság látszatát garantáló minden paragrafust megsemmisített, pl. a felirati jog gyakorlása a törvényhozás irányában, vagy a törvényhozásban meg nem szavazott adó vagy meg nem ajánlott újoncözás végrehajtásának a megtagadása. A testület már nem választhatott alispánt vagy polgármestert, illetve alacsonyabb beosztású tisztviselőket. Ezeket a jogokat mind a belügyi tárca tartotta fenn magának, akár csak az új hivatalok létesítését, vagy a régiéek megszüntetését, a fegyelmi eljárásokat, felfüggesztéseket. A községi képviselő-testületek választását szintén a parlamenti választások választói listái alapján helyezte kilátásba, hároméves ciklusra. A polgármester vagy községi bíró megválasztásának jogát meghagyta a képviselő-testület hatáskörében, de a tisztviselőket itt is felsőbb kinevezéshez kötötte. Ez a két jogszabály azonban soha nem került gyakorlati alkalmazásra. A megyei közgyűlés tagjainak megválasztására az 1925-ös közigazgatási törvény életbeléptéig nem került sor, ugyanígy a két városban sem. A képviselő-testületeket a városi tanács helyettesítette (Consiliul Orășenesc înlocuind Adunarea Generală a reprezentanței).⁵⁴ Az 1925. év végéig a polgármestereket a prefektus nevezte ki. Sepsiszentgyörgyön 1920 áprilisában a korábbi megyei közéletvezető biztost, dr. Zaharia Crișant, 1922 áprilisában pedig Izidor Rauca Răuceanu,⁵⁵ aki dr. Vincențiu Rauca Răuceanu, a Sepsis járás főszolgabírójának testvére volt. Kézdivásárhelyen 1922 márciusában váltotta az 1919 előtt választott polgármestert, dr. Molnár Dénest a korábban megyei tisztviselőként működő, 1919 előtt főszolgabírói, majd átme-

52 *GOCD*, 12 noiembrie 1919.

53 Uo. 19 noiembrie 1919.

54 RNLKMH, F 14. 5/a. á. 143, 144, 145. köt.

55 Uo. F 14. 5. á. 1922/ 223. (1997). ie.

netileg alispáni funkciót is betöltő dr. Morvay Endre, akit az alprefektus nevezett ki a város élére.⁵⁶

A kolozsvári Belügyi Vezérigazgatóság (Direcțiune Generală) 1922. június 1-jén történt feloszlata után a törvényhatósági és községi szintű közigazgatásban egy sor változtatás következett be, illetve tisztázódott néhány függőben maradt részlet. A prefektúrák közvetlenül Bukaresttel érintkeztek, személyi, anyakönyvi és gyámügyekben a belügyi államtitkársághoz, vagyoni, költségvetési és számadási ügyekben pedig a belügyi számvevőségi igazgatósághoz fordultak.⁵⁷ A községek határozatait – ami 1919 előtt a törvényhatósági közgyűlés hatásköre volt – jóváhagyás végett a belügyi államtitkársághoz kellett felterjeszteni három példányban. Ha a prefektus egyetértett a határozattal, jóváhagyási záradékkal kellett ellássa, ha nem, akkor módosító javaslatot volt köteles mellékelni, amit először közölni kellett az illető községgel, majd a fellebbezési határidő lejárta után felterjeszteni. Rövidesen ez az előírás annyi módosítást szenvedett, hogy a Belügyminisztérium jóváhagyását igénylő, régebb a törvényhatósági közgyűlés hatáskörébe tartozó ügyek esetében a tisztügyész véleményezése is kötelezővé vált, illetve a prefektus részéről csak abban az esetben kértek véleményezést, ha módosítási javaslatát megfellebbezte a községi elöljáróság (amely a községi képviselő-testület teendőit látta el).⁵⁸ Személyi ügyekre vonatkozóan: a jegyzők és segédjegyzők kinevezése a prefektus hatáskörében maradt, de az államtitkárságnak is meg kellett erősíteni, a megyei és városi tisztviselők kinevezése viszont az államtitkárság hatásköre, akárcsak a fizetési osztályba való besorolásuk is, városiak esetében a tanács csak javaslatot tehetett.⁵⁹ 1922 végén a belügyi tárca vezetője megszüntette az erdélyi prefektusok kinevezési, előreléptetési jogát, a továbbiakban a Személyzeti és Titkársági Igazgatóság (Direcțiunea Secretariatului și Personalului) hatáskörébe utalta.⁶⁰ A prefektusok és alprefektusok egyik fontos átmeneti szere-

56 RNLKMH, F 9. 3. á. 238. köt. 1922/ 2870. ikt.

57 *GOJT*, 18 mai 1922.

58 Uo. 14 septembrie 1922.

59 Uo. 1 august 1922.

60 RNLKMH, F 9. 34. á. 1922/ 12589.; *GOJT*, 21 decembrie 1922. A Belügyminisztérium erdélyi kérdéseket érintő ügybeosztása előzőleg megváltozott,

püket az 1922-ben kezdődött földreform alkalmával játszották el. A kisa-játítási bizottságoknak ugyan nem voltak tagjai, ám a kisa-játítási bizto-sok panaszai nyomán rendre közbeléptek és nyomást gyakoroltak a köz-ségek képviselőire, hogy együttműködjenek.⁶¹

Háromszék megye prefektúrája összesen 18 pénzalapot vett át a régi vármegyei kezelésből. Ezek java része jelentős mértékben volt hadiköl-csönökkel terhelve, több közülük megszűnt, a nyugdíj és fizetésalapok az új rendszer szerint nagyobb egységekbe olvadtak be. Az egyik legje-lentősebb, a számos ingatlannal rendelkező *Vármegyei Tanalap* különös sorsra jutott.⁶² A tanalap a kiegyezést követően jött létre, amikor I. Ferenc József uralkodó visszaszolgáltatta Háromszéknek a székely határőrség vagyonát, amit az 1849-es szabadságharc leverése után, a székely határ-őrség megszüntetése nyomán kobzott el a Habsburg adminisztráció.⁶³ A Vármegyei Tanalap és a Székely Huszár Tanulmányi Alap vagyonát vette át a dr. Grigorie Păltineanu alprefektus által kezdeményezett *Háromszék Megyei Iskolaépítési Alap* (Fondul Județean pentru Clădirea de Localuri

a következő osztályok alakultak: 1. Direcția Secretariatului și Personalului; 2. Direcțiunea Administrației și Contabilității Comunale; 3. Direcțiunea Administrației și Contabilității Județene; 4. Direcțiunea Administrației Generale; 5. Oficiul Central de Locuințe. Lásd: *GOJT*, 7 decembrie 1922.

- 61 *GOJT*, 13 iulie 1922; 23 februarie 1923.; RNLKmH, F 9. 34. á. 1923/ 1484.
- 62 1. Háztartási alap; 2 Megyei tisztii nyugdíjalap; 3 Jegyzői fizetésalap; 4. Jegyzői nyugdíjalap; 5. Anyakönyvvezető helyettesek; 6 Vármegyei tanalap; 7. Szegényalap; 8. Gábor Áron-alap; 9. Lóbeszerzési alap; 10. Pótsa-alap; 11. Erzsébet árvaház alap; 12. Hősi sírok fenntartási alap; 13. Munkásház építési alap; 14. Székely Huszár Tanulmányi alap; 15. Elhagyott gyermekek segély-alap; 16. Központi Tűzoltó alap; 17. Erdőöri segélyalap; 18. 2% vasúti alap. Lásd: *GOJT*, 1 februarie 1923.
- 63 A témáról lásd bővebben: Demeter Lajos: Adalékok a székely határőrségi birtokok és alapok történetéhez. In: Boér Hunor szerk.: *Határvidék 1762–1918*. Sepsiszentgyörgy, 2003. I. köt.; Berde Mózsza miniszteri osztálytanácsos (szerk.): *Ő császári s apostoli királyi Felségéhez hódolatteljes felterjesztése Báro Wenckheim Béla magyar királyi belügyminiszter, Lónyay Menyhért magyar királyi pénzügyminiszter és Horváth Boldizsár magyar királyi igazságügyminiszter a volt székely gyalog- és huszár határőrezredek kincstári kezelés alatt álló ingó és ingatlan javainak visszaadása és rendezése tárgyában*. Pest, 1869.

Școlare în Județul Treiscaune), amely a későbbiekben kizárólag állami iskolák építését és tatarozását finanszírozta.⁶⁴

A megye és községek háztartását érintő adózási jogszabályok az 1922/1923-as könyvelési évig nagyjából változatlanok maradtak, a pótdadó alapját a hadipótlék nélküli egyenes állami adó képezte.⁶⁵ Az egyenes adókról szóló új törvényt már 1921 őszen kihirdették Erdélyben,⁶⁶ életbe léptetésére csak további két év elteltével került sor. A jogszabály kilátásba helyezése nyomán átmenetileg kérdésessé is vált a pótdadózás lehetősége,⁶⁷ a gyakorlatban azonban a különféle közmunkálatok finanszírozását, vagy csak a pénzügyi egyensúly megtartását szolgáló rendszer a helyi közérdeknek megfelelően, megszakítás nélkül fennállt Háromszéken.⁶⁸ A pótdadózás alapja és a maximálisan kivethető pótdadók aránya szempontjából az új globális jövedelemadó rendszere a monarchiabeli rendszerhez képest lényegesen lecsökkentette az ily módon beszerkezhető összegek volumenét.⁶⁹

Háromszék megyében a területi beosztás, a települések községi rangra emelése, illetve a körjegyzőségek csoportosításánál megragadható a román nemzetépítési igyekezet az 1925-ig terjedő időszakban. Az első ilyen lépés 1922 nyarán történt, amikor az 1907-ben létrehozott, Magyar-

64 RNLKMH, F 9. 34. á. 1923/ 8484.; *GOJT*, 2 august 1923.

65 Uo. F 9. 34. á. 1922/ 3815.; *GOJT*, 22 aprilie 1922.

66 *GOCRU*, 21 septembrie; 27 septembrie; 5 octombrie; 10 octombrie 1921.

67 *GOJT*, 10 august 1922.

68 Uo. 19 octombrie 1922.

69 Megyei pótdadó kivethető: 5% pótdadó a mezőgazdasági földterület utáni adó után; 2% az épületadó után; 2% az ipari és kereskedelmi tevékenységből származó jövedelemadóból; 1% a szabadfoglalkozású és más adó alá nem eső jövedelmekből. Községi pótdadó kivethető: 3 % a mezőgazdasági földterület utáni adó után; 6% az épületadó után; 3% az ipari és kereskedelmi tevékenységből származó jövedelemadóból; 3% a szabadfoglalkozású és más adó alá nem eső jövedelmekből. Iparkamarai illeték kivethető: 1% az ipari és kereskedelmi tevékenységből származó jövedelemadóból. Agrárkamarai illeték kivethető: 0,5% a mezőgazdasági földterület utáni adó után és szabadfoglalkozású és más adó alá nem eső jövedelmekből. A székhely község a pótdadók 30%-ára, az üzemhely község a pótdadók 70%-ára tarthatott igényt. Lásd: *GOJT*, 26 aprilie 1923.

bodzáról Nagyborosnyóra áthelyezett szolgabírói kirendeltséget⁷⁰ megszüntették. Az ide tartozó községek közül leválasztották Réty, Szacsva és Egerpatak községeket, illetve hozzácsatolták Bikfalva, Dobolló, Bodola, Keresztvár és Márkos községeket. Az így létrejött, 10 községet magába foglaló⁷¹ szolgabírói kirendeltség központját visszahelyezték a román többségű vidék központjába, Magyarbodzára.⁷² A kirendeltség vezetője dr. Pásztóhy Dezső lett, aki 1919-ben megtagadta a hűségesküt és távozott az adminisztrációból, majd 1922 tavaszán visszatért.⁷³ Következő lépésben az ebbe a körzetbe sorolt hegyvidéki tanyavilág szerveződött saját jegyzőkkel rendelkező önálló községekké. Bodzaforduló néven új község jött létre, melyhez csatlakoztak a Bikfalva község közigazgatási területéből kiszakadt Bredét (Brădet) és Nagyvirágospatak (Floroaia) néven ismert tanyák, összesen 2332 lélekszámmal. Szitabodza község (2468 lélekszámmal) Szitabodza (Sita Buzăului), Valea Boului, Bobocea, Csemernék (Ciumernic), Creminea, Zabratópatak (Zăbrățau), Chirichireo és Krásznatelep (Crasna) nevű tanyákból jött létre. Bodzavám az ezen a néven már ismert településből és a Keresztvártól elszakadt, Acriș néven ismert, összesen 332 lelket számláló helyből, míg Zábónbárkány község egy ezen a néven már létező többé-kevésbé kompakt településből és Saramás (Sărămaș) nevű helyből jött létre.⁷⁴ Második lépésben Bácsstelek (Băcel) nevű önálló község jött létre, amely a Dobolló, Kökös, Uzon és Márkos községek közigazgatási területén lévő tanyákból alakult ki.⁷⁵ Ami a körjegyzőségeket illeti, ezen a vidéken Bodola és Keresztvár alkotott egy körjegyzőséget, Márkos (kiszakadva a Bodola és Keresztvárral együtt alkotott körből) és Dobolló (kiszakadva a Bikfalvával együtt alkotott körből) egy másodikat, míg Bikfalva és Bácsstelek egy harmadikat.⁷⁶ Ezek voltak az ilyen természetű legna-

70 RNLKmH, F 9. 1. á. 120. köt. 1907. 04. 30./211. jkvp.

71 Bikfalva, Bodola, Dobolló, Feldoboly, Keresztvár, Kisborosnyó, Magyarbodza, Márkos, Nagyborosnyó, Zábónbárkány.

72 *GOJT*, 22 iunie 1922.

73 Uo. 10 august 1922.

74 Uo. 8 martie; 30 august 1923.

75 Uo. 23 septembrie 1923.

76 Uo. 19 iunie 1924.

gyobb mozgások Háromszék megye területén, az egyéb, körjegyzőségeken belüli községátcsoportosítások jóval kisebb volumenűek voltak. Ugy tűnik: a magyarbodzai szolgabírói kirendeltség átszervezése egészében az 1925-ös nagy reformot készítette elő, amikor ezt a járást a legtöbb községével együtt Brassó megyéhez csatolták. Az új Háromszék megye területe és lakossága tehát kisebb lett: elvesztette a 19. század derekán Székhavasa néven ismert Bodza vidéket, a régi Felső-Fehér vármegyéhez tartozó Bodola, Márkos és Keresztvár községeket Brassó megye javára, illetve a Bereck város praediumaként létrejött és a 19. század második felében önálló községgé vált Sósmezőt Bákó (Bacău) megye javára. Megyén belül változtak a járáások határai és azok megnevezései: a régi Miklósvári járás a Barót, Kézdi járás a Kézdivásárhely, Orbai járás a Kovászna, Seps-i járás pedig a Sepsiszentgyörgy járás megnevezést kapta, illetve újonnan létrejött Uzon járás. A régi járásközpontok közül Kovászna és Kézdivásárhely maradt a helyén, Sepsiszentgyörgyről Gidófalvára, Nagyajtáról Barótra költöztették a másik kettőt, illetve Uzonban újonnan jött létre. A régi Miklósvári járásból a Felső-Fehér vármegyéből 1877-ben odacsatolt községeket (Hídvég, Lüget, Árapatak és Előpatak) Sepsiszentgyörgy járáshoz csatolták, Uzon járást pedig a régi Orbai, Kézdi és Seps-i járásokból odacsatolt, összesen 23 településből hozták létre.⁷⁷ A magyar etnikum szempontjából a területi átrendezés által a megye homogénebbé vált, úgy tűnik Brassó megyében – akárcsak más olyan erdélyi megyékben, ahol erre lehetőség kínálkozott – a román többség megteremtésének nagyobb jelentőséget tulajdonított a jogalkotó.⁷⁸

Az átmeneti korszak másik nagyobb jelentőségű momentuma a tisztviselői nyelvvizsgálóhoz köthető. A magyar nyelvhasználat a közigazgatásban folyamatosan visszaszorult. A Kormányzótanács belügyi tárcája 1919 elején közölte, hogy átmenetileg a magyar nyelv használható a levelezésben,⁷⁹ azonban a vármegyei igazgatásban a román nyelvű leve-

77 *Monitorul Oficial al Regatului României* (a továbbiakban MO), (10 octombrie 1925) 223.

78 Nagy Lajos: *A kisebbségek jogi helyzete Nagyromániában*. Kolozsvár, 1944. 178.

79 RNLKMh, F 9. 3. á. 227. köt. 69. ikt.

lezés egyre nagyobb súlyt kapott. Sepsiszentgyörgy esetében is ugyan ez a tendencia figyelhető meg, bár nyilván kisebb mértékben. A megyeközponttól távolabb eső Kézdivásárhelyen azonban a román nyelv penetrációja jóval lassúbb, még év végén is a felsőbb helyről érkezett román nyelvű átiratot a helyi román katonai parancsnoksághoz irányították, hogy ott magyarra fordítsák.⁸⁰ Ugyanakkor az alispáni feladatokat ellátó Victor O Roman ügyvéd megbízásának ideje alatt igyekezett a felsőbb helyről érkezett rendeleteket és utasításokat lefordítani: kétnyelvű másolatokban továbbította azokat a főszolgabíróságokhoz vagy községekhez. A közigazgatási hatóságokat – megye, járások, városok és községek – 1920 tavaszán kötelezte a Kormányzótanács, hogy román nyelvű körirattal legyenek ellátva a pecsétek.⁸¹ 1920 végén a prefektus és a megszálló katonaság parancsnoksága együttesen kötelezte a városok vezetését, hogy a közterek elnevezését román nyelven is jelenítsék meg, illetve néhány esetben román személyiségekről nevezzék újra azokat.⁸² A regionális egyesítési bizottság létrejötte után tapasztalható igazából mélyrehatóbb változást előrevetítő fordulat. 1920 októberében belügyi vezérigazgatóság utasította a törvényhatóságokat és községet, hogy a katonai szervekkel csak románul kommunikáljanak, az igazságügyi vezérigazgatóság pedig peres ügyek fellebbvitele esetén az ügyek iratcsomóinak román nyelvre fordítását követelte.⁸³ 1921 elején a közigazgatási bíróság legfelsőbb szerve, a bukaresti Legfelsőbb Semmítőszék (Înalta Curte de Casație și Justiție) precedensnek szánt ítéletet hozott, amelyben egy fellebbezést azért utasított vissza, mert az iratcsomó magyar nyelven volt felterjesztve.⁸⁴ A kolozsvári belügyi vezérigazgatóság az anyakönyvi kivonatok román nyelven történő kiállítására utasított ugyanakkor. A városok tanácsulésein használt nyelv 1922-ig kizárólag a magyar volt, szóban és írásban egyaránt. Sepsiszentgyörgyön az új polgármester, Izidor Rauca Răuceanu színrelépésével az írásbeliség gyakorlata megváltozott: egy április 13-án tartott üléstől kezdődően kétnyelvűen vezették a jegy-

80 Uo. F 20. 2. á. 21. köt. 2521.

81 *GOCD*, 27 martie 1920.

82 RNLKMH, F 14. 5/a. á. 1920. 10. 30./ 30. jkvp.

83 *GOCRU*, 30 octombrie 1920.

84 Uo. 24 februarie 1921.

zőkönyvet, a bal oldali hasáb román, a jobb oldali magyar nyelven íródott.⁸⁵ Ugyanez az eljárás figyelhető meg a megyei hivatalos lap 1922. április elsején történt újraindításánál. A bal oldali hasáb címe *Gazeta Oficială a Județului Treiscaune*, szerkesztője Pompeiu Pop megyei második főjegyző volt. A jobb oldali hasáb címe *Háromszékvármegye Hivatalos Lapja*, főszerkesztője Simon András megyei számvevő.⁸⁶ A gyakorlat azonban nem túl hosszú életű. Sepsiszentgyörgy tanácsülési jegyzőkönyvei egy évvel később csak román nyelven íródnak, a megye hivatalos lapja is csak román nyelven jelenik meg, igaz, még egy újabb éven keresztül mellékletben, külön megrendelhető a magyar fordítás. Ugyanakkor a bukaresti Belügyminisztérium – amely a kolozsvári belügyi vezérgazgatóság megszüntetése után közvetlen érintkezésbe került az erdélyi községekkel és törvényhatóságokkal – erélyesen utasításokat adott, hogy a hivatalos levelezés csak román nyelven történjen,⁸⁷ a községek jegyzőkönyvi határozataikat csak román nyelven terjesszék fel.⁸⁸ 1923-ban a tisztviselői álláshirdetéseknél az állam nyelvének írás- és szóbeli ismerete kötelező feltételnek számított,⁸⁹ helyi szinten pedig kezdeményezések láttak napvilágot, hogy a közigazgatásban már működő tisztviselők helyzetét ebbe az irányba elmozdítsák. Így Kézdi járásból a főszolgabíró javaslatára nyolc magyar nemzetiségű jegyző számára szervezték meg a román nyelv elsajátítását úgy, hogy egy hónapra segédmunkaerőként tiszta román falvakba helyezték ki őket Fogaras megyébe.⁹⁰ Háromszék megye prefektusa 1924 februárjában hirdette ki az előző évben elfogadott, országos szinten érvényes törvény – Köztisztviselők jogállásáról szóló törvény (*Lege pentru statutul funcționarilor publici*)⁹¹ – végrehajtási utasítását, amely a szolgálatban lévő tisztviselők részére kilátásba helyezte a kötelező román nyelvvizsgát.⁹² A vizsgáztató bizottságban

85 RNLKmH, F 14. 5/a. á. 144. köt.

86 *GOJT*, 1 aprilie 1922.

87 Uo. 21 septembrie 1922.

88 Uo. 4 ianuarie 1923.

89 Uo. 28 iunie 1923.

90 Uo. 5 iulie 1923.

91 *MO*, (19 iunie 1923) 60.

92 RNLKmH, F 9. 34. á. 1924./ 2878.; *GOJT*, 28 februarie 1924.

dr. Vincetiu Rauca Răuceanu prefektus, fivére, Izidor Rauca Răuceanu, Sepsiszentgyörgy polgármestere, Aurel Popovici irodavezető és András Tiivadar, a Székely Mikó Kollégium román szakos tanára volt benne. A vizsgán összesen 123 magyar nemzetiségű tisztviselő vett részt. Közülük 81 szerzett átmenő osztályzatot, 30-an gyenge minősítést, akik sorsáról a Belügyminisztérium intézkedett a későbbiekben. 12 személy bukott el, akiket a prefektus azonnali hatállyal menesztett állásukból.⁹³ 1924 végétől kezdődően néhány olyan állást is versenyvizsgára bocsátott az alprefektus, amelyek a nyelvvizsga nyomán üresedtek meg, a következő évben a vizsgát abszolválók közül pedig többen léptek magasabb beosztásba.⁹⁴ A prefektúra egy év elteltével újra nyelvvizsgát hirdetett a korábban gyengén szereplők, illetve bukkantak számára. A 38 résztvevőből összesen 13 köztisztviselőnek nem sikerült ezt abszolválni,⁹⁵ az 1925. év végén állásukban lévő tisztviselők között pedig 25-en voltak olyanok, akik második nekifutásra vizsgáztak sikeresen.⁹⁶ A megyei közigazgatási apparátusból történt elbocsátásokat nem tették közhírre, mint más, minisztériumoknak közvetlenül alárendelt intézmények esetében. Így például a Pénzügyigazgatóság 1925 végén négy magyar nemzetiségű alkalmazott menesztését közölte.⁹⁷

Az első közigazgatási törvény és annak alkalmazása (1925–1929)

Nagy Románia első átfogó közigazgatási törvényét (*Közigazgatási egyesítésről szóló törvény, Lege pentru unificarea administrativă*) 1925. június 10–11-én fogadták el. A törvény az uniformizálásra, az egyesített

93 *GOJT*, 30 octombrie 1924.; RNLKMH, F 9. 34. á. 1924./ 14733.

94 *GOJT*, 27 noiembrie; 25 decembrie 1924; 5 februarie; 12 februarie; 19 martie; 9 aprilie; 30 aprilie; 7 mai; 27 august 1925.

95 *Monitorul Oficial al Județului Treiscaune* (a továbbiakban *MOJT*), 1 aprilie 1926.

96 RNLKMH, F 9. 6. á. 74. köt. Megyei és járási tisztviselők és szolgazsemmélyzet fizetési számfejtőkönyve, 1924–1925. 51. köt.; Jegyzői fizetések számfejtőkönyve, 1925.

97 *GOJT*, 17 decembrie 1925.

országrészek sajátosságainak felszámolására volt hivatva.⁹⁸ Az új közigazgatási törvény 1926 elején történő életbeléptése nem látszott kivitelezhetőnek, ezért 1925 decemberében a parlament elfogadott egy módosító törvényt, amelyben a megyei és községi tanácsok megalakulásáig a létező községi és megyei hatóságok és időközi bizottságok további működéséről intézkedett. Ezek hatásköreit, illetve az új törvény értelmében a jövőre kilátásba helyezett testületekét a megyék és megyeközpont városok esetében a belügyi tárcára ruházta. A nem megyeközpont városokban és falusi községekben, korlátozásokkal, a megyei időközi bizottságok gyakorolták ugyanezt, ha azok létrejöttek és működtek, ha nem, akkor a helyi hatóságok.⁹⁹ A belügyminiszter a megyei tanács és küldöttség hatáskörét a prefektusra ruházta át, kiemelve, hogy e testületek nevében működik, nem a vármegyei közgyűlés nevében, amint a Kormányzótanács II. számú dekrétumában szerepelt.¹⁰⁰ Ennek megfelelően Háromszék megye 1926-os költségvetésének jóváhagyásában a prefektus járt el, akárcsak a korábbi években, ezúttal a meg nem alakult megyei tanács helyett.¹⁰¹

A megyei tanács tagjainak választását az új prefektus, dr. Zaharia Crișan július 4-re írta ki a belügyminiszter rendelete alapján.¹⁰² Határidőre, május 26-ra azonban csak egyetlen listát nyújtottak be a központi választási irodához, így annak elnöke, Alexandru Ștefănescu megyei törvényszéki elnök másnap a választás nyerteseiként hirdette ki az azon szereplőket. A kiírt választások előtt egy nappal a megye hivatalos lapja már közölte a tanács „*megválasztott*” tagjainak névsorát.¹⁰³ A megyei tanács megalakulása utáni első rendes közgyűlését október elsejére hívta össze Bogdán Artúr elnök és Nicolae Rimbețiu titkár, a napirenden a megyei költségvetés módosítása, a régi, 1925 előtti számadások jóváhagyása (többek között a jegyzők fizetésalapja, tisztviselők nyugdíj-

98 *Lege pentru unificarea administrativă* (LUA). In: *MO*, (14 iunie 1925) 128.

99 *Lege privind modificarea unor prevederi din LUA*. In: *MO*, (22 decembrie 1925) 283.

100 *MOJT*, 7 ianuarie 1926.

101 RNLKmH, F 9. 34. á. 1925/ 15924.; *MOJT*, 7 ianuarie 1926.

102 RNLKmH, F 9. 34. á. 1926/ 4599.; *MOJT*, 15 mai 1926.

103 *MOJT*, 3 iunie 1926.

alapja, illetve további, a megye kezelésében lévő, 1918 előtt létrehozott alapok pénzügyi mérlegei) szerepeltek. A községi ügyek közül kizárólag egyet, Torja község szétválasztását vették napirendre.¹⁰⁴ A következő rendes közgyűlésen, november elsején hagyták jóvá a megye szervezeti szabályrendeletét, melynek nyomán létrejött elviekben a megyei tanács alá rendelt közigazgatási struktúra, olyan tevékenységi körökkel kiegészítve, amelyeknek egy részét a korábbi időszakban soroltak át a várme gyétől a minisztériumok közvetlen alárendeltségében működő intézményekhez.¹⁰⁵ Ez a rendszer kisebb változtatásokkal gyakorlatilag 1940-ig fennállt. 1926–1929 között, az újabb közigazgatási törvény életbeléptéig Háromszék megye tanácsa és az állandó küldöttség folyamatosan működött, egyetlen alkalommal sem volt feloszlata. Ez idő alatt a közgyűlés összesen 12 alkalommal ült össze, ebből 8 volt rendes (beleértve az alakulót is), 4 rendkívüli, belügyminisztériumi engedéllyel. A rendkívüli közgyűlések a napirend szempontjából nem tértek el a rendesektől, általában a rendes közgyűlésen meghirdetett napirendi pontokat tárgyalták, amelyeket idő hiánya miatt ott nem tudtak tárgyalni, vagy egy-egy adott ügy kivizsgálására bizottság alakult, a határozathozatalhoz pedig szükség volt ennek beszámolójára. A kezdetektől kialakult gyakorlat szerint a megye hivatalos lapja rendszeresen leközölte kivonatolva a jegyzőkönyveket.¹⁰⁶ A tanácskozások és határozatok főként megyei ügyeket érintettek, elenyésző mértékben voltak napirenden községek által beterjesztett ügyek, ezek tárgya pedig nagyjából települések egy községbe való egyesülése, vagy ezek szétválása volt. A testület elsősorban szabályrendeletek alkotására koncentrált, a megyei pénzügyek egyensúlyára, illetve a korábbi időszak mérlegeit vizsgálta felül. Így került napirendre a Várme gyei Tanalap ügye első alkalommal dr. Molnár Dénes 1928. április 3-án elhangzott interpellációja nyomán. A tanácsosok többsége sérelmesnek érezte, hogy a prefektúra a jogi személyekre vonatkozó törvény életbe léptetése alkalmával nem intézkedett, hogy a kezelésében lévő alapok

104 Uo. 20 septembrie 1926.

105 Uo. 11 noiembrie 1926.

106 Uo. 20 septembrie 1926; 11 noiembrie 1926; 17 februarie 1927; 12 mai 1927.; 10 noiembrie 1927; 12 martie 1928; 12 aprilie 1928; 7 iunie 1928; 10 noiembrie 1928; 7 decembrie 1928; 25 martie 1929.

újra jogi személyiséget nyerjenek, a legjelentősebb közösségi vagyon így nem eredeti rendeltetésének megfelelően működött. Tetézte a frusztrációt, hogy a megyei iskolaépítési alap – amelyet a Vármegyei Tanalap vagyonaiból hozott létre a prefektus – a román tannyelvű állami iskolák építését és javítását finanszírozta, 1926 tavaszán pedig olyan Bodza-vidéki iskolák építésére hirdetett meg versenytárgyalást, amelyek az új közigazgatási törvény nyomán már nem is Háromszék, hanem Brassó megyéhez tartoztak.¹⁰⁷ Az állandó küldöttség olyan javaslatot fogalmazott meg a tanalappal kapcsolatban, hogy azt az alapító okiratban szereplő eredeti rendeltetése szerint állítsák vissza, vagyis a magyar nyelvű oktatást felvállaló felekezeti iskolák finanszírozásához járuljon hozzá. A közgyűlés a javaslatot elfogadta, ám az ügy elakadt, mert 1929. augusztus 28-án a kormány feloszlatta Háromszék megye tanácsát, hogy alkalmazni lehessen az újabb közigazgatási törvényt.

Ami a végrehajtással megbízott tisztviselőgárdát illeti, a központi megyei közigazgatásban tevékenykedők, a prétori hivatalok alkalmazottai és a községi jegyzők 1926. január elsejétől már nem mint megyei tisztviselők tevékenykedtek, hanem állami tisztviselői státust kaptak, melynek megfelelően a prefektus az év elején újra kinevezte a jegyzőket.¹⁰⁸ 1926 elején a Belügyminisztérium azt az irányelvet adta Háromszék megye prefektusának, hogy a jegyzői körök átcsoportosításával intézkedjen az állami költségvetésből fenntartott állások csökkentéséről.¹⁰⁹ Ennek megfelelően kisebb léptékű mozgások történtek, mint Zalán körjegyzőség székhelyének áthelyezése Oltszemre, ami további lépéssorozatot készített elő, vagy Bélafalva kiszakítása Esztelnek körből és Kéziszentkereszthez való csatolása.¹¹⁰ Két év elteltével az újabb kormány ismét irányt váltott, a bővítés lehetőségéről értesítve Háromszék megye prefektusát. Két újabb jegyzőség, a sepsibükszádi és a kézdialmásai létesült 1928 elején.¹¹¹ Tisztviselői karrierek szempontjából egy relatív nyu-

107 RNLKmh, F 9. 34. á. 1926/ 3021.; *MOJT*, 18 martie 1926.

108 RNLKmh, F 9. 34. á. 1926/ 428.; *MOJT*, 1 aprilie 1926

109 *MOJT*, 28 ianuarie 1926.

110 RNLKmh, F 9. 34. á. 1926/1961.; *MOJT*, 18 februarie 1926.; RNLKmh, F 9. 34. á. 1927/ 2825.; *MOJT*, 3 martie 1927.

111 RNLKmh, F 9. 34. á. 1928/ 1854.; *MOJT*, 7 februarie 1928.

godt időszak volt az 1926–1929 közötti, a korábbi évekre jellemző fluktuáció csillapodott, illetve a megye területén belüli rotáció is kisebb léptékűvé vált. A megye élén összesen négy prefektus állt ez idő alatt, ami a központi kormányzatban végbemenő gyors változások helyi leképeződéseként értelmezhető. Ennek hullámverései némiképp megmutatkoztak a vezető beosztású tisztviselők mozgásában is.

A több rendben felülírt második és harmadik közigazgatási törvény alkalmazása (1929–1938)

Nagy Románia második közigazgatási törvénye, a *Helyi közigazgatás megszervezéséről szóló törvény* 1929. július 29-én került kihirdetésre.¹¹² A törvény életbeléptetése érdekében a Belügyminisztérium 1929. augusztus 28-i hatállyal rendeleti úton feloszlatta Háromszék megye tanácsát, helyébe időközi bizottságot nevezett ki Nicolae Crăciun prefektus felterjesztése alapján, majd a községi tanácsokkal tette ugyanezt.¹¹³ A belügyminiszter ugyanakkor kinevezte azokat a megyei és járási bizottságokat (comisiunea județeană pentru aplicarea LOAL, comisiunea de plăși), amelyek a közigazgatási törvény életbeléptetésével kapcsolatban ajánlásokat kellett megfogalmazzanak, különösképpen a falvak községekbe való csoportosításával és a közigazgatás területi beosztásával kapcsolatban.¹¹⁴ A megyei bizottság december 3–23 között tette közszemlére a választói névsorokat,¹¹⁵ a belügyminiszter pedig 1930. február 5-re írta ki országos szinten a megyei tanácsok választását.¹¹⁶ A megyei időközi bizottság megalakulását követően négyszer ülésezett, első ülésén a megye 1930-as költségvetését szavazták meg, a további két ülésen, má-

112 *Lege pentru organizarea administrației locale* (LOAL). In: *MO*, (3 iulie 1929) 170.

113 Megyei Időközi Bizottság tagjai: Cerghi Pop Victor elnök, Basarabescu Victor, Ciora Ioan, dr. Bretfeleanu Liviu, Rădoi Nicolae, Nistor Aurel, Kocsis Benedek, Nicolae Bengeanu, Axente Alexandru. Lásd: RNLKMH, F 9. 34. á. 1929/13391, 13454.; *MOJT*, 2 septembrie 1929.

114 RNLKMH, F 9. 34. á. 1929/ 13513.; *MOJT*, 2 septembrie 1929.

115 RNLKMH, F 9. 34. á. 1929/ 18146.; *MOJT*, 5 decembrie 1929.

116 Decret Regal nr. 9837/ 31. 12. 1929. In: *MO*, (9 decembrie 1929) 274.

jusban és júniusban a községi választások megsemmisítéséért beterjesztett polgári folyamódásokat vitatták meg, majd a megyei tanács alakuló ülését követően ünnepi ülést tartottak, ahol üdvözlötüket küldték az ország új uralkodójának, II. Károlynak.¹¹⁷ A megyei tanács választási eredményei – Szentkereszty Béla folyamódására – a Központi Felülvizsgálati Bizottság (Comitetul Central de Revizuire)¹¹⁸ határozata nyomán, március 16-án lett jogerős, a 30 megválasztott tagot és a jog szerinti tagokat a prefektus június 5-re hívta össze alakuló ülésre.¹¹⁹ Az alakuló ülésen egyéves mandátumra megválasztották a vezető bírót (Bogdán Artúr elnök, dr. Török Andor és dr. Molnár Dénes alelnökök, dr. Kelemen Zoltán és Dancs Lajos titkárok, Cseh István, Boér Sándor felügyelők), ötéves mandátumra a tanács küldöttségét (Sípos Dezső, Ütő Áron, dr. Molnár Dénes, dr. Tankó Béla rendes tagok, illetve Tökés József, József Lajos, dr. Kelemen Zoltán póttagok) és az ellenőrző bizottságot (dr. Török Andor, Apor Péter, Seethal Ferenc, Demeter István, Dancs Lajos). A választott tanácsosok a prefektustól hozzájárulást kértek, hogy a tárgyalásokon használhassák a magyar nyelvet, amire negatív válasz érkezett.¹²⁰ Az alakuló ülés határozatai azonban nem emelkedtek azonnal jogerőre, mivel egy folyamódás folytán a kolozsvári felülvizsgálati bizottság június 27-én megsemmisítette, ezt pedig a központi felülvizsgálati bizottság július 27-én helyben hagyta.¹²¹ A prefektus újabb alakuló ülést augusztus 28-ra hívott össze. A tanács küldöttségének és elnöknek, dr. Ke-

117 *MOJT*, 5 martie 1930; 15 mai 1930; 5 iunie 1930; 25 iunie 1930.

118 *A Helyi közigazgatás megszervezéséről szóló törvény* (HKMT) 325. cikkelye alapján jött létre mint „helyi autonóm jogszabályokat és határozatokat felülvizsgáló és megújító bíróság és mint ezek közigazgatását felügyelő és ellenőrző szerv”. (RNLKMH, F 9. 34. á. 1930/ 4232.; *MOJT*, 5 aprilie 1930.) A bukaresti, központi bizottságnak alárendelve létrejöttek a helyi bizottságok. A HKMT 1930. január 4-én elfogadott módosítása alapján létrehozott Kolozsvári IV. Minisztériumi Igazgatóság (Directoratul Ministerial IV. Cluj) (RNLKMH, F 9. 34. á. 1930/6466.; *MOJT*, 9 mai 1930.) mellett működő Kolozsvári Helyi Felülvizsgálati Bizottság (Comitetul Local de Revizuire Cluj) volt Erdélyben területileg illetékes.

119 RNLKMH, F 9. 34. á. 1930/ 7790.; *MOJT*, 26 mai 1930.

120 *MOJT*, 16 iunie 1930.

121 RNLKMH, F 9. 34. á. 1930/ 11458.; *MOJT*, 5 august 1930.

resztes Károlynak megválasztása november 18-án vált jogerőssé, miután a központi felülvizsgálati bizottság elutasított egy megsemmisítést kérő folyamodást.¹²² Így rendkívüli közgyűlést, ahol végre érdemi határozatok születhettek, december 19-re hirdetett meg a tanács elnöke.¹²³ Ezen az ülésen több, különböző megyei szintű bizottságokba (köztisztasági, fegyelmi, újoncállító, rekviráló vegyes bizottságok, adóketevő bizottságok, agrárkamara) tagok delegálásáról döntött a tanács, a megye pénzügyeit érintő döntéseket hoztak (korábbi évek számadásainak ellenörzése, pótdadók ketevése, jelentés a megye vagyonáról, az 1931-es költségvetés), szabályrendeletek alkotásának menetrendjéről hoztak határozatot, a több faluból álló községek kérdését tárgyalták. A közigazgatási törvényt kiegészítő melléklet 1929 decemberében 33 több településből összetevődő községet, 16 egy faluból álló községet és 87 tanáccsal rendelkező falut, illetve két várost állapított meg Háromszék megyében.¹²⁴ A közigazgatási törvény a megyei tanácsok számára fenntartotta annak lehetőségét, hogy olyan több faluból álló községek létrehozására tegyenek javaslatot, amelyek lélekszáma nem érne el a 10 000-et, Háromszék megye tanácsa ezt az elképzelést helyben hagyta.¹²⁵ A soron ketevetkező, 1931. március másodikán tartott tanácsülésen a választott képviselők az 1925 előtti időszakban a vármegyei közgyűlés helyett tevékenykedő prefektus által alkotott szabályrendeletek megsemmisítéséért szálltak síkra nyíltan. Az 1924-ben alkotott állattenyésztési alap és szabályrendelet megsemmisítését sürgették, illetve egy vizsgálóbizottság jött létre a 2. számú megyei szabályrendelet felülvizsgálatára, ami valójában az iskolaépítési alap volt. A tanács többsége ezúttal is egyetértett abban, hogy a régi Vármegyei Tanalapot vissza kell állítani eredeti rendeltetésének – beleértve a volt székely határőri épületeket is –, illetve ketevelték a prefektustól, hogy az 1929-ben jogtalanul felhasználott 47 305 lejt térítse vissza.¹²⁶ Az állattenyésztési szabályrendelet megsemmisítését megtámadta a pre-

122 RNLKMH, F 9. 34. á. 1930/ 16959.; *MOJT*, 25 noiembrie 1930.

123 *MOJT*, 3 decembrie 1930.

124 Anexa nr. 2 la înaltul Decret Regal nr. 4036 din 7 decembrie 1929. In: *MO*, (9 decembrie 1929) 274.

125 *Monitorul Judeului Treiscaune* (a továbbiakban *MJT*), 15 ianuarie 1931.

126 *MJT*, 8 aprilie 1931.

fektus, a kolozsvári felülvizsgálati bizottság pedig a javára döntött.¹²⁷ A tanalap ügye pedig ismét megfeneklett, mert a nyár folyamán a kormány feloszlatta a megyei tanácsot a közigazgatási törvény egy újabb módosításának életbeléptetése okán.¹²⁸

A megyei időközi bizottság első ülését augusztus 21-én tartotta. Ez gyakorlatilag az 1930. június 11-én tartott utolsó ülés folytatása volt, a napirendek folyószáma 449-cel kezdődött, ahol bő egy évvel korábban abbamaradt.¹²⁹ Új bizottság 1932. június 30-án alakult belügyminiszteri határozat szerint.¹³⁰ A közigazgatási törvény egy újabb módosítása¹³¹ arra sarkallta a belügyminisztert, hogy az megyei tanácsot 1930. február 5-én megválasztott tagjaival visszaállítsa. A prefektus 1932. október 10-ére újra összehívta az alakuló ülést.¹³² A megyei tanács elnökének dr. Keresztes Károlyt választották vissza, alelnököknek dr. Molnár Dénest és dr. Fábíán Lászlót, a felügyelő bizottság tagjainak Boér Sándort és Cseh Istvánt, mindannyit egyéves megbízásra. A küldöttség rendes tagjai: dr. Keresztes Károly, dr. Molnár Dénes, dr. Kelemen Zoltán és Tökés József voltak, pótagok Demeter István, Pálmai Béla, József Lajos.¹³³ Az első rendes ülésre december 3-án került sor, amikor küldötteket választottak a különböző bizottságokba és megyei pénzügyet érintő kérdéseket tárgyaltak (pótadók csökkentése, megyei kölcsön, számadás az 1931. évre, költségvetés az 1933. évre), illetve a küldöttség elnöke ez alkalommal olvasta fel először a megye általános közigazgatási állapotáról készült jelentést. A közigazgatási törvény erről a féléves jelentésről rendelkezett, Háromszék tanácsa azonban határozott, hogy – az adókról és köz-

127 Uo. 6 iulie 1931.

128 *Lege pentru modificarea unor dispozițiuni pentru organizarea administrațiunii locale și din legea organizării administrațiunii municipiului București.* (Kihirdetve 1931. július 14-én.) In: *MO*, (15 iulie 1931) 161.

129 RNLKmH, F 9. 34. á. 1931/ 12112.; *MJT*, 3 septembrie 1931.

130 *Buletinul Oficial al Județului Treiscaune* (a továbbiakban *BOJT*), 30 iunie 1932.

131 *Lege pentru modificarea unor dispozițiuni din legea pentru organizarea administrațiunii locale.* (Kihirdetve: 1932. szeptember 20-án.) In: *MO*, (21 septembrie 1932) 221.

132 RNLKmH, F 9. 34. á. 1932/ 15885.; *BOJT*, 5 octombrie 1932.

133 *BOJT*, 20 octombrie 1932.

oktatásról szóló fejezet kiegészítésével – a későbbiekben minden tanács-tag ezt nyomtatott formában, az ülés előtt kézhez kapja, ami az 1918 előtti hagyományokból inspirálódott.¹³⁴ Következő évben a megyei tanács három alkalommal, március 20-án, április 29-én és május 27-én ülésezett.¹³⁵ 1932. november 15–1933. január 17. között a küldöttség hét alkalommal ült össze. E testület jegyzőkönyveit is közölte kivonatban a megye hivatalos lapja.¹³⁶ Úgy tűnt, hogy a rendszer végre működésbe lép. A tanács a megye pénzügyeinek tárgyalásán túllépve, a szabályrendelet alkotói tevékenységét is újrazedte, a május 27-én tartott ülésen pedig újra előkerült a Vármegyei Tanalap ügye. A két évvel korábban alakított vizsgálóbizottság nevében dr. Molnár Dénes bemutatott egy emlékiratot, ami alapján a tanács arról határozott, hogy a 2. számú megyei szabályrendelet megsemmisítésért a királyhoz, a Belügyi és Közoktatásügyi Minisztériumokhoz folyamodnak közvetlenül, továbbá Szentkerszty Béla országgyűlési képviselő és megyei tanácsos vezetésével a parlamenti képviselők és szenátorok részvételével egy ténymegállapító küldöttséget indítanak, hogy a Tanalapot adják vissza a megyének az eredeti formájában, az eredeti alapszabály szerint. A küldöttséget felhatalmazták, járjon el, hogy a telekkönyvből töröljék a *Casei Școalelor* tulajdonjogát a volt székely határőri ingatlanok felett. De immár harmadszorra ezen a ponton oszlatták fel a megyei tanácsot, nem közvetlenül a prefektus intézkedésére, hanem országos fordulatba ágyazottan. Háromszék megye tanácsának ülését még meghirdették december 1-jére, december 2-ra, illetve 1934. március 1-jére, ám a belügyminiszter mindkét alkalommal elnapolta.¹³⁷ Végül a közigazgatási törvény egy újabb módosításának¹³⁸ életbeléptetése

134 RNLKMH, F 9. 34. á. 1932/ 18920.; *BOJT*, 20 decembrie; 28 decembrie 1932.

135 *BOJT*, 2 aprilie; 10 mai; 9 iunie 1933.

136 Uo. 15 noiembrie; 23 noiembrie; 5 decembrie; 31 decembrie 1932; 4 ianuarie; 17 ianuarie 1933.

137 RNLKMH, F 9. 34. á. 1933/ 14866.; 1933/ 15616.; 1933/ 16370.; 1934/ 2610.; *BOJT*, 26 octombrie; 18 noiembrie; 24 noiembrie 1933; 17 februarie 1934.

138 *Lege pentru modificarea unor articole din legea pentru organizarea administrațiunii locale*. (Kihirdetve: 1934. március 17-én.) In: *MO*, (18 martie 1934) 65.

okán központilag feloszlatták a megyei tanácsot,¹³⁹ ami ezúttal véglegesnek bizonyult. A későbbiekben már többé nem ülésezett e törvényhatósági reprezentatív testület, választást sem írtak ki.

Az 1929. augusztus 28.–1938. február 19. közötti időszak mérlegelt megvonva világos, hogy ez idő alatt nem a reprezentativitáson alapuló, helyi politikai erő kezében volt a megye vezetése, hanem a központi hatalom érdekeit képviselő időközi bizottságok és a prefektus kezében. Ez alatt az idő alatt a megyei tanács összesen 9 alkalommal ülésezett, ebből 3 alkalommal kizárólag a testület megalakulása körüli kérdésekkel foglalkoztak, míg az érdemi munkára 6 alkalom jutott. Ezzel szemben az időközi bizottság összesen 52 alkalommal ülésezett, szerepe azonban folyamatosan csökkent, a községeket érintő kérdések fokozatosan a prefektusi hatáskörbe kerültek át.

Ami leginkább releváns: a helyi szintű jogalkotás szinte kizárólag az időközi bizottság és prefektus kezében maradt, a szabályrendeletek ennek a testületnek a működése alatt láttak napvilágot, a megyei tanács gyakorlatilag egyetlen új jogszabályt, vagy módosítást sem tudott véghezvinni, így kétségtelenül egyet lehet érteni azzal a kijelentéssel, hogy „*az időközi bizottság lett a rendszer és a választott tanács a kivétel.*”¹⁴⁰ Az 1936-os közigazgatási törvény¹⁴¹ életbeléptetése nyomán, április 7-én a Belügyminisztérium már régi időközi bizottságot oszlatott fel és újat nevezett ki.¹⁴²

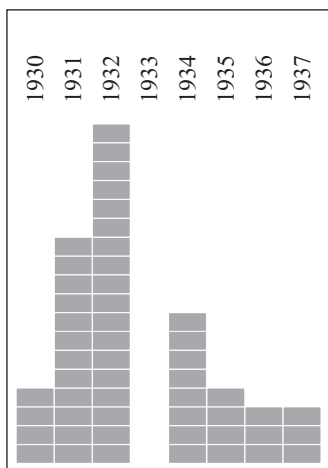
A tisztviselők helyzetét tekintve, az 1929-es közigazgatási törvény a községi és körjegyzőket községi tisztviselőkké nyilvánította, az ezt módosító első jogszabály azonban visszahelyezte állami tisztviselői státusukba. Az 1929-ben kezdődött gazdasági világválság hatása érződött a közigazgatási személyzet létszámában is: a kormány képviselői a községek és megye dologi kiadásainak csökkentése mellett a létszám csökkentésére törekedtek a szűkös években. A törvényhatósági központi igazgatási struktúrában jelentősebb változások az 1926 novemberében elfogadott szabályrendelethez mérten nem történtek, kivételként, felsőbb uta-

139 RNLKmh, F 9. 34. á. 1934/ 4797.; *BOJT*, 2 aprilie 1934.

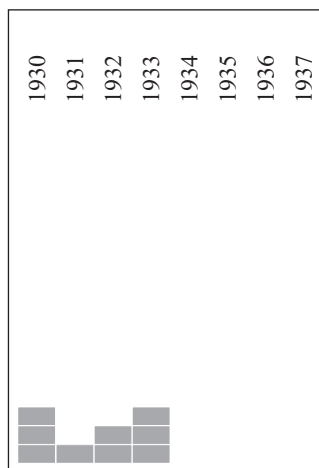
140 Nagy Lajos: *i. m.* 180.

141 Legea administrativă. In: *MO*, (7 martie 1936) 73/2.

142 *BOJT*, 4 iulie 1936.

*Háromszék megye
időközi bizottsága
üléseinek száma évenként*

*Háromszék megye tanácsa
üléseinek száma
évenként*

sításra létrejött a *Különleges Kérvényező Szolgálat* (Serviciu Special de Petitionare) a prefektúrához intézett egyéni kérelmek fogadására.¹⁴³

Az 1929. július–1938. január közötti időszakban nyolc prefektus váltotta egymást. A személyes magatartást és egyéni teljesítményt tekintve, mindenképpen kiemelendő dr. Valeriu Bidu személye, aki eredetileg a kézdivásárhelyi kórház orvosa volt, és 1933. november 28.–1937. február 2. között volt hivatalban. A Bidu-érában a megyei tanács fel volt oszlatva, így a kormányon lévő Nemzeti Liberális Párt politikáját helyi szinten akadálytalanul érvényesíteni tudta. Az időközi bizottság 1934. évi utolsó ülésén kirohanást intézett a magyar párt ellen, amiért ellene irányuló propagandát folytatott, illetve a Nemzeti Parasztpártot ostromozta, azzal vádolva az előző kormányt és a háromszéki kormányképviselőt, hogy miattuk borult fel a megye költségvetésének egyensúlya.¹⁴⁴ Az időközi bizottság ülésein a későbbiekben is megragadta a lehetőséget, hogy

143 Uo. 23 mai 1936.

144 Uo. 31 decembrie 1934.

politikai ellenfeleit támadja, saját érdemeit hangoztassa. 1935 áprilisában azzal dicsekedett, hogy az 1934-es állapothoz képest 143-ról 68-ra csökkentette a közigazgatási személyzetet, a költségvetés bevételi tételeit 922 474 lejről 2 247 982 lejre emelte.¹⁴⁵ A következő évben a költségvetést úgy vezette fel, hogy: „[az előző évi] a pénzügyi felépülés és a régi kormányt büneiért való bűnhődés költségvetése volt”, az 1936/37-es év költségvetése pedig „a beruházás, a tisztviselők megfelelő beosztásának és a nemzeti életünk újjáéledésének költségvetése.”¹⁴⁶ Leginkább a román nemzetépítés területén kifejtett tevékenységével szerzett hírnevet magának, a bukaresti kezdeményezésű ún. *visszarománosítás* elnevezésű kultúrpolitika lelkes élharcosa volt. A megyei időközi bizottság 1936 decemberében tartott expozéjában azzal hivatkozott, hogy személyes közbenjárásának köszönhetően a községek és a megye hozzájárulása az ortodox templomépítésekhez a következőképpen alakult: 1933-ban 20 209 lej; 1934-ben 296 000 lej; 1935-ben 1 754 505 lej; 1936-ban 3 623 500 lej.¹⁴⁷ Hivatali ideje alatt, 1934 szeptember/októberében került sor a második nagyszabású román nyelvvizsgára, amikor legalább 204 személyt rendeltek be. Ezúttal nemcsak a tisztviselők, hanem kórházi személyzet, ügyügyi alkalmazottak és községi pénztárosok is számot kellett adjanak román nyelvtudásukról.¹⁴⁸ A prefektusi hatalom legkiterjedtebb tényérése 1936 őszén tapasztalható. Bidu prefektus ekkor ruházta át saját jogköréből a prétorokra, hogy járásuk területén a falusi községektől függő tanácskozó testületek (tanács és küldöttség) határozatait megsemmisítsék, ami gyakorlatilag a központi akarat azonnali végrehajtásának lehe-

145 Uo. 22 aprilie 1935.

146 Uo. 4 iulie 1936.

147 Uo. 4 ianuarie 1937.

148 A megyei központi és a két város 33 beidézett tisztviselője közül mindannyian átmenő osztályzatot szereztek. A községi jegyzők, segédjegyzők és titkárok közül 63 személyt idéztek be, közülük 4 nem jelent meg és 6 nem szerzett átmenő osztályzatot. Lásd: *BOJT*, 26 noiembrie 1934. A kézdivásárhelyi, baróti és sepsiszenyörgyi kórházaktól berendelt 14 személy közül mindössze egy szerzett átmenő osztályzatot. A 25 ügyügyi alkalmazott közül 6-nak volt megfelelő román nyelvtudása. *BOJT*, 10 decembrie 1934. A 69 községi pénztárnok közül 34 szerzett megfelelő minősítést. *BOJT*, 16 decembrie 1934.

tőségét jelentette.¹⁴⁹ Ugyanakkor a jogállam működését megkérdőjelező, a lakosság magatartását befolyásolni szándékozó rendeletet hozott, aminek egyes elemei és büntetési/bírsági tételei nem szerepeltek sem központi jogszabályokban (törvény, miniszteri rendelet), sem helyi szinten alkotott szabályrendeletekben.¹⁵⁰ Ez látszólag az országban elharapózó légióárius visszaélések ellensúlyozására fogant, ám úgy tűnik, a magyarság megrendszabályozására is helyzetet teremtett.

Az utolsó felvonás

II. Károly az 1938. január 5-én kelt rendelettel az országban feloszlatta az összes községi (falusi és városi), illetve megyei tanácsot, helyükbe időközi bizottságok felállítását, a választások négy hónapon belüli kiírását rendelte el.¹⁵¹ Az újonnan kinevezett prefektus, dr. Ioan Culca a háromszéki 102 községben február 23–24-re írta ki a választásokat,¹⁵² ám erre már nem került sor. Február 10-én a belügyminiszter a prefektusi teendők ellátására Háromszék megyébe Constantin Petrini ezredest nevezte ki a brassói 41-es tüzérségi ezredtől.¹⁵³ Az ezredes azonnal intézkedett a választások visszavonásáról,¹⁵⁴ az időközi bizottságok felszámolásáról és helyükbe polgármesterek kinevezéséről az összes községben.¹⁵⁵ Egy héttel később Partenie Ilie tábornok, a brassói 5-ik hadtest kihirdette az ostromállapotot, a belügyminiszter pedig felhatalmazta a prefektusi teendőket ellátó Petrini ezredest, hogy az új közigazgatási törvény jóváhagyásáig a megyei tanács jogköreit gyakorolja.¹⁵⁶

149 RNLKmH, F 9. 34. á. 1936/ 9567.; *BOJT*, 21 septembrie 1936.

150 RNLKmH, F 9. 34. á. 1936/ 11570.; *BOJT*, 12 noiembrie 1936.

151 Decret Regal nr. 9/5. ianuarie 1938. In: *MO*, (6 ianuarie 1938) 5.

152 RNLKmH, F 9. 34. á. 1938/ 905.; *BOJT*, 20 ianuarie 1938.

153 *BOJT*, 19 februarie 1938.

154 RNLKmH, F 9. 34. á. 1938/ 2052.; *BOJT*. 19. februarie 1938.

155 RNLKmH, F 9. 34. á. 1938/2544.; 1938/2545.; 1938/2427.; 1938/2551.; *BOJT*, 19 februarie 1938.

156 *BOJT*, 12 martie 1938.

Az új alkotmányhoz igazított új közigazgatási törvényt 1938. augusztus 13-án adta II. Károly az országnak.¹⁵⁷ Legjelentősebb változás a területi beosztásban jelentkezett, Háromszék megyét az ún. Bucegi tartományba osztották be, Brassó erdélyi, illetve Muscel, Argeș, Teleorman, Vlașca, Dâmbovița, Ilfov, Prahova és Buzău havaselvi megyékkel együtt. Ezzel egy időben a megyék elvesztették jogi személyiségüket. A tartomány székhelyeként a jogszabály mellékletében Bukarest szerepel, ám az *Ăllami Főadminisztráció* (Administrația Generală de Stat) székhelye Ploiești város lett. Vezetője – *Királyi Helytartó* (Rezident Regal) titulusal – Alexandru Gane, akit 1939. február elsején váltott George Alexianu (korábban Suceava tartományt vezette).¹⁵⁸ Az új jogszabály hatályba lépése után Háromszéken Petrini ezredest váltotta dr. Ion Băleanu ezredes. Az előbbi által kinevezett falusi községek polgármesterei a helyükön maradtak, a kilátásba helyezett községi tanácsok választott tagjainak a számát drasztikusan lecsökkentették: 3 személy falusi községekben, a két városban: Kézdivásárhelyen 5, Sepsiszentgyörgyön 7 személy. A háromszéki falusi községek zömében a jog szerinti tanácsosok gyakorlatilag ugyanilyen, vagy nagyobb létszámban lehettek a tanács tagjai: az ortodox egyház rangidős papja, a többségi felekezet képviselője és az állami iskola rangidős oktatója, illetve a kisebbségi oktatás egy képviselője. Kézdivásárhelyen 5, Sepsiszentgyörgyön 6 jog szerinti képviselő lehetett a tanácsban. A megyei képviselő-testület megszűnt. Az új besorolás szerint a Belügyminisztérium egy megyeszékhely várost, egy nem megyeszékhely várost, illetve 110 településből összetevődő 103 községet hagyott jóvá Háromszék megye számára.¹⁵⁹

A hivatalosan decentralizációs vívmánynak értékelt közigazgatási berendezkedés egy új Románia megalkotását tűzte zászlajára. 1939 februárjában George Alexianu királyi helytartó körlevélben közölte a prefektusokkal, hogy létrejött a tartományban a *Szisztematizálási Tervek Bizottsága* (Comisiunea Planurilor de Sistematizare). Ez a bizottság első lépésben azt a feladatot adta a prefektusoknak, hogy válasszanak ki a

157 Legea administrativă. In: *MO*, (14 august 1938) 187.

158 *Buletinul Oficial al Ținutului Bucegi* (a továbbiakban BOȚB), (2 februarie 1939). 101.

159 *BOȚB*, (2 martie 1939). 266–270.

megye területén egy modellfalut, amelyik forgalmas út mentén helyezkedik el. Ott kezdjenek új, párhuzamos utak kialakításához, reprezentatív középületek, sportstadion építéséhez, közfürdő létesítéséhez, elektromos hálózat és közvilágítás kiépítéséhez. Összegezve: „*minden, ami szükséges egy rurális agglomerációhoz, amely fel kíván emelkedni egy magasabb civilizációs szintre.*” A hagyományos falukép felszámolásával járó szisztematizálást a tartományi bizottság útmutatásai alapján szándékoztak megvalósítani, a költségek felerészben a község, felerészben a tartomány költségvetését terhelték.¹⁶⁰ A prefektusok 1939. év végén tartott közigazgatási konferenciáján ismertté vált, hogy a Kárpátokon túli megyékben a szisztematizálás terén már előrelépés történt, a modellfalvak kiépítése már zajlott. Háromszékre vonatkozóan egyedül Sepsiszentgyörgy szisztematizálási terveinek folyamatban lévő elkészítéséről számoltak be. Kétségtelenül ennek a tervnek volt része az az ortodox katedrális, amit annak ellenére neveztek így, hogy nem volt püspöki székhely, ám úgy látszik, hogy a megnevezéssel status quot előlegeztek meg. *A közvetlenül a tartomány kezelésében lévő templomépítési munkálatok* fejezet alatt szereplő tétel 13 360 000 lejt tett ki, messzemenően a tartomány legnagyobb volumenű ilyenyszerű beruházása volt.¹⁶¹ Fontosságát mutatja, hogy a királyi helytartó október 31-én Háromszék megyében tett látogatása alkalmával ennek az építkezésnek a megtekintése volt a legfontosabb cél.¹⁶²

Háromszék megye ebben a formában történő igazgatása 1940. szeptember 7-ig tartott, a prefektúra közigazgatási iktatójának vezetése ekkor ért véget az 13633. számmal, majd szeptember 14-én a magyar hatóságok indították újra.¹⁶³

A két világháború között eltelt két évtized alatt a központi kormányzati és helyi önkormányzati erőter közötti interakcióban nyilvánvalóan az előbbi felülkerekedése mutatható ki, annak ellenére, hogy az erdélyi gyökerű Nemzeti Parasztpárt intézkedései a mérsékelt decentralizáció irányában mutattak. A központi kormányzat instabilitása erős hullám-

160 *BOȚB*, (16 februarie 1939). 163.

161 Uo. (21 decembrie 1939). 2228–2247.

162 Uo. (9 noiembrie 1939). 2050.

163 RNLKMH, F 9. 1/b. á. 350. köt.

veréseket eredményezett Háromszék megyében is. Bukarestben összesen 41 kormány váltotta egymást ez idő alatt. Ennek eredménye a 16 prefektusi kinevezés, ami az önkormányzatiság működési zavarát állandósította, és végeredményben a közérdeket csorbította.

LÁSZLÓ MÁRTON

Maros-Torda/Maros megye közigazgatása 1919–1938 között¹

Impériumváltás

1918. december 3-án vonultak be Maros-Torda vármegye székhelyére, Marosvásárhelyre a román csapatok. A bevonuló román erőket vezető őrnagynak a marosvásárhelyi nemzetőrség parancsnoka, Büchel őrnagy adta át a város katonai fennhatóságát.²

A román csapatok bevonulása és a közhivatalok átvétele (1919. január 11.) közötti több mint egy hónap egy furcsa átmeneti időszak volt. Mindenekelőtt helyreállt a rend (legalábbis a sajtóban nincs hír zavargásokról), és a magyar közigazgatás megpróbált tovább működni, bízva a fegyverszüneti megegyezésben, mely szerint a békekonferencia döntéséig tovább működhet az addigi (magyar) közigazgatás. A vármegyei közigazgatási bizottság az őszi zavaros idők után megpróbálta helyreállítani a közigazgatás normális működését.³

Mi történt az említett egy hónap alatt? A román államhatalom mindezekelőtt gyorsan felszámolta az addigi karhatalmi szerveket (december 7-ig leszerelték a nemzetőrsegeket⁴), majd ellenőrzése alá vonta, korlátozta a személyek szabad közlekedését.⁵ Román oldalról a polgári közigazgatás vonalán volt kísérlet (dokumentáltan december közepétől) a

- 1 Készült a Kisebbségi magyar közösségek c. OTKA kutatás (109173. sz.) keretében. Támogatta a MOL Zrt. és Közéletre Nevelésért Alapítvány.
- 2 *Székely Napló*, 48. (1918. december 3.). 1–2.
- 3 Pl. az elmenekült jegyzők helyét betölteni.
- 4 *Ellenőr*, 12. (1918. december 6.). 1.; (1918. december 7.). 2.; *Székely Napló*, 48. (1918. december 7.). 1.; (1918. december 15.). 1.
- 5 1918. december 7-étől igazolvánnyal lehetett utazni, amit a rendőrségnél kellett kérvényezni. *Ellenőr*, 12. (1918. december 7.). 2.

közigazgatási tisztségek megszerzésére, illetve a közigazgatási szervezet ellenőrzés alá helyezésére.⁶

A magyar polgári közigazgatás megpróbált tovább működni: a vármegye közigazgatási bizottsága üléseket tartott (dec. 20., 28., 29.); a magyar (budapesti) kormányhatóságok pedig – abban a hitben, hogy a román fél betartja a belgrádi fegyverszüneti egyezményt – úgy cselekedtek, mintha a terület közigazgatása még mindig a magyar kormány kezében lett volna: kormánybiztosokat neveztek ki,⁷ a tisztségekért pártarcok zajlottak.⁸

A megye és a város magyar vezetői a budapesti kormányhatóságokkal is tárgyaltak, 1919. január 9-e körül Marty Ferenc, Marosvásárhely polgármestere és Szenner József vármegyei kormánybiztos Budapestre utaztak.⁹

Vízont velük egy időben a város középosztályának két képviselője (Tóthfalussy Károly és Fazekas Lajos helyi iparosok) a szebeni román Kormányzótanács elnökénél, Iuliu Maniu-nál volt kihallgatáson, akivel a várost sújtó gazdasági gondok megoldásáról tanácskoztak.¹⁰ És ekkor értesülhetett a magyar közvélemény a tervezett román hatalomátvétel mélységéről: ezen a napon közölte egy vásárhelyi napilap a szebeni román Kormányzótanács Maros-Torda vármegyére érvényes kinevezéseit.¹¹

6 1918. december 15-e előtt a Maros-Torda Vármegyei Román Nemzeti Tanács átiratot intézett az alispánhoz, amiben kérte, hogy a régeni felső járás és a mezőbándi járás élére román nemzetiségű főszolgabírókat nevezzen ki, a vármegyei árvaszékhez egy román ülnököt, a többi járások főszolgabírói hivatalába pedig egy-egy román bizalmi embert. *Székely Napló*, 48. (1918. december 15.). 1.

7 1918. december 28-án közölték, hogy Szenner József megyei főjegyzőt Maros-Torda vármegye kormánybiztosává nevezték ki. *Székely Napló*, 48. (1918. december 28.). 1.

8 Vetélkedés volt a különböző politikai csoportok között, hogy Szenner Józsefet vagy György Józsefet nevezzék-e ki Maros-Torda megye kormánybiztosává.

9 *Székely Napló*, 49. (1919. január 9.). 1.

10 *Ellenőr*, 13. (1919. január 10.). 1.

11 *Székely Napló*, 49. (1919. január 9.). 1.

A hatalomátvétel pillanatában – január 11-én – összehangoltan, ugyanazon a napon, egyszerre vették át Maros-Torda vármegye főispáni hivatalát, az állami adóhivatalt, de felügyelet alá helyezték azon magánkézben lévő pénzüzeteket is, amelyekben közpénzeket helyeztek el.¹² Másnap, január 12-én, talán a válaszreakciót elkerülendő, a román katonai hatóságok betiltottak minden köztéri rendezvényt, felszámolták a politikai szervezeteket¹³ és életbe léptették a cenzúrát. Ekkor ért véget végérvényesen a marosvásárhelyi színes, szabad, „békebeli” élet.

Másnap, január 13-án Ioan Vescan prefektus már Maros-Torda vármegye magyar tisztviselői karát próbálta felesketni, nagyrészt sikeresen, de már ekkor voltak, akik megtagadták az eskütételt. Ezzel egy időben¹⁴ Vescan saját embereit nevezte ki az alispáni és járási szolgabírói posztokra, így az a sajátos helyzet állt elő, hogy egyazon hatáskörben két hivatalnak is működött. Valószínűsíthető, hogy a gyakorlatban a régi tisztviselő intézte az ügyeket, az „új” pedig ellenőrizte. Ez az állapot azonban nem tarthatott sokáig.

A pénzügy és közigazgatás átvételét a városi rendőrség átvétele követte január 20-án. A későbbi időpont oka az, hogy nem volt túl lényeges ez a karhatalom: a jelenlévő román hadsereg ugyanis biztosította a szükséges fegyveres erőt.

A tényleges román hatalomátvétel válaszreakciót váltott ki a városban többséget képviselő magyar lakosság részéről: 1919. január 22-én éjjel a Magyar Államvasutak (MÁV) Erdélyben működő egységei sztrájkba léptek, köztük a marosvásárhelyi üzemegység is. Január 23-án reggel ehhez a sztrájkhoz csatlakoztak a marosvásárhelyi postások és a távíróhivatal alkalmazottai, akik eltávoztak munkahelyükről, bezárva a postahivatalt. A nap folyamán Vescan prefektus a román csapatokat irányító ezredessel a pályaudvaron tárgyalásokat folytatott a sztrájkoló vasutasokkal. Ugyanazon a napon próbálta Vescan felesketni a város tisztviselői karát is, amely azt egyöntetűen elutasította.

12 Uo. 49. (1919. január 14.). 1.

13 Betiltották a politikai célú, vagy azokat tárgyaló klubokat és társaságokat.

14 Vescan kinevezésekről tudósító, Iuliu Maniu-hoz írt levelének a Maros megyei nemzeti levéltárban lévő pizkozata keltezetlen, de minden bizonnyal január 11-én, vagy az azt követő napokon íródott.

Az események a délelőtti órákban felbolydulás keltettek a városban, majd egy közös, spontán tiltakozásra, sztrájkra került sor. „Az események hatása alatt a város rendkívül élénk, mozgalmas képet mutatott. Délután 3 órakor az összes üzletek, kereskedések közös elhatározással egyszerre bezártak. Amily mozgalmas volt az utca nappal, éppannyira kihalt a kora esti órákban. A kávéházakat, vendéglőket a román parancsnokság intézkedésére bezárták és zárva maradt a színház, mozi is, nem tartottak előadást, a főtért erős román patrol szállta meg, de rendzavarás sehol sem történt. [...] Az utcán falragaszok jelentek meg, melyeken a román parancsnokság a közszolgálatot zavaró sztrájkmozgalmak résztvevőit státiáriális, illetve haditörvényszéki eljárás alá vonja.”¹⁵

Január 25-én a román parancsnokság és a MÁV helyi vezetősége közt létrejött megállapodás szerint a marosvásárhelyi vasutasok felvették a munkát, de a tárgyalások még három napig folytak. Az említett nap délutánján a posta és távírda tisztviselői is munkába léptek.

1919. január 26-án a szebeni román Kormányzótanács feloszlatta a vármegyei, községi és más nemzeti tanácsokat.¹⁶ Ezzel az intézkedéssel a nemzetiségek gyakorlatilag politikai képviselet nélkül maradtak. Ugyanaznap Vasile Suciú alispán/alprefektus összehívta a vármegyei ispáni hivatal személyzetét és megpróbálta eskütételre bírni őket, de azok elutasították.

Az alárendeltek eskütétel-elutasítását követően, másnap, 27-én lemondott a vármegyei, már felesküdtött tisztikar. Tettüket azzal indokolták, hogy Vescan esküjükkor azt ígérte, hogy a fennálló törvények alapján fog tovább is működni a vármegyei közigazgatás, de ehelyett „a helyzet képe az, hogy mi tulajdonképpen ma már nem komoly hivatással bíró tisztviselők, hanem csak árnyék alakok és állásainkban megtűrt személyek és eszközök vagyunk”. Lemondott tehát a magyar vármegyei tisztikar 19 tagja, amihez másnap csatlakozott még két szolgabíró-harmad-

15 Székely Napló, 49. (1919. január 25.). 1.

16 Gazeta oficială publicată de Consiliul Dirigent al Transilvaniei, Banatului și Ținuturilor Românești din Ungaria (a továbbiakban GOCD), (26 ianuarie/8 februarie 1919). 43.

nap pedig három járási tisztiorvos, gyakorlatilag a teljes magyar vármegyei tisztviselőkar.¹⁷

A tisztviselők több okkal indokolták lemondásukat – a magyar alispán (Köllő Ignác) leváltása; a vármegyei tisztviselők törvénytelen leváltása és szakképzetlenekkel való helyettesítése; a magyar tisztviselőkkel szemben megnyilvánuló bizalmatlanság és mellőzésük az ügyintézésben; az újonnan kinevezett (román) járási szolgabírók hivatali hatáskörtúllépései, törvénytelen rekvirálások; a közigazgatás működésének önkényes akadályoztatása –, de Vescan szemére vetették nyilvános ígéreteik be nem tartását is. Összefoglalásként azt írták, hogy a felsorolt okok miatt az őket hivatalviseléssel megbízó választópolgárok érdekeit nem tudják képviselni, ezért értelmetlennek látják további hivatali működésüket.

Vescan arra kérte a lemondottakat, hogy amíg tárgyalásokat folytat a szebeni Kormányzótanáccsal a kialakult helyzetről, addig maradjanak hivatalukban, amit azok elfogadtak.¹⁸ Egy sajtóadat szerint Vescant a Kormányzótanács a lemondások elfogadására utasította.¹⁹

1919. január 27-én a szebeni román Kormányzótanács hivatalos közlönyében közölte Ioan Vescan kinevezését Maros-Torda vármegye és Marosvásárhely város prefektusává.²⁰ Ugyanaznap a Kormányzótanács rendeletet adott ki a közigazgatásról, amely szerint az addigi tisztviselők, választottak vagy kinevezettek, a helyükön maradnak, és hatályban maradnak az addigi törvények is. De az elvi kijelentéssel ellentétben a továbbiakban közölték, hogy bármely tisztviselő – hivatali vagy közrendi megfontolásból – tartalékállományba helyezhető vagy nyugdíjazható.²¹ Hatályon kívül helyezték azt a rendelkezést is, amely szerint a bírókat és jegyzőket beleegyezésük nélkül nem lehet áthelyezni. Ugyanakkor a közigazgatás hivatalos nyelvét a románt tették.

17 Román Nemzeti Levéltár Maros megyei Hivatala (a továbbiakban RNLMMH), Prefectura Jud. Mureş (Maros megye iratai, a továbbiakban PJM), Prefect 14/1919. f. 1–23., 67–68.; *Székely Napló*, 49. (1919. január 30.). 1.

18 *Ellenőr*, 13. (1919. január 29.). 2.

19 *Székely Napló*, 49. (1919. február 2.). 1.

20 *GOCD*, (14/27 ianuarie 1919). 25.

21 Uo.

Vescan 1919. január 31-én délután elfogadta a lemondások többségét, mert helyettesíteni tudta az adott tisztviselőket. Csak három tisztviselőt (két főjegyzőt és egy levéltárost) és két árvaszéki ülnököt kötelezett maradásra, fegyveres erővel való fenyegetéssel.²² A két főjegyző még február 16-án is hivatalban volt,²³ akárcsak február 20-án a két árvaszéki elnök. Ismételt elbocsátási kérésükre sem mentette fel őket Vescan.²⁴ A vármegye kezelőszemélyzetét is ugyanaznap bocsátotta el a prefektus, ötüik kivételével, akikre valószínűleg az apparátus működtetéséért volt szükség.²⁵

A vasutasstrájk és a márciusi végi sóvidéki megmozdulás²⁶ között csak szórványos adatok vannak zavargásokról vagy szimbolikus ellenállásról. 1919. január 31-én kelt sajtóhír volt, hogy a vármegyeházára kitűzött román nemzeti lobogót valaki éjszaka leverte.²⁷ 1919. február 9-én ugyancsak a sajtó tudatta, hogy Kacsó Lajos mezőmadarasi lelkészt a román katonaság izgatás vádjá miatt letartóztatta és Mezőbándra kísérte. De később a járási főszolgabíró, Rusu által megejtett vizsgálat felmentette Kacsót, akit szabadon engedtek.²⁸ 1919. február 25-i sajtóhír szerint Szentgericén a rekvirálás során fegyverhasználati balesetben elhunyt Gál Elek földbirtokos.²⁹

A megye közigazgatási bizottságának összetétele 1919–1925 között

Az impériumváltás utáni első megyei tanács választásokat 1926-ban szervezték meg. Addig a prefektus nevezte ki a törvényhatósági bizott-

22 *Székely Napló*, 49. (1919. február 2.). 1.; (1919. február 6.). 1.; (1919. február 20.). 1.; *Ellenőr*, 13. (1919. február 1.). 2.

23 *Székely Napló*, 49. (1919. február 16.). 1.

24 Uo. 49. (1919. február 20.). 1.

25 Uo. 49. (1919. február 2.). 1.

26 Józsa András: A sóvidéki lázadás 1919 tavaszán. In: Pál-Antal Sándor szerk.: *A Maros megyei magyarság történetéből*. II. Marosvásárhely, 2004. 275–293.

27 *Ellenőr*, 13. (1919. január 31.). 2.

28 *Székely Napló*, 49. (1919. február 9.). 1.

29 Uo. 49. 1919. február 25.). 1.

ság azon tagjait, akik korábban választás útján nyertek helyet. Először 1919. október 7-én alakította meg Ioan Vescan prefektus a közigazgatási bizottságot nyolc jog szerinti és 10 kinevezett taggal, mindannyian román nemzetiségűek voltak.³⁰ A jog szerinti tagok a megyei intézmények vezetői, a kinevezett tíz tag közül kettő ügyvéd, kettő földbirtokos, négy esperes, egy pedig kereskedő volt, egy személy foglalkozása ismeretlen. Az üléseken való meg nem jelenésük miatt 1920. február 28-án a prefektus visszavonta a tíz kinevezett tag közül öt kinevezését, helyettük öt másik személyt (két lelkészt, egy líceumi igazgatót, egy ügyvédet és egy orvost) jelölt ki, ugyancsak román nemzetiségűeket.³¹

A prefektus 1922. február 22-én közölte Maros-Torda vármegye állandó bizottsága és a szakbizottságok tagjainak névsorát. A 60 fős állandó bizottság kinevezettjei között találunk megyei hivatalvezetőket, esepereket, lelkészeket, ügyvédeket. Név alapján öt magyar és három szász nemzetiségű tagja volt a bizottságnak.³²

Egy évvel később, 1923. április 16-án a megyei állandó bizottság 60 tagjának névsorát a megbízott prefektus közölte.³³ A nemzetiségi képviselő szempontjából visszalépésként könyvelhető el, hogy az egy évvel korábbi öt magyar személyhez képest most csak egyetlen magyar tagja van a bizottságnak: Orbán Balázs marosvásárhelyi [lap]szerkesztő.

Ősmarosszék havasbirtokosságának helyzete a világháborút követően

Az első világháborút követő földreform alkalmazása során felmerült a kérdés, hogy kisajátítsák-e és a román lakosságú falvak között szétosszák-e ezt a közvagyont? A közvagyon adminisztrátora, Petru Roșca alprefektus ellenezte ezt a megoldást, arra hivatkozva, hogy a tulajdo-

30 RNLmMh, PJM, Prefect 29/1919, f. 39.

31 *Mureș-Turda. Gazeta Oficială Județeană* (a továbbiakban *MTGOJ*), 22. (1920) 4. 1.; RNLmMh, PJM, Prefect 92/1920, f. 2.

32 *Gazeta Oficială a Județului Mureș* (a továbbiakban *GOJM*), 14. (1923) 19. 2–7.

33 Uo. 15. (1923) 2. 1–6.

nossá vált román falvak rövid időn belül alacsony áron eladnák az így kapott erdőterületeket a havasbirtokosság körüli magyar lakosságú falvaknak. Román nemzeti szempontra hivatkozva javasolta a status quo fenntartását: a magyar impérium alatt az alispán, utána az alprefektus volt e közvagyon adminisztrátora, aki ezen minőségében a román nemzeti szempontból fontos kezdeményezéseket támogathat Ósmarosszék havasbirtokossága jövedelméből.

Ezen túlmenően Roșca-nak személyes érdekei is fűződhetnek az akkori helyzet fenntartásához: adminisztrátorként lehetősége nyílt személyes hasznot is húzni a vagyontömeg kezeléséből, a prefektúrahivatalnak pedig – legkevesebb – jutányos árú tűzifát jelenthetett.

Roșca álláspontja szerint döntött a földreformot végrehajtó helyi bizottság is, mivel valószínűleg 1922-ben a területileg illetékes nyáradszeredai kerületi földkisajátító bizottság határozatot hozott arról, hogy Ósmarosszék havasbirtokosságát kiveszi a kisajátítandó területek közül azzal az indoklással, hogy a szóban forgó erdőterület községi erdőnek minősül, a vagyonszösszeget alkotó falvak faellátását elégíti ki, s mint ilyen: nem esik kisajátítás alá.³⁴

A bizottság a kezelési- és tulajdonjogot változatlanul hagyta (megállapította a vagyonszösszeget alkotó 127 község tulajdonjogát, valamint az 1876. évi XXXIII. törvénycikk 6. § alapján Maros-Torda vármegye igazgatási jogát). Határozatát azzal indokolta, hogy a földreform-törvény előírja ugyan azon jogi személyek vidéki javainak teljes kisajátítását, amelyek közcélokot látnak el, de kivételt képeznek a kisajátítás alól az úrbéres, a községi, valamint a közbirtokossági erdők.³⁵

34 RNLMMH, Composesoratul de avere Vechiul Scaun Mureș (Marosvásárhelyi „Ósmarosszék” közbirtokosság iratai, a továbbiakban CVSM), 337. lelt. sz., 612. dosszié. 697.

35 Az említett törvény 6. cikkének a. bekezdése írja elő azon jogi személyek vidéki javainak teljes kisajátítását, amelyek közcélokot látnak el. Az említett cikk 2. pontja szerint kivételt képeznek a kisajátítás alól az úrbéres, a községi, valamint a közbirtokossági erdők.

Elképzelések a közigazgatási beosztás átalakítására 1921–1925 között

A közigazgatási beosztás átalakításának gondolata már az impériumváltás időszakában felmerült. A szebeni Kormányzótanács 1919. január 19-én felszólította a vármegyék prefektusait, hogy 1919. január 31-ig közigazgatási beosztást módosító javaslatokat küldjenek a Kormányzótanácshoz. Iuliu Maniu belügyminiszter azt kérte a prefektusoktól, hogy olyan közigazgatási kerületek alakítására tegyenek javaslatot, amelyben a közigazgatási határvonallal essen egybe a bíróságok és a választókeretek határvonala, de ugyanakkor azt is kérte, hogy lehetőség szerint nemzetiiségi szempontból minél egyöntetűbb kerületek alakuljanak.³⁶

1919. február 7-én a szebeni Kormányzótanács rendelettel megváltoztatta a közigazgatási terminológiát, az ókirályságbeli szakszavak használatát téve kötelezőnek. Az addigi vármegyéket (comitate) megyékké (județe) nevezték át.³⁷

Az impériumváltás utáni első években a központi vezetőség a megörökölt közigazgatási beosztás felmérésére törekedett, illetve a megyei vezetők véleményét kérte ki a közigazgatási beosztás módosítására vonatkozóan.³⁸ Az utóbbi részeként a megye alprefektusa 1920. november 9-én ismertette a közigazgatási beosztás átalakítására vonatkozó javaslatait. Az irat szerint a fő cél Maros megye román többségűvé átalakítása és területi megnagyobbítása volt, melynek érdekében a szomszédos megyéktől jelentős számú község átcsatolását kérte. Így számításai szerint Maros-Torda megye 1910. évi népszámlálás szerinti 194 072 lakosához adódna az átcsatolt területek 64 706 lakosa, akik közül 43 303 román. Így módon a megnagyobbodott megye 258 788 lakossal rendelkezne, melyből 133 495 lenne román.³⁹

Javaslatát az alprefektus nemzetiiségi, gazdasági és közlekedési szempontokkal indokolta.⁴⁰ Ugyanakkor elutasította a Küküllő-völgyi telepü-

36 *GOCD*, (1919) 5. 1.

37 *Uo.* (1919) 10.

38 *RNLMMH*, *PJM*, Prefect 29/1929, f. 13.

39 *Uo.* *PJM*, Prefect 54/1920, f. 3-4.

40 *Uo.* *PJM*, Prefect 54/1920, f. 3 v.

lések tervezett elcsatolását Udvarhely megyéhez, ugyanazzal a nemzeti-ségi érveléssel: a szóban forgó területen lévő román településeket a beolvadástól csak egy román vezetésű megyében lehetne megmenteni.

1925 első felében a Maros megyei prefektúra fő elfoglaltsága – az alprefektus beszámolója szerint – a közigazgatási reform alkalmazásának előkészítése volt, amihez minden községben összeírták nemzetiség szerint a választójoggal rendelkező polgárokat, majd benyújtották a Belügyminisztériumhoz. Ștefan Roșca alprefektus céljai ekkor is ugyanazok voltak, mint 1921-ben: „*A megye [területi] kikerekítésével kapcsolatban kértük ennek megnagyobbítását olyanformán, hogy a román elem elérje a legkevesebb 65%-ot, mert ma csak 38%-ban vagyunk románok.*”⁴¹

A közigazgatási beosztás 1925. évi átalakítása

1925. október 7-én közölték Románia új közigazgatási beosztását, amely nagyszabású területi átrendezéssel is járt. Ekkor változtatták meg Maros-Torda megye nevét Maros megyére. A megye Kolozs megyétől megkapta a teljes tekei járást és a sármási járás egy községét. Kis-Küküllő megyétől öt, Csik megyétől kettő, Torda megyétől 11 községet kapott Maros megye, de Udvarhely megyéhez csatoltak kilenc Küküllő menti magyarlakta települést.⁴² Ezzel a nagyarányú változással Maros megye 237 községgel bírt, nem számítva a két várost (Marosvásárhely, Régen).

A megye alprefektusa szerint ezekkel a területi változtatásokkal a megye területén a románság számbeli többségre tett szert, ugyanakkor a megye az ország negyedik legtöbb községgel rendelkező megyéje lett.

1925. október 10-én közölték a megyék községeinek járásokra való beosztását.⁴³ Maros megye két ún. városi községből (comună urbană) (Régen és Marosvásárhely) és 237 községből áll. Az utóbbiakat 11 járás-

41 *Rapoartele subprefectului județului făcute în ședințele comisiunii administrative a județului Mureș-Turda de la 29 martie 1922 până la 14 decembrie 1925.* [Târgu Mureș, s. a.], 110–111.

42 *Monitorul Oficial* (a továbbiakban MO), (7 octombrie 1925) 220. 10925.

43 Uo. (10 octombrie 1925) 223. 11315–11316.

ba csoportosították. A megye két új járást kapott (tekei, hévízi), három új járást pedig meglévők területéből hoztak létre.

Az 1925 évi nagyarányú átszervezést követően 1930-ig a közigazgatási átszervezés terén csak kisebb belső mozgások történtek (pl. körjegyzőségek beosztásának módosulása), illetve Maros megye vezetőségének próbálkozásai további területek megszerzésére.

A megyei tanács működése 1926. július 14-e és 1929. december 9-e között

Az 1925. június 14-én közölt közigazgatási törvénnyel módosították a választási szabályokat is.⁴⁴ A megyei tanács helyeinek 3/5-ét választás útján kellett betölteni, és legtöbb 2/5-éig jog szerinti tanácsosokat lehetett kinevezni.⁴⁵

1926. február 19–20-án községi választásokat tartottak Maros megyében,⁴⁶ majd az Averescu-kormány 1926. április 1-jei kinevezését követően májusra parlamenti képviselői, június elejére megyei, június második felére pedig szenátori választásokat írtak ki.⁴⁷ A megyei képviselőtestületet választását 1926. június 4-re tűzték ki, Maros megyében 30 tanácsost és 12 helyettes tagot kellett választani.⁴⁸

Az Országos Magyar Párt Maros (a továbbiakban OMP) megyei tagozata az akkori kormánypárttal, a választásokat szervező Néppárttal (Partidul Poporului, Averescu-féle párt) együtt közös listát indított az 1926. évi megyei választásokra, amelyet oly módon állítottak össze, hogy az első húsz (feltehetően befutó) helyen egy román nemzetiségű jelöltet követett egy magyar.⁴⁹

44 Uo. (14 iunie 1925) 128. Lege pentru Unificarea Administrativă (a továbbiakban LUA).

45 Uo. (14 iunie 1925) 128. 6861–6862. LUA 101. §.

46 *GOJM*, 27. (1926) 2. 1–10.

47 Uo. 27. (1926) 9. 1.

48 Uo. 27. (1926) 12. 1–2.

49 30-án vagy 31-én. *Székely Napló*, 54. (1926. június 1.). 1.

A megyei választások eredményeképpen a 30 választott megyei tanácsosi helyből 13-at kormánypárti (Néppárt), 11-et magyar (OMP) tag, 5–6-ot az akkor ellenzéki Román Nemzeti Párt tagja foglalt el. A 18 jog szerinti tanácsosból három volt magyar.⁵⁰

A választásokat követően 1926. július 14-én ült össze a Maros megyei tanács alakuló ülésre. A 48 tagú tanács tagjai a koalíció listavezetőjét, Ioan Harșia-t választották tanácselnöknek. Egyetlen magyar sem került a megyei tanács bürójába, abba a testületbe, amely gyakorlatilag vezette a megyét.⁵¹

A tanács következő, 1926. október 1-jei ülésén határoztak a náznánfalvi kőbánya megvásárlásáról és bizonyos hitelkeretek átcsoportosításáról, majd a költségvetési többlet felhasználásáról bontakozott ki vita, ahol felszínre kerültek a tanácson belüli ortodox–görög katolikus ellentétek, ugyanis 2 000 000 lejes támogatást kértek a főtéri ortodox katedrális felépítésére, amire a görög katolikus tanácsosok is hasonló nagyságrendű támogatást igényeltek. Hosszas vita után 500 000 lejes támogatást szavaztak meg, és a felállítandó Avram Iancu-szobrot is 200 000 lej-jel kívánták támogatni.

A megyei tanács 1927. március 1-jei ülésén szóba került Maros megye kölcsönének ügye, amit a Pesti Kereskedelmi Banktól és a Pesti Hazai Banktól vett fel. A megyei tanács ez ügyben azt határozta, hogy nem törleszti az adósságát, hanem azt koncesszionálja a román államra, de fenntartja Maros megye jogát a szerződésben foglalt jogokra és feltételekre. Megszavazták továbbá Al. Papiu Ilarian szobrának 50 000 lej-jel való támogatását, majd több határozatban szomszédos megyék községeknek Maros megyéhez való csatolását kérték.⁵²

A megyei tanács 1927. március 15-i ülésén egyöntetű szavazással elfogadta Ősmaroszék havasbirtokossága működési szabályzatát, majd megválasztották a vagyonközösség igazgatótanácsába delegált 12 tanácsost.⁵³

50 *Székely Napló*, 56. (1926. június 1.). 1.; *MO*, (11 iulie 1926) 153. 10486.

51 A büró tagjai: elnök: Ioan Harșia; alelnökök: Eugen Truția, Octavian Fulea; titkárok: Jov Roman, Jeronim Puia; ellenőrök: Liviu Popescu, Ștefan Buzea.

52 *GOJM*, 28. (1927) 7. 1–11.

53 *Uo.* 28. (1927) 7. 12–19.

Az 1927. május 27-i tanácsülésen elfogadták a Felsőbb Közigazgatási Tanács módosító javaslatait a megyei költségvetési tervezetben. (Az említett testület néhány költségvetési tétel csökkentését javasolta, az így felszabaduló összeggel pedig a marosvásárhelyi ortodox katedrális, valamint a prefektúra székhelye építésének támogatását.⁵⁴)

A tanács 1927. október 15-i ülésén Elie Câmpeanu görög katolikus esperes-tanácsos vázolta a székelyföldi román egyházak és kultúra helyzetét, összehasonlítva az 1733. és 1750. évek helyzetével. Ismertette, hogy az akkor még virágzó sok román egyházközség lehanyaglott, a templomok leromlottak, híveik „elnemzetlenedtek”. Javaslataira a tanács megszavazta, hogy a megye prefektusa egy felhívásban ismeresse a belügyminiszterrel a helyzetet, kérje beavatkozását, és addig is a megye allodiális alapjából fordítson pénzt ezen egyházközségekre.⁵⁵

Az 1928. március 14-ei ülésen az ellenzéki és a költségvetési tervezet módosító javaslatokat általában ejtették, de jóváhagyták a román személyiségek szobrára előirányzott összegek megduplázását. A magyar képviselők lobbiztak a magyar egyházaknak és intézményeknek juttatandó összegekért, a tanács elviekben jóváhagyta ezeket a kéréseket, de nem módosította tételesen a költségvetést, hanem későbbi időpontra halasztotta azok teljesítését „a lehetőségek függvényében”.⁵⁶

A megyei tanács 1928. október 1-jei ülésén a tanácsosok először a kormány azon javaslatát tárgyalták, mely szerint az meg kívánta vásárolni a megye tulajdonában lévő, a helyi vasúttársaságokban birtokolt részvényeit. A tanács elviekben nem ellenezte a kérést, de bizottságot hozott létre a konkrétumok tanulmányozására.⁵⁷

A prefektus kérése ellenére a tanács nem hagyta jóvá a megye folyószámla-egyenlegét (*cont de gestiune*), ehelyett arról határozott, hogy a következő tanácsülésig nyomtassák azt ki és juttassák el minden tanácsagnak, hogy kellően tanulmányozhassák, és annak ismeretében döntsenek annak elfogadásáról.

54 Uo. 28. (1927) 12. 1–4.

55 Uo. 28. (1927) 22. 3.

56 *Supliment la GOJM*, 29. (1928) 6. 1–10.

57 *GOJM*, 29. (1928) 20. 1–3.

1928. november 10-én új, parasztpárti kormány került hatalomra, amely november 13-án kinevezte Ioan Vescant prefektusnak. A megyei tanács 1929. február 8-án tartott ülésén a magyar tanácsosok újra felvetették a már egy évvel azelőtti kérésüket a magyar tanoncotthon támogatására, amit az új prefektus ugyanúgy reagált le: a költségvetésben külön erre előirányzott tétel a román tanoncotthon felépítésére kell, évközben egy másik költségvetési tételből fog kapni – ha igényli – a magyar tanoncotthon.⁵⁸

Az 1929. március 22-én tartott ülésén a megyei tanács a volt prefektus (Virgil Bărcănescu) által nem az előirányozottnak megfelelően elkölthött közpénzek ügyét tárgyalta, határozatot hozva arról, hogy kéri ezen összegek megtérítését.⁵⁹

A Maros megyei tanács 1929. december 2-i ülésén határoztak a megye tulajdonában lévő, 1912-ben vásárolt, a helyi magán-vasúttársaságokban birtokolt részvények eladásáról az államnak, majd döntöttek a következő évre kivetendő megyei adók mértékéről.⁶⁰

Az 1929. december 9-i királyi rendelettel feloszlatták a megyei tanácsokat és új választásokat írtak ki.

A közigazgatási beosztás 1930. évi átalakítása

Az 1925. évi változtatáshoz hasonlóan ekkor is először a megyék közötti község-átadásokat közölték először. Kolozs és Neamț megyétől három-három, Torda megyétől négy, Naszód megyétől egy községet kapott ekkor Maros megye, mely ezek nyomán már 248 községgel és két „városi község”-gel rendelkezett.⁶¹

1930. január 22-én közölték az új járási beosztást is.⁶² Maros megyében megszüntettek két járást, négyet pedig összevontak, mindezt

58 Uo. 30. (1929) 3. 6.

59 Uo. 30. (1929) 7. 1–8.

60 Uo. 30. (1929) 23. 2–9.

61 *MO*, (1929) 274. 9.

62 Uo. (1930) 17 bis. 704–705.

pénzmegetakarítási célzattal.⁶³ 1930. április 1-jén lépett hatályba a közigazgatási átrendezés nyomán Maros megye községeinek körjegyzőségekre való csoportosítása, mely szerint 80 körjegyzőség volt a megyében.⁶⁴

Az 1930. eleji átszervezést követően 1938-ig csak kisebb módosítások voltak, illetve a belső (járási, körjegyzőségi) beosztás módosult. Megfigyelhető a már megszüntetett községek lakóinak törekvése, hogy újra önállóvá válhassanak, illetve a régi járások fokozatos visszaállítása.

A megyei tanács megválasztása, megalakulása és működése 1930. és 1931 augusztusa között

1929. augusztus 3-án közzölték az új közigazgatási törvényt, amely – a közigazgatás működésének módosításán túl – átalakította a választási rendszert is.⁶⁵ Különbőség az előző közigazgatási törvényhez képest, hogy a megyei tanács bizóját csak egy évre választják, továbbá hogy a bizón kívül megválasztják a megyei tanács küldöttségét is.⁶⁶ A megyei tanács évente kétszer ülésezik,⁶⁷ fő hatásköre a megyei költségvetés jóváhagyása.⁶⁸

A megyei tanács bizójának megalakítása után kellett megalakítani a megyei tanács négy tagból és egy elnökből álló küldöttségét. A küldöttség mandátuma viszont – ellentétben a megyei tanács bizójával – addig szól, amíg a megyei tanácsé, azaz négy évre.

A megyei tanács küldöttsége havonta legalább kétszer kellett ülésezzen, ez a testület irányította ténylegesen a megyét,⁶⁹ a megyei tanácsülések közötti időszakban néhány kivétellel annak hatáskörét bírta. Elnökét

63 Uo.

64 *GOJM*, 31. (1930) 6. 2–8.

65 Legea pentru Organizarea Administrațiunii Locale (LOAL).

66 *MO*, (3 august 1929) 170. 6211. LOAL 204. §.

67 Uo. LOAL 207–208. §.

68 Uo. 6212. LOAL 216. §.

69 A megyei tanács küldöttsége döntött a tisztviselők nagy részének előléptetéséről, felügyelte a megyei szakosított szervezetek működését, felügyelte a községek működését (kivétel a municípiumi rangú városokat), bíróság-

a megyei tanács választotta meg, de azt jóvá kellett hagyja a miniszteri biztos is. A küldöttség elnöke bírt a legnagyobb hatalommal a megyében a közigazgatás, a megyei pénzügyek, a személyzet terén.⁷⁰

1929. december 9-én feloszlatták a megyei tanácsokat és új választásokat írtak ki. A megyei tanácsosi választásokat 1930. február 5-én tartották.⁷¹ Maros megyében 36 tanácsost kellett választani.⁷² A választáson az OMP Maros megyei szervezete az akkori kormánypárttal, a Román Nemzeti Parasztpárttal közös listát indított, így több jelöltet tudott bejutatni a megyei tanácsba. Mivel a liberális párt jelöltjeire adott szavazatok aránya nem érte el a 20%-ot, ezért ők nem kerültek be a tanácsba.⁷³

A választást követően 1930. április 28-án ült össze a Maros megyei tanács alakuló ülése.⁷⁴ Mivel a megyei tanács megalakulásának törvényességét bíróságon megóvták, a megyei tanács küldöttsége és annak elnöke csak 1930. szeptember 5-étől gyakorolhatta törvényes hatásköreit.⁷⁵

A tanács 1930. szeptember 27-i ülésén vitatták meg Maros megye közigazgatási szabályzattervezetét, amelynek során vita alakult ki a magyar és a román tagok között a havasbirtokosság ügyében,⁷⁶ a szabályzattervezet ugyanis azt tartalmazta, hogy a megyei tanács küldöttségének elnöke intézi a vagyontömeg ügyeit. K. Nagy Árpád tanácsos kérte, hogy a havasbirtokosság ügyeinek előadóját a közbirtokossághoz tartozó köz-

gi eljárásokban képviselte a megye érdekeit. *MO*, (3 august 1929) 170. 6216. LOAL 245. §.

70 Irányította a megye közigazgatását, utasításokat adhatott a megyei közhivataloknak, a megye nevében hivatalos iratokat bocsáthatott ki, és – a megyei tanács jóváhagyásával – ingó és ingatlan értékek adásvételét bonyolíthatta le. Rendelkezhetett költségvetési összegekkel, ellenőrizhette az intézmények működését és a folyó munkákat, ellenőrizhette a községek pénzügyvitelét és működését, vezette az összes alárendelt intézményt, felvehetett vagy eltávolíthatott a megyei alkalmazottak közül. *MO*, (1929) 170. 6216–6218. LOAL 249–256. §.

71 *MO*, (2 ianuarie 1930) 2. 59.; újraközölve: *GOJM*, 31. (1930) 1. 2.

72 *MO*, (1929) 274. 9266–9267.

73 *Székely Napló*, 60. (1930. február 7.). 3.

74 *GOJM*, 31. (1930) 9. 1–5.

75 Uo. 32. (1931) 5. 24.

76 Uo. 31. (1930) 22. 1–18.

ségek válasszák meg, mely vitát eredményezett. Végül a tanács többsége a szavazáskor elutasította ezt a javaslatot.

A megyei tanács 1930. november 29-i ülésének fő napirendje a költségvetés összeállítására volt.⁷⁷ A vita során Árkossy Jenő rámutatott arra, hogy az egyházaknak juttatandó támogatásnál a nemzetiségi egyházaknak a román egyházakhoz képest sokkal kisebb összeget irányoztak elő és kérte, hogy a hívek számával arányosan osszák azt szét. Erre reagálva Nicoară Eugen azt állította, hogy a nemzetiségi egyházak majd mind egyikének pompázatos (pompoase) épületei vannak, míg a román egyházak nagy nehézségekkel küzdenek. Javasolta, hogy Árkosi Jenő kérését csak akkor vegyék figyelembe, amikor a román templomok is olyan pompázatosak lesznek, mint a más nemzetiségiek épületei.

Végül ezen az ülésen nem történt meg a költségvetés elfogadása, emiatt 1930. december 15-én rendkívüli ülést tartott a Maros megyei tanács.⁷⁸ A költségvetésbe külön tételként került be a román (100 000 lej) és magyar (30 000 lej) tanoncotthon támogatása, de a román templomoknak juttatandó támogatás hatszorosa volt a más nemzetiségűek templomainak hasonló kiadásaira szánt összegnek.⁷⁹

1931. március 2-án tartotta rendes ülését a Maros megyei tanács.⁸⁰ Árkossy Jenő tanácsos felszólalásában kérte, hogy az adott probléma referense ismertesse pár szóban magyarul is az előadott anyagot. Ugyanakkor ismertette, hogy a községek iskolatámogatási pénzalapjából kizárólag az állami iskolákat támogatták. Kérte, hogy – a Közoktatási Minisztérium utasításainak értelmében – ezekből a jövedelmekből a felekezeti iskolák is kapjanak, és hogy ezeket a költségvetési tételeket már a folyó évben vezessék be a községek. Ha azokat már összeállították volna, és nem lenne benne a nevezett költségvetési tétel, akkor hivatalból írják be.

77 Uo. 31. (1930) 27. 1–11.

78 Uo. 31. (1930) 28. 1–17.

79 A marosvásárhelyi ortodox katedrális építésére: 300 000 lej. A marosvásárhelyi görög katolikus katedrális építésére: 300 000 lej. Román iskolák és templomok építésére: katedrális építésére: 300 000 lej. Nemzetiségi templomok és iskolák építésére: katedrális építésére: 150 000 lej. *GOJM*, 31. (1930) 28. 7–8.

80 Uo. 32. (1931) 5. 1–20.

Árkossy Jenő javaslatára különbözőképpen válaszoltak. Sîrbu Ion tanácsos azt javasolta, hogy azt majd a megfelelő napirendi pontnál tárgyalják meg. Batea Ioan tanácsos támogatta Árkossy javaslatát annyiban, hogy a megyei közigazgatás utasítsa a községeket az iskoláknak járó azonnali 14% folyósítására, az iskolák legsürgősebb kiadásainak fedezésére.

Elie Câmpeanu tanácsos, görög katolikus esperes viszont azt válaszolta Árkossy Jenőnek, hogy egy román többségű megyében nem megengedhető, hogy a kisebbségek nyelvén is ismertessenek, mivel a más nemzetiségiek állampolgári kötelessége elsajátítani az állam nyelvét.⁸¹ Ugyanakkor kijelentette, hogy a nemzetiségi iskoláknak és egyházaknak megfelelő helyiségeik vannak, tehát a szóban forgó jövedelemrészt a román iskoláknak juttassák, amelyek gyengébb anyagi helyzetben vannak a kisebbségekhez képest.

Ekkor közbeavatkozott Bozdog Ioan tanácselnök, felelevenítve azt az egyetértést, amely mindig is létezett a tanács kebelében. Azon a véleményen volt, hogy azt ne szüntessék meg kizáró irányzatokkal. Ugyanakkor támogatta az ügyben Kornhoffer Vilmos és Pop Ioan álláspontját. (Sajnos a jegyzőkönyv nem rögzítette, miféle álláspontról van szó.) Végül konkrétum annyi született, hogy elfogadták a megyei közigazgatás jelentését, illetve tanácsi határozatban utasították a megyei tanács küldöttségének elnökét, hogy ültesse gyakorlatba az eddig elhangzott javaslatokat és kéréseket.⁸²

Ösmarosszék havasbirtokossága költségvetés-tervezetének a megvitatása során, a megbeszélés következményeként a megyei tanács tagjából létrehoztak egy bizottságot a közbirtokosság szám- és ügyvitelének megvizsgálására.⁸³

1931. április 18-án a Iorga-kormány⁸⁴ került hatalomra, amely 1924. április 24-én új prefektusokat nevezett ki. Maros megyében Ioan Vescan

81 Uo. 4.

82 Uo. 4–5.

83 Tagjai: Roman Ioan, Abos József, Oltean Ioan, K. Nagy Árpád. *GOJM*, 32. (1931) 5. 11–14.

84 *GOJM*, 32. (1931) 9. 1.; *MO*, (1931) 89 bis. 3794.

parasztpárti politikus helyett Vasile Cupărescut, majd május 11-én Eugen G. Răileanut nevezték ki prefektusnak.

A kormány egyik fontos intézkedése, hogy 1931. május 12-én részlegesen felfüggesztik a közigazgatási törvényt (LOAL), pontosabban a megyei tanács küldöttsége elnökének hatáskörét a jogszabály átruházta a megye prefektusára.⁸⁵

1931. augusztus 18-án tartotta rendkívüli ülését a Maros megyei tanács, ez volt a tanács második ülése a nevezett évben.⁸⁶ Az országos politikai viszonyokban történt változást tükrözve, az ülésen az új kormány által kinevezett új prefektus vett részt (Eugen G. Răileanu), gyakorlatilag szemben állva a teljesen ellenzéki tanáccsal. A rendkívüli ülést azért hívták össze, mert a Belügyminisztérium utasította a megyei tanácsot, hogy a folyó évi kiadások közé emeljék be az Általános Nyugdíjpénztárnak befizetendő 1 213 503 lejes összeget. Az ügyben elsőnek felszólaló Árkossy Jenő tanácsos elutasította a kérdés tárgyalását, mivel a megye hivatalnokainak külön nyugdíjalapja volt, amit rendszeresen fizettek, tehát nincs szükség még külön fizetni az Általános Nyugdíjpénztárnak egy nagy összeget, amelyről nem is közlik, milyen célra fordítanak. A további felszólalók is hasonlóképpen nyilatkoztak. Szavazáskor egy személy kivételével minden tanácsstag beleegyezett abba, hogy a kérdést nem is tűzik napirendre.

A központi törekvés elutasítása az új prefektus kudarca volt, aki a kormány helyi megbízottjaként nem tudta keresztülvinni a központi akaratot. Minden bizonnyal e szembenállás következményeként 1931. augusztus 22-én a Iorga-kormány feloszlatta a megyei tanácsot, helyette időközi bizottságot nevezett ki, amely 1933 januárjáig működött.⁸⁷

Az OMP–parasztpárti megyei tanácsot csak az 1933. január 14-én hatalomra kerülő parasztpárti, Al. Vaida-Voievod vezette kormány kineve-

85 Az 1931. május 11-i 1598. számú királyi rendelet. *MO*, (1931) 108. 4410.

86 *GOJM*, 32. (1931) 18. 1–18.

87 A bizottság tagjai: Ion Maloş esperes, Emil Dandea, Eugen Nicoară, Mihai Demetrescu, Ioan Florian, Barabássy Albert (OMP), Rozsnyai György (OMP), Alexandru Pop. *GOJM*, 32. (1931) 17. 1.

zésével egy időben, 1933. január 14-én helyezték vissza, a marosvásárhelyi Ítéletábra ilyen irányú döntése után.⁸⁸

Az ülésen Kornhoffer Vilmos OMP-s tanácsos újra kérte a felekezeti iskoláknak járó 14%-os pótlékot és kért egy kimutatást arról, hogy az 1932-es évben hogyan használták fel ezeket az összegeket. Elie Cămpeanu esperes-tanácsos válasza szerint: a megyei oktatási bizottság nem tesz különbséget állami és felekezeti iskolák között, az összeget *mindegyik iskola szükséglete* szerint osztja szét. Cămpeanu tehát áttételesen elismerte, hogy az összegeket nem az adott község iskolája kapja normatív alapon, hanem a megyei oktatási bizottság által fontosnak ítélt iskolákat támogatják belőle.

Árkossy Jenő tanácsos kérte, hogy a magyar tannyelvű állami iskolákban az V–VIII. osztályban tanítsák tantárgyként az anyanyelvet. Ieronim Puia tanfelügyelő magyarázatai után Ioan Bozdog tanácselnök rámutatott, hogy ez az ügy meghaladja a megyei tanács hatáskörét, amelyben a Tanügyminisztérium illetékes.⁸⁹

A megyei tanács 1933. április 1-jei ülésén, a megyei költségvetési tervezet vitája során több román tanácsos után Lőte Jenő OMP-s tanácsos kérte a Marosvásárhely–Szováta–Parajd (az államtól a megye által átvett) út javítását még a folyó év tavaszán, annak nagyon rossz állapota miatt. Ezt jóváhagyták 1933-ra, több más útszakasz javításával együtt.⁹⁰

A költségvetés tételenkénti vitájánál Kornhoffer Vilmos kérte, hogy az 1931. évi költségvetésből megmaradt pénzüsszegekből fizessék ki a megyei egyházaknak és iskolának járó elmaradt támogatást, de Ștefan Pantea, a prefektúrahivatal igazgatója azt állította, hogy törvény szerint ezt csak befektetésekre lehet felhasználni.⁹¹

Az egészségügyi előirányzatok tárgyalásánál Árkossy Jenő legkevesebb 200 000 lej előirányozását kérte, hogy minden járási központban létrehozassanak egészségügyi rendelőket (dispensare medicale). Javaslátát támogatta Lőte Jenő, Eugen Nicoară, a régi állami kórház igazgatója és Brutus Macaveiu, a megyei egészségügyi szolgálat igazgatója

88 GOJM, 34. (1933) 4. 1.

89 Uo. 1–2.

90 RNLMMH, PMJ, Consiliul municipal (a továbbiakban Cons. mun.) 841. 228.

91 Uo. 235.

is.⁹² A prefektus javaslatára a tanács megszavazta egy külön költségvetési tétel létrehozását *Megyei egészségügyi rendelők létrehozása* címmel, 80 000 lejes összeggel.

Szoboszlai László tanácsos rámutatott, hogy a nyárászeredai csendőrsőrs évek óta nem fizet bért a használt helyiség után, ezzel megkárosítva a tulajdonost. A prefektus erre vonatkozóan jelentés összeállítására kérte, hogy eljuttassa az illetékes szervekhez.⁹³ Vescan prefektus javasolta, hogy a „költségvetési maradék” tétel előirányzott összegét csökkentsék 100 000 lejjel, hogy ezzel támogassák a templomok és iskolák építését, valamint növeljék meg a „kulturális propagandára” és a megye hivatalos közlönyére előirányzott összeget.

Árkosi Jenő 20 000 lej beillesztését kérte a költségvetésbe a vásárhelyi magyar tanoncotthon javára, továbbá a templomokra és iskolákra szánt összeg 600 000 lejre való növelését, aminek fedezetéhez a vásárhelyi kórháznak szánt összeget csökkentsék. A prefektus válasza szerint: a templomokra és iskolákra szánt összeg nem növelhető 300 000 lej fölé. Javasolta, hogy hozzanak létre egy új költségvetési tételt 30 000 lej összegben, amelynek 1/3-át a régeni, 1/3-át a marosvásárhelyi román és 1/3-át a vásárhelyi magyar tanoncotthon kapja.⁹⁴

A továbbiakban Árkossy Jenő kérte, hogy vonják össze a megyei és marosvásárhelyi iskolák és templomok számára előirányzott költségvetési tételeket, és azokat a hívek arányában osszák szét. Viták, majd 5 perces egyeztető szünet után a nemzetiségi tanácsosok elfogadták a 300 000 lejes templom- és iskolatámogatási összeget, de kérték, hogy azt fele-fele arányban osszák szét a román és nemzetiségi iskolák és egyházak között.⁹⁵

Az ülés utolsó részében a prefektus válaszolt az 1933. január 14-ei tanácsülésen előterjesztett interpellációkra. Nagy Árpád interpellációjára közölte, hogy a prefektúra (814/1933. sz.) utasította a járási szolgabírói hivatalokat az iskolai bizottságok létrehozására azokban a községekben, ahol még nincs ilyen. Ott, ahol már vannak állami elemi iskolák, nem lé-

92 Uo. 237.

93 Uo. 239.

94 Uo. 241.

95 Uo. PJM Cons. mun. 841. 242–243.

tesítenek új bizottságokat, hanem kiegészítik az egyházi iskolák igazgatóival.⁹⁶ Abos József interpellációjára jelezte, hogy utasítást adott, hogy az iskolaköteles gyerekek szüleit rábírják, hogy gyerekeiket küldjék az iskolába. Deményháza községben az iskolának járó 14%-os hozzájárulást a helyi tanács hibájából nem tudták még kiutalni.⁹⁷

A tanács 1933. július 8-i ülésén tárgyalták a megyei utak osztályozásának jóváhagyását, azok karbantartása finanszírozásának lehetőségét. A tanácsosok a saját községeikért, régiójukért lobbiztak. Ezután Ősmarosszék havasbirtokossága működési szabályzatát fogadták el.

A vagyontömeg fontosságát és a Maros megyei parlamenti képviselők lobbijét mutatja, hogy 1933-ban külön törvényt hoztak a havasbirtokosság működésére vonatkozóan, melyet május 4-én közöltek. Eszerint a volt Marosszéket alkotó 127 község egyenlő mértékben társtulajdonos a volt marosszéki vagyonszösségben, amelyből nem lehet kilépni; de ezen vagyonszösség igazgatását a Maros megyei tanács végzi, amely szabályzatot kell alkotson ezen közvagyon használatáról, amelyet a helyi erdészeti felügyelőség is jóvá kell hagyjon. Az esetleges közigazgatási határmódosítások nem érintik a vagyonszösséget alkotó községek tulajdonjogát, és a különféle erdészeti törvények hatályosak ezen vagyonszösségre.⁹⁸

A törvény alapján új működési szabályzatot dolgoztak ki, melynek elfogadására 1933. július 8-ára rendkívüli tanácsülést hívtak össze, ahol a magyar tanácsosok is méltatták a tervezetet, majd a megyei tanács egyöntetű szavazással megszavazta Ősmarosszék havasbirtokossága működési szabályzatát.⁹⁹

A tanács 1933. július 8-i ülésén Szoboszlai László OMP-s tanácsos kért magyarázatot arra, hogy miért nem javították ki a Marosvásárhely–Nyárádszereda–Parajd utat, holott a megyei tanács 1933. április 1-jei ülésén határozat született annak sürgős kijavításáról. Ștefan Pantea,

96 A Tanügyminisztérium 5238/1932 sz. utasítása értelmében. RNLMmH, PJM, Cons. mun. 841. 261.

97 Technikailag rossz tanácsi döntést hoztak, ezért azt átjavításra visszaküldte a prefektúra, válasz nem jött vissza.

98 *MO*, (1933) 101.

99 *GOJM*, 34.(1933) 29. 1.

a prefektúra igazgatójának válasza szerint: a munkálatokat nem lehetett megkezdeni, mivel a megyei tanács csak jelen ülésén módosította a költségvetését, nagyobb pénzüsségeket irányozva elő.

Szoboszlai László tanácsos ismét rámutatott arra, hogy a csendőrörsök nem fizetnek semmiféle lakbért a házak tulajdonosainak, és kérte a prefektust, hogy járjon közbe, hogy a tulajdonosok megkapják a törvény által számukra előírt bért. Vescan prefektus válasza, hogy többször közbejárt az ügyben a Belügyminisztériumnál, de sikertelenül, mert a gyenge adóbevételekből nem futott ezen kiadások fedezésére. Éppen ezért a Belügyminisztérium intézkedett, hogy a folyó évben a csendőrörsök bérleti összegét az illető községek fedezzék, a csendőrlégióikét (amelyek székhelyei a városokban voltak) pedig a prefektúrák.

Abos József tanácsos a volt deményházi egészségügyi körzetet alkotó 19 község nevében kérte annak újbóli felállítását, mert az ott lakók nagy távolságra kénytelenek orvoshoz menni, amit sokan nem tehetnek meg, így romlik az egészségi állapotuk. Brutus Macaveiu, a megye főorvosa egyetértett Abos Józseffel, a prefektus és a megyei tanácselnök pedig rámutatott, hogy ezt kérvényezték az Egészségügyi Minisztériumnál, de az, pénzügyi okokra hivatkozva, nem hagyta jóvá.¹⁰⁰

A prefektus Korhoffer Vilmos tanácsosnak válaszolva elmondta, hogy 1932-ben a 14%-os támogatásból 299 552 lej gyűlt össze, amiből hét állami elemi iskola építését és 11 másik javítását támogatták. Ezenkívül a Tanügyminisztérium támogatott 17 állami elemi iskolát 100 000 lejjel. Indoklása szerint egy minisztériumi határozatnak megfelelően a 14%-os községi hozzájárulást a községi iskolai bizottságok osztják szét a község mindegyik állami vagy egyházi elemi iskolája között a szükségletek függvényében. De nem részesülhetnek a 14%-os támogatásból a nyilvánossági jog nélküli egyházi iskolák, illetve azok, amelyek olyan községekben működnek, ahol az állami iskolában van részleg a nemzetiségek számára.¹⁰¹

Korhoffer Vilmos válaszként úgy érvelt, hogy az elemi oktatásról szóló törvény alapján a 14%-os támogatást arányosan kell szétosztani a különféle fajtájú iskolák között, és hogy egy törvényt nem írhat felül egy

100 Uo. 1.

101 RNLMMH, PJM, Cons. mun. 841. 262.

utasítás, ezért kérte, hogy adjanak utasítást a nemzetiségi iskolák 14%-os támogatásának arányos szétosztására. A vitát Ioan Bozdog tanácselnök zárta azzal, hogy egy törvénytervezetet nyújtottak be a törvényhozásnak a kérdésről, ahol a támogatás szétosztásának módját világosan meghatározták.¹⁰²

Több tanácsülésre nem került sor, mert 1934. március 20-án Francisc Porubski prefektus feloszlatta Maros megye összes községi tanácsát, valamint a megyei tanácsot is, helyettük időközi bizottságokat nevezett ki.¹⁰³ 1934. március 31-én beiktatták Maros megye tíz tagot számláló időközi bizottságát, amelynek két magyar tagja is volt.¹⁰⁴ Egy későbbi időpontban egy harmadik magyar nemzetiségű személyt is említenek a tagok között.¹⁰⁵

A Maros megyei tanácsot 1934. június 24-én választották meg. A 30 választott tagból nyolc az OMP, 12 a Román Nemzeti Parasztpárt, 10 pedig az akkor kormányzó liberális párt tagja volt, mellettük még 12 jog szerinti tanácsos kapott helyet.¹⁰⁶ Az alakuló ülésre 1934. július 6-án került sor.¹⁰⁷ Noha a tanács legtöbb tagját a parasztpárt adta, mégis a kormányzó liberális párt a magyar tanácsosokkal többséget alkotott, így korlátozhatták a parasztpárti törekvéseket. Valószínűleg ezzel összefüggésben az ülés elején Ioan Vescan volt prefektus, parasztpárti tanácsos lemondott mind a választott, mind a jog szerinti tanácsosi helyéről.

A megyei tanács 1936. március 30-i ülésének elején György József tanácsos a nemzetiségi tanácsosok nevében egy tiltakozást olvasott fel a román nyelv kötelező használatát kimondó rendelkezésre, majd bizottsá-

102 Uo. 262–263.

103 Az akkor érvényben lévő közigazgatási törvényt (LOAL) módosító törvény 16. és 21. cikkelyeire hivatkozva (közölve 1934. március 18-án, az 1934. évi 65. sz. MO-ban). *GOJM*, 35. (1934) 11. 2–7.

104 *GOJM*, 35. (1934) 12. 1.

105 Uo. 35. (1934) 13.

106 Traian Bosoancă: *Mureşenii în marea unire*. Târgu Mureş, [2000]. 154. A 30 tagú testületből nyolc magyar nevű, közülük öten már korábban is az OMP tanácsosai voltak, így valószínű, hogy mind a nyolcan az OMP jelöltjei.

107 *GOJM*, 35. (1934) 23. 1.; *GOJM*, 35. (1934) 38. 1.

gokat alakítottak. Mindegyikben volt legalább egy magyar nemzetiségű tanácsos is, beleértve a egyházi és oktatási bizottságot.¹⁰⁸

1936. április 30-án tartotta rendkívüli ülését a Maros megyei tanács.¹⁰⁹ Itt napirendre tűzték Ősmarosszék havasbirtokossága működési szabályzatának módosítását is. Hosszas viták után megszavazták, hogy a havasbirtokosság ügyintézésében az 1936. évi közigazgatási törvény hatályosságának idejéig a megyei tanács küldöttsége elnökének hatásköreit átruházzák a megye prefektusára, továbbá, hogy a folyó pénzügyi évben a vagyonszösség támogatja a közigazgatási palota (prefektúrahivatal) építését.¹¹⁰

A szabályzat következő módosítását a Maros megyei tanács 1937. március 24-i ülésén vitatták meg. Noha – a bejelentés szerint – csak azért kívánták módosítani, hogy megnyugtató módon rendezzék a havasbirtokosság alkalmazottainak nyugdíját, olyan új cikkelyeket is beemeltek, amelyek a havasbirtokosság személyzete feletti ellenőrzést erősítették.¹¹¹ Jóváhagyását követően, 1937. április 29-én közölték a vagyonszösség új szabályzatát.¹¹² Fontos változás, hogy a megyei tanács küldöttsége elnökének hatásköreit a megye prefektusa vette át.¹¹³

Az 1936. március 27-i közigazgatási törvény előírta, hogy a község polgármesterének (községi bírónak) tudnia kell románul.¹¹⁴ A rendelkezés alkalmazása nyomán Maros megyében több magyar község vezetőjét leváltották vagy községi tanácsokat oszlattak fel: 1936 nyarán leváltották Mája község polgármesterét a román nyelv nem ismerete miatt.¹¹⁵ 1937 első felében ugyanezen okból feloszlatták Kisgörgény község tanácsát és leváltották három község (Székelykál, Nagyernye, Jedd) magyar polgármesterét.¹¹⁶ Az év nyarán ugyanezért váltották le a

108 *GOJM*, 37. (1936) 8. 1–3.

109 Uo. 37. (1936) 10. 1–3.

110 RNLMMH, PJM, Cons. mun. 844. 361–362.

111 Uo. PJM, Cons. mun. 847. 250–253.

112 *GOJM*, 38. (1937) 8. 1–12.

113 Lásd a 13. cikkelyt mindkét szabályzatban.

114 *MO*, (1936) 73. 136. §.

115 *GOJM*, 37. (1936) 17. 8.

116 Uo. 38. (1937) 6. 3, 5.

pókakeresztúri,¹¹⁷ somosdi, kakasdi, paniti polgármestereket,¹¹⁸ az év végén pedig a káposztásszentmiklósi.¹¹⁹

Az állami elemi iskolák létrehozásának való ellenszegülést nemzeti érdekek megsértésének tekintették, emiatt több községi tanácsot feloszlattak. 1937. május 28-án a prefektus feloszlatta Székelybere község tanácsát, mert az 1936. szeptember 7-i és 1937. január 13-i ülésén nem volt hajlandó napirendre tűzni egy állami elemi iskola létrehozásának megvitatását.¹²⁰ Ugyanebben az évben feloszlatták Székelycsóka község tanácsát, mert nem volt hajlandó a költségvetésébe beírni összegeket a helyi állami elemi iskola, a polgári védelem és a repülőtér céljaira. A nemzeti érdekek megsértése miatt oszlatták fel a nyárádszentbenedeki tanácsot is, nem közölt okokból.¹²¹

Az 1937. június 24-ei részleges megyei választásokon hat politikai alakulat indított jelölteket. Az ekkor megválasztott 15 tanácstag közül öt liberális párti, öt OMP-s, öt pedig parasztpárti volt. Ezt követően, 1937. július 12-én részlegesen újjáalakult a Maros megyei tanács.¹²²

1938. január 5-én a király feloszlatta az összes választott tanácsot (községi, megyei, municípiumi),¹²³ így a Maros megyei tanács nem ülésezett többé, helyette 1938. január 15-én megalakult Maros megye időközi bizottsága.¹²⁴ De ez a testület sem volt hosszú életű, mert 1938. február 15-én minisztériumi rendelettel visszavonták a Maros megyei időközi bizottságot, a megye teendőinek ellátásával pedig a prefektust bízták meg.¹²⁵

A bécsi döntés előtti utolsó nagy közigazgatási átalakítás 1938-ban történt, amikor augusztus 14-től a megyéket tartományokba (ținut) szervezték. Maros megyét a Gyulafehérvár székhelyű Maros tartományba

117 Uo. 38. (1937) 13. 13.

118 Uo. 38. (1937) 14. 6–7.

119 Uo. 38. (1937) 21. 4.

120 Uo. 38. (1937) 11. 3.

121 Uo. 38. (1937) 15. 2.

122 Uo. 38. (1937) 14. 1.

123 Az 1938. január 5-i 9/1938. sz. királyi rendelet. *MO*, (1938) 4. 86.

124 *GOJM*, 39. (1938) 3. 1–2.

125 Uo. 39. (1938) 4. 1.

sorolták be. A tartomány vezetője Papp Dănilă hadosztálytábornok lett királyi helytartó címmel, a tartomány főtitkára pedig Petru Roșca.¹²⁶

Következtetések

Közigazgatási beosztás. A kommunista időszakkal összehasonlítva, a két világháború közötti időszak sokkal képlékenyebb a közigazgatási beosztás szempontjából. Egyrészt tágabb teret adtak a helyi kezdeményezéseknek, ami miatt azok eljuthattak a megyei közigazgatás szintjéig. Ezek mellett viszont – feltehetően a különböző lobbicsoportok, pártok küzdelmének eredményeképpen – a központi akarat a közigazgatási beosztás átalakítását illetően nem lineáris, visszarendeződések vannak.

Ezt a képlékeny helyzetet a „nagyvonalú” közigazgatási szabályozás tette lehetővé, amely a helyi tanács jóváhagyásához kötötte az illető község egyik közigazgatási egységtől a másikhoz való átsorolását, ami lehetővé tette a helyi tanácsok ellenszegülését a fölülről – a járás, megyei tanács, prefektúra, Belügyminisztérium irányából – jövő akaratnak. Természetesen léteztek nyomásgyakorló eszközök a felettes hatóságok kezében. Végső soron a Belügyminisztérium – saját vagy a prefektus kezdeményezésére – akár a községi tanácsot is feloszlathatta, de ez az állapot össze sem hasonlítható a későbbi, kommunista uralom gyakorlatával.

A képlékenységen kívül a két világháború közötti időszak jellemzője, hogy Maros megye minden települése (leszámítva a tanyákat) önálló jogi személyiséggel rendelkező község volt, amit igyekeztek is megőrizni vagy visszaszerezni. A városi települések (Marosvásárhely, illetve Régen) törekedtek arra, hogy a környező községekkel való egyesülés révén növekedjenek. Marosvásárhely is megpróbálkozik a környező községek bekebelezésével 1935-ben, de csak kettő egyezik bele (bizonyos, nem ismert feltételekkel), a többi visszautasítja.

A kommunista időszak sokat átvett a közigazgatási beosztásból, még ha más néven is: a járások területi megfelelői a későbbi rajonok, a körjegyzőségek területi beosztását pedig 1950. szeptember 8-tól a községek folytatták.

126 *MO*, (14 august 1938) 187.

Ami Maros megye vezetését illeti, két törekvés körvonalazódik: egyrészt a növekedés, másrészt – központi támogatással – a megye nemzetiségi összetételének megváltoztatása. 1925-ben, az első nagy közigazgatási átrendezéssel a megye nevet változtatott, területe megnövekedett, a magyar községek elcsatolásával és román községek hozzácsatolásával elérték a románság számbeli túlsúlyba jutását.

A következő, 1930. évi országos közigazgatási átszervezéssel kisebb mértékben, de ismét növekedett a megye területe. A megyehatárok ezt követően nemigen változnak 1938-ig, amikor a megye egy tartomány része lett.

A megyei tanács működése. A megyei közigazgatási bizottság/tanács/ időközi bizottság két világháború közötti működése a következő szakaszokra tagolható:

I. 1926. július 14. – 1929. december 9. Néppárti–országos magyar párti többségű tanács.

II. 1930. április 28. – 1931. augusztus 22. Parasztpárti–néppárti–országos magyar párti tanács.

III. 1931. augusztus 22. – 1933. január 14. Időközi bizottság.

IV. 1933. január 14. – 1934. március 20. Parasztpárti–néppárti–országos magyar párti tanács.

V. 1934. március 31. – 1934. július 6. Időközi bizottság.

VI. 1934. július 6. – 1937. június 24. Liberális– néppárti–országos magyar párti tanács.

VII. 1937. június 24. – 1938. január 5. Liberális–néppárti–országos magyar párti többségű tanács.

A vizsgált időszak túlnyomó részében a megyét a választott tanács vezette. Amikor a teljes tanács ellenzéki volt és a prefektus nem tudta keresztülvinni a központi kormányzat szándékát, akkor került sor csak a választott tanács felosztatására, helyette időközi bizottság kinevezésére. Ilyen csak 1931 augusztusa és 1933 januárja között volt. Ezt leszámítva csak egyszer vezet a megyét időközi bizottság, amikor ez országos folyamat része.

Ezt a folyamatosságot – véleményünk szerint – a stabil román többség tette lehetővé, amely folyamatosan keresztülvitte nemzetépítő terveit, amelyeket létszámhátrányuk miatt a magyar tanácsosok nem tudtak

akadályozni. A megye lakosságának – román adatok szerint – majdnem fele magyar nemzetiségű volt, de a választási bizottságok román nemzetiségűekből tevődtek össze, így a választások manipulálásával a magyarság a megyei tanácsban mindig alulreprezentált és számbeli kisebbségben volt.

A magyar tanácsosok folyamatosan napirenden tartották problémáikat (az oktatási támogatás, az iskola- és templomépítés segélyezése, a magyar tanoncotthon támogatása, magyar lakosságú területek egészségügyi ellátása és újtjavítás), de a román tanácsosok – és ebben pártállástól függetlenül konszenzus volt – időhúzásra játszottak, ritkán tettek lényeges engedményt. A magyar tanácsosoknak pedig nem voltak eszközeik érdekeik kiharcolására.

A nemzetiségi törésvonalon kívül a tanácsban még egy ortodox–görög katolikus, illetve pártállás szerinti törésvonal érzékelhető. Az ügyvédek és a lelkészek túlreprezentáltak a tanácsban a többi társadalmi csoport rovására.

Ősmarosszék havasbirtokossága. E vagyonkomplexumot illetően a román impérium alatt a magyar időszak gyakorlatát folytatták abban, hogy az alprefektus felügyelte és igazgatta a havasbirtokosságot. Ez 1933-tól a megyei tanács küldöttségének elnöke, 1837-től a prefektus kezébe ment át. A havasbirtokosságot alkotó községek lakóinak csak „fakultatív” beleszólása volt tulajdonuk adminisztrálásába.

GIDÓ CSABA

Udvarhely megye közigazgatás-története impériumváltástól impériumváltásig (1918–1940)¹

Jelen tanulmány a két világháború közötti Udvarhely megye, illetve Székelyudvarhely város közigazgatás-történetének bemutatására vállalkozik. A szerző elsődleges célja követni a közigazgatásban történt változásokat, feltérképezni a megye, illetve a megyeközpont élére került személyek tevékenységét, kiemelve azok pozitív vagy negatív hatását a megye fejlődésére. Írásunk igyekszik felmérni, hogy a helyi magyar elitnek mennyire sikerült bekapcsolódnia a megye és város irányításába, hogyan feszültek egymásnak nemzeti, de sok esetben politikai vagy gazdasági érdekek okán az elit meghatározó tagjainak csoportosulásai. A tanulmány időrendi sorrendben, párhuzamosan követi végig a megye és a megyeközpont közigazgatás-történetét. A kutatás forrásai az Udvarhely megyei helyi román és magyar sajtó, illetve a Román Nemzeti Levéltár Hargita megyei Hivatalában található Udvarhely megyei tanácsulések jegyzőkönyvei.

Az átmenet időszaka

A magyar–román impériumváltás (1918–1920)

Az első világháború időszakában a helyi közigazgatás a háborús körülmények elvárásainak megfelelően igyekezett feladatkörét betölteni. 1918. október 30-án került sor Udvarhely vármegye őszi, rendes törvényhatósági közgyűlésére. A közgyűlés a béketárgyalásokon való hatékonyabb fellépés érdekében határozatban kérte a magyar katonák haza-

1 Készült a Kisebbségi magyar közösségek c. OTKA kutatás (109173. sz.) keretében. Támogatta a MOL Zrt. és Közéletre Nevelésért Alapítvány.

hozatalát, a székely megyék közti kapcsolat megerősítését. A helyi elit számolt az esetleges román megszállás lehetőségével is.² A budapesti változások, az őszirózsás forradalom, a nemzeti tanácsok megalakulása viharosan alakította át a helyi elit kapcsolatrendszerét és pozícióját. A budapesti Nemzeti Tanács felhívására Székelyudvarhelyen 1918. november 1-jén a vármegye részéről Paál Árpádot bízták meg a helyi Nemzeti Tanács szervezésével. 1918. november 3-án nagygyűlésre került sor Székelyudvarhely főterén, ahol többek közt felszólalt Váentsik Ferenc országgyűlési képviselő, a Károlyi Mihály vezette kormány helyi embe-re. A gyűlésen Paál Árpádot választották meg a székelyudvarhelyi Nemzeti Tanács elnökének.³

Paál Árpád egy jobban szervezett, megújított közigazgatást tervezett, a felgyorsult események azonban nem tették lehetővé elképzelései megvalósítását. A vármegye területén több helyen felbomlott a rend, a jegyzők ellen erőszakosan léptek fel a hazatérő katonák, a helyi lakosok, őket hibáztatva a nélkülözésért, az 1916-os román betörés háborús kártérítéseinek elmaradásáért. A vármegyében 17 jegyző volt kénytelen elmene-külni lakóhelyéről.⁴ Zetelakán Sebestyén Mózes római katolikus plébá-nost megtámadták és megölték.⁵

A vármegye vezetésében változás történt: 1918. november 24-én a kormány Váentsik Ferencet nevezte ki kormánybiztosnak, ki az alispáni teendőkkel Paál Árpádot bízta meg.⁶ Váentsik a teljes helyi közigaz-gatás átszervezését tűzte ki célul, kijelentette, hogy olyan személyeknek kell átvenni a vezetést, akik szaktudással rendelkeznek.⁷ November vé-gén Sebesi János alispánt és Pálffy Jenő székelykeresztúri főszolgabi-rót rendelkezési állományba helyezték, amit később Sebesi sérelmezett. Ugyanakkor főjegyző Keith Ferenc lett, a tisztí főügyészi állásba Jodál

2 Bárdi Nándor: *Otthon és haza. Tanulmányok a romániai magyar kisebbség történetéről*. Csikszereda, 2013. 43.

3 Uo.

4 Uo. 44.

5 Uo.

6 Uo.

7 Irányelvem. In: *Székely Közélet*, 1. (1918. november 24.) 1.

Gábor került.⁸ A személycserék generációváltást jeleztek. 1918 novemberében 14 tisztviselői állást hirdettek meg a székelyudvarhelyi polgármesteri hivatalban.⁹ A közigazgatás legnagyobb gondja az 1916-os román betörés alkalmával keletkezett hadikárok megtérítése, a hadiségély folyósítása és a hazatért katonák leszerelési illetékének kifizetése volt.¹⁰

1918. november 24-ével új helyi hírlap jelent meg, a *Székely Közélet*, amely átvette a november közepén megszűnt *Udvarhelyi Hiradó* szerepét. Megalakult a Székelyudvarhelyi Könyvnyomda Részvénytársaság, amely a lap kiadása mellett Becsek Aladártól átvette a Becsek D. Fia könyvnyomdát is.¹¹ Az új lap szerkesztőbizottságában jelen voltak a vármegyei új közigazgatási elit tagjai: dr. Jodál Gábor, Paál Árpád, Váentsik Ferenc, Embery Árpád (főszerkesztő).¹² A lap szerkesztését 1919 januárjától Tompa László vette át, vezetése alatt a *Székely Közélet* a két világháború közti időszak egyik legjelentősebb regionális lapjává nőtte ki magát.

Udvarhely vármegye központi Nemzeti Tanácsa felszólította a községeket, hogy 1918. november 20-ától alakítsák meg a nemzetőrsegeket.¹³ A Nemzeti Tanács feladatköre meglehetősen szerteágazó volt ezekben a napokban, felelt a borkimérésért, a húsárakért, a munkanélküliek elhelyezéséért, igyekezett a lakosságot megnyugtatni és a várható román megszállás esetén is mindenkit helyben maradásra intettek.¹⁴ Az Európában terjedő spanyolnátha Udvarhely megyében is megjelent, ezért a helyi közigazgatás az oktatás szüneteltetése mellett döntött, a szünidőt 1919 januárjáig hosszabbították meg.¹⁵

A román megszállás elkerülhetetlennek látszott, ezért Paál Árpád alispán egy irányelvet küldött körbe a vármegye és Székelyudvarhely város tisztviselőinek, hogy hogyan kell a közügyeket rendezni a megszállás

8 Bárdi Nándor: *i. m.* 45.

9 Pályázati hirdetmény. In: *Székely Közélet*, 1. (1918. november 24.) 1.

10 Bárdi Nándor: *i. m.* 45.

11 Az Udvarhelyi Hiradó t. olvasóihoz. In: *Székely Közélet*, 1. (1918. november 24.) 1.

12 Szerkesztői tájékoztató. In: *Székely Közélet*, 1. (1918. november 24.) 1.

13 A nemzetőrsegek átalakítása. In: *Székely Közélet*, 1. (1918. november 24.) 1.

14 Bárdi Nándor: *i. m.* 47.

15 Járványszünet. In: *Székely Közélet*, 1. (1918. november 24.) 1.

alatt. Az alispán előírta, hogy csak a kormánybiztos útján fogadhatnak el megkereséseket a román hadsereg részéről. A hadsereg által alkalmazott erőszak ellen óvást kell emelni, amit el kell juttatni a kormánybiztoshoz. A főszolgabírók kapták feladatként, hogy felkészítsék a községeket arra, hogyan járjanak el a megszállás ideje alatt.¹⁶

A helyi történetírásban kevésbé ismert adat, hogy Udvarhely megyéből is vettek részt román nemzetiségű személyek a gyulafehérvári nagygyűlésen. Az 1918. december 1-jei román nagygyűlésen Udvarhely megyéből küldöttekként vettek részt: az oklándi járásból Nicolae Ștefan (Zsombor) és Vasile Sucia tanító (Erked); a keresztúri járásból Achim Pandrea (Felek), Alexandru Murzea (Hidegkút), Nicolae Maior és Erenom Bereșiu (Székelyandrásfalva).¹⁷ Ezen személyek későbbi szerepe, illetve a helyi lakosság reagálása a gyulafehérvári jelenlétekre a szerző előtt még ismeretlen.

A román csapatok 1918. december 6-án vonultak be Székelyudvarhelyre Nicolescu tábornok vezetésével. A tábornok dr. Válersik Ferenc főispáni kormánybiztos hivatali helységében kijelentette, hogy nem hódítóként, hanem mint rendbiztosítók jöttek az országba az antant hatalmak megbízása folytán. Továbbá biztosította a vármegye vezetőit, hogy a közigazgatást érintetlenül hagyják, a csendőrség működési körét csak annyiban befolyásolják, hogy meghatározzák, hány fegyver lehet egy-egy őrsön.¹⁸ Válersik Ferenc kormánybiztos és Paál Árpád alispán a román tábornokkal még ugyanazon a napon egy több pontból álló megegyezést írtak alá. Ennek szövege megjelent a *Székely Közélet* 1918. december 8-i számában, így a vármegye lakosai számára is ismertté vált. A megegyezést további pontokkal kiegészítve 1918. december 14-én a városba érkező Leca tábornok is elfogadta, sőt a közlélm-

16 Ügyvitel és ügybeosztás a román megszállás alatt. Paál Árpád kéziratgyűjteménye a székelyudvarhelyi Haáz Rezső Múzeumban (a továbbiakban HRM PÁK). Ms. 7651/146.

17 Lista delegaților. In: *Gazeta Oficială publicată de Consiliul Dirigent al Transilvaniei, Banatului și Ținuturilor Românești din Ungaria* (a továbbiakban GOCD), 5/18 ianuarie 1919. 5.

18 Emlékirat a székelyföldi tisztviselők sérelmeiről a magyar miniszterelnökhöz. HRM PÁK Ms. 5671/187.

zési szállítmányok Csongrád megyéből való behozatala érdekében engedélyezte, hogy a helyi közigazgatás zavartalan kapcsolatot létesítsen a magyar kormánnyal.¹⁹ 1918. december 27-én a Leca tábornok által hátrahagyott Pirici ezredessel Váentsik és Paál ismét tárgyalták a hadsereggel való megegyezések szövegét. Ebben a kormánybiztost a magyar államhatalom helyi képviselőjeként ismerték el a román megszálló erők.²⁰

Ennek ellenére voltak túlkapasok a román hadsereg részéről. Oklándon letartóztatták Szabady Tibor főszolgabíró, mert közzétette a magyar kormány felhívását az öt legifjabb korosztály bevonulásáról, csak Váentsik közbenjárására engedték szabadon.²¹ A katonai parancsnokság 1918. december 18-án bezáratta Székelyudvarhelyen a Kaszinót, a Tisztviselői Kör és a Kereskedelmi Otthon helyiségeit.²² A román nyelv helyi közigazgatásba való bevezetésére 1918 decemberének közepén tették az első kísérletet. A székelyudvarhelyi román katonai parancsnokság átiratban kérte a kormánybiztost, hogy a neki szóló megkereséseit ezután román nyelven intézze.²³

A vármegyében 1918 végén a közéleti hiányok általánosak lettek. Ezért december közepén Paál Árpád vezetésével küldöttség ment Nagyszebenbe, hogy a Kormányzótanáccsal a vármegye szükségleteinek ellátásáról tárgyaljanak. A Kormányzótanács jelzése, miszerint a Székelyföldre biztosokat akar kinevezni közéleti és népellenes szolgálatra, tiltakozást váltott ki a küldöttség részéről, kik a tanáccsal való érintkezésre inkább a megye részéről neveztek volna ki tisztviselőt. A tárgyalás folyamán a román tisztviselők igyekeztek egyértelművé tenni, hogy Székelyföld román fennhatóság alá került. Közben a tanács közéleti főnöke, Boila Romulus támogatásáról biztosította a küldöttséget, hogy létrejöjjön Arad városával egy lisztszállítási megállapodás.²⁴

1919-ben a román hadsereg egyre gyakrabban hagyta figyelmen kívül a helyi magyar elittel kötött megállapodásokat. Katonai cenzúra ürü-

19 Uo.

20 Uo.

21 Uo.

22 Társas helyiségek bezárása. In: *Székely Közélet*, 1. (1918. december 22.) 5.

23 Hivatali nyelvhasználat. In: *Székely Közélet*, 1. (1918. december 22.) 5.

24 Tárgyalások Nagyszebenben. In: *Székely Közélet*, 1. (1918. december 22.) 5.

gye alatt a Székelyudvarhelyre érkezett lapokat, folyóiratokat elégették, a korona-lej árfolyamát önkényesen 50 baniban határozták meg. Elrendelték a főtéri Vasszékely szobor talapatán lévő verssor egy részének levakarását, a fegyverbe hívott öt fiatalabb korosztály tagjainak eltiltását a bevonulástól.²⁵ Az államforma megváltozása miatt a magyar kormány elrendelte, hogy a tisztviselők a Magyar Népköztársaságra esküdjenek fel. A rendelet végrehajtására csak 1919. január 9-én került sor. Paál Árpád alispánt rövid időn belül letartóztatták az állítólag törvénytelenül megtartott gyűlés miatt. Előbb Nagyszebenbe akarták szállítani, végül – Váentsik közbelépésének köszönhetően – házi őrizetre ítélték.²⁶

1919. január 13-án megjelent Székelyudvarhelyen a Kormányzótanács által kinevezett Valer Neamțu, mint Udvarhely megyei új főispáni ügyvivő, és felszólította Váentsik Ferencet, hogy adja át hivatalát. Mivel felszólítása eredménytelen maradt, Váentsiket katonai segédlettel távolították el a hivatalból. Ezt követően összehívta a tisztviselőket és kijelentette, hogy aki nem esküszik fel a román impériumra, az el van bocsátva.²⁷ A következő időszak igazi kálváriát jelentett az Udvarhely vármegyei és székelyudvarhelyi magyar elit, tisztviselők és családjaik számára. Az impériumváltás időszakát Bárdi Nándor történész feldolgozta, így az 1919-es évben történt visszaéléseket, a magyar tisztviselők meghurcolását csak vázlatosan követem.

Érdekes színfoltja a korszaknak a Székely Köztársaság ötlete, amely mellett Paál Árpád aktív propagandát folytatott a városban, és igyekezett a szomszédos vármegyék vezetőit is megnyerni az ügynek. A Székely Köztársaság Háromszék, Csík, Udvarhely és Maros-Torda megyéket foglalta volna magában, illetve Brassó, Kolozs és Torda-Aranyos magyarok lakta területeit.²⁸ A köztársaságról készült tervezet eljutott a szomszédos vármegyékbe és Budapestre, de további sorsa ismeretlen, feltehetően Paál Árpád és a tisztviselői elit letartóztatása megakadályozta az ügy tényleges kibontakozását.

25 Uo.

26 Uo.

27 Uo.

28 Bárdi Nándor: *i. m.* 63.

1919. január közepén 35 tisztviselőt Segesvárra szállítottak, mert nem voltak hajlandóak felesküdni a román államra. Január 17-én Paál Árpádot és Fröhlich Ottó tanárt Nagyszebenbe vitték kihallgatásra.²⁹ A tisztviselőket Paál Árpád és Keith Ferenc kivételével kisebb csoportokban február első felében hazaengedték. Paált és Keith Ferencet Nagyenyedre, Szamosújvárra, majd Dévára vitték, az utóbbi helyen került sor április 16-án hadbírószági tárgyalásukra, amelyen végül felmentették az udvarhelyi tisztviselőket.³⁰ Az otthon maradottak ki voltak téve Neamțu prefektus és az új román tisztviselők önkényeskedő magatartásának, ugyanakkor tovább folytatódtak a hadsereg részéről a letartóztatások, fenyegetések, a magyar nemzeti emlékek, értékek megsemmisítése.

Az impériumváltás pillanatában a város irányítása Soó Domokos helyettes polgármester kezében volt. A megyei tisztviselőkhöz hasonlóan őt is eltávolították tisztségéből, és 1919 januárjában a román származású, de udvarhelyi Sibian Györgyöt³¹ nevezték ki polgármesternek. Sibian megpróbált 1919. február 9-én közbenjárni a Vasszékely szobor megőrzéséért, de sikertelenül. A következő nap szétfűrészelték, anyagát a román csendőrség, illetve a tisztek vacsorájának megfőzéséhez használták fel.³² 1919. március 11-én a vármegye és a város régi iratanyagának jelentős részét vasúton Bukarestbe szállították.³³ Az 1919. március 31-én történt sóvidéki lázadás kapcsán újabb megfélemlítési és letartóztatási hullám indult el, főként a sóvidéki térségben.³⁴

A román impérium berendezkedése minden téren kezdte éreztetni hatását. 1919. március 25-én a szebeni Kormányzótanács elrendelte, hogy 1919. április 1-jével a magyarországi időről át kell állni a romániai idő-

29 Emlékirat a székelyföldi tisztviselők sérelmeiről a magyar miniszterelnökhöz. HRM PÁK Ms. 5671/187.

30 Uo.

31 Sibian György (1862–1933) Udvarhely megyei alkalmazott. 1919. január – 1921. augusztus 10. között Székelyudvarhely polgármestere. Lásd: Meghalt Sibian volt polgármester. In: *Hargita*, 9. (1933. május 5.) 18.

32 Emlékirat a székelyföldi tisztviselők sérelmeiről a magyar miniszterelnökhöz. HRM PÁK Ms. 5671/187.

33 Uo.

34 Uo.

re, vagyis egy órával előbbre kell vinni az órákat.³⁵ 1919 nyaráig a törvénszékek, járásbíróóságok és ügyészségek aránylag szabadon működtek, a Magyar Népköztársaság nevében dolgoztak. A nagyszebeni Kormányzótanács felszólította a telekkönyvi hatóságokat, hogy az állami tulajdonban lévő ingatlanokat a román állam tulajdonaként jegyezzék. Ezt a helyi telekkönyvi hatóság megtagadta, ezért Vadasy Péter és Kelemen Kálmán járásbírókat letartóztatták, Nagyszebenbe hurcolták.³⁶

1919 nyarán a helyi román hatalom erőszakosabban lépett fel a hűségeskü kikényszerítése céljából. Előbb az állami tanítókat szólították fel, de mindössze 18 tanítót sikerült rávenni az eskütételre, 151-en megtagadták. Július 25-én kidoboltatták, hogy a román esküt nem tett alkalmazottaknak augusztus 12-ig távozniuk kell a város területéről. Július 28-án már az igazságszolgáltatás tisztí karát szólították fel az eskütételre. Augusztus 7-én az ügyvédeken és az orvosokon volt a sor.³⁷ Budapest román katonák általi megszállásának hivatalos ünneplése alkalmával egy-egy órai harangozást rendeltek el két napon keresztül. A magyar cégek feliratait 1919. augusztus 15-ig kétnyelvűre kellett cserélni. Augusztus 10-én Paál Árpádot ismét házi őrizetbe vették, majd a város elhagyására szólították fel. Paál számára újabb kálvária következett: fogarasi internálótábor, nagyszebeni hadbíróóság, végül Kolozsvárt jelölték ki számára kényszerlakhelyül.³⁸

A magyar tisztviselők közül 1919 végétől, 1920 elejétől egyre többen hódoltak be az új hatalomnak, így például 1919-ben Jakab Lajos bögözi jegyző.³⁹ A trianoni békeszerződést követően a magyar tisztviselők közül többen szolgálatra jelentkeztek, de ugyanakkor sokan elhagyták a megye területét. Pontos számuk nem ismert. A *Székely Udvarhely* helyi lap szerint 1920-ban Udvarhely megyéből és Székelyudvarhely városból 104 család repatriált, ezek többsége tisztviselő, értelmiségi volt.⁴⁰

35 Notă circulară. In: *GOCD*, 16/29 martie 1919. 20.

36 Emlékirat a székelyföldi tisztviselők sérelmeiről a magyar miniszterelnökhöz. HRM PÁK Ms. 5671/187.

37 Uo.

38 Bárdi Nándor: *i. m.* 81.

39 Sérelmek, panaszok 1920 április-május. HRM PÁK Ms. 7651/181.

40 Elmentek. In: *Székely Udvarhely*, 24. (1921. május 29.) 22.

A román közigazgatás megszilárdulása Udvarhely megyében (1920–1925)

A két világháború közötti román kormányoknak folyamatos gondot jelentett a közigazgatás megszervezése. Szinte minden román kormány újra akarta szabályozni a közigazgatást. Egy téren mindenik kormány következetes volt: eltüntetni a közigazgatásból az önkormányzati életet. A román impérium berendezkedését követően a kinevezett prefektus rendeletek által kormányozta a megyét, a választott tisztviselők helyébe mindenütt kinevezett hivatalnokokat állítottak.

A trianoni békeszerződés aláírását, illetve a hűségeskü letételét követően a helyi magyar elit megpróbálta visszaszerezni befolyását a megyei települések, illetve Udvarhely közigazgatási életében. Sikertelenül próbálták elérni, hogy 1921. június 3-ától Székelyudvarhely polgármesterének a város egyik legtekintélyesebb polgárát, Szakáts Zoltánt⁴¹ válasszák meg. Ő azonban kevés ideig töltötte be ezt a tisztséget, 1922. január 10-én lemondott, helyébe hosszas vita után Emil F. Negruțiu ⁴² került.

Az Udvarhely megyei társadalom részéről egy erőteljesebb országos politizálás is megfigyelhető. 1921 márciusának közepén nagyszámú gádzaküldöttség utazott Bukarestbe, hol nyolcpontos memorandumot adtak át a képviselőház elnökének, Duiliu Zamfirescunak, Groza Péter képviselőnek és Octavian Goga miniszternek. Kérték: 1. önálló székely te-

41 Szakáts Zoltán (1876–1936) kollégiumi tanár, 1900. december 29.–1905. március 5. között Székelyudvarhely polgármestere, 1905-től országgyűlési képviselő, 1913-tól 1921-ig a város rendőrkapitánya, 1921. augusztus 10.–1922. január 11. között ismét a város polgármestere, később jószágigazgató lett Magyarországon. 1936. április 26-án öngyilkos lett Budapesten. Lásd: Szakáts Zoltán. In: *Székely Közélet*, 19. (1936. május 1.) 18.

42 Emil F. Negruțiu az impériumváltást követően került Székelyudvarhelyre, felesége az udvarhelyi származású Paál Erzsébet. 1921-ben anyakönyvvezető, városi tanácsos, helyettes polgármester, 1922. április 8.–1926. május 30. között Székelyudvarhely polgármestere, támogatja a Városi Szimfonikus Zenekar megalapítását, amelynek 1924-ben elnöke lett. Román színműveket fordít magyarra. Közvagyon helytelen kezelésével vádolják meg, ezért lemond polgármesteri tisztségéről. 1928-ban Nagyszebenbe költözött. Lásd: Negruțiu elhagyja Udvarhelyt. In: *Hargita*, 4. (1928. január 19.) 3.

hervonatot; 2. a székelyföldi községi, egyházi és közbirtokossági erdők és közlegelők sértetlen fenntartását; 3. földműves iskola létesítését; 4. a Marosvásárhely–Parajd–Székelyudvarhely, Székelyudvarhely–Sepsiszentgyörgy–Bodza-szoros–Foksány–Galac, Székelyudvarhely–Csikszereda vasútvonalak kiépítését; 5. húsmarhák és igásállatok vasúti kivitelének engedélyezését; 6. 50 vagon búza és 50 vagon kukorica kiutalását a megyének; 7. a korona bankjegyek beváltását; 8. a méhészkedés tervezett megadózásának mellőzését.⁴³ A román kormánynak előterjesztett memorandum a korábbi székelyföldi infrastrukturális terveket eleve-níti fel, amelyeket a magyar kormánynak is felterjesztettek 1918 előtt.

A megye területén a román hadsereg bevonulástól 1921 áprilisáig hadiállapot volt, a cenzúra azonban ennek megszűnte után is fennmaradt. A gyülekezés szabadságát a rendőrségnél való bejelentési kényszer korlátozta.⁴⁴ Az átmeneti korszakot követően, 1920-ban prefektusnak Toma Cornea segesvári ügyvédet nevezték ki, aki 1918-ban részt vett a gyulafehérvári nagygyűlésen és tagja volt az ott megválasztott Román Nemzeti Tanácsnak.⁴⁵ Kiválóan beszélt magyarul és németül, ismert volt számára az Udvarhely megyei közélet. A helyzet normalizálódását jelentette, hogy az impériumváltás után először, 1921. július 7-én sor került megyei közigazgatási gyűlésre, amelyet ekkor még románul és magyarul tartottak.⁴⁶ A községi képviselő-testületek azonban 1918 végétől nem működtek. A folyamatos áthelyezések hatására egyes településeknél megjelentek a román nemzetiségű jegyzők.⁴⁷ Morvay Endre alispán 1921 májusában arra szólította fel a szolgabírákat és jegyzőket, hogy június 30-ig minden községben alakuljanak újra a községi előljáróságok, képviselő-testületek és igazoló választmányok.⁴⁸ Székelyudvarhely város anyakönyvi bejegyzései alapján látható, hogy 1921. április 16-tól áttértek a

43 Székely küldöttség Bukarestben. In: *Székelyudvarhely*, 24. (1921, március 20.) 12.

44 A hadiállapot megszüntetése. In: *Székely Közélet*, 4. (1921. április 17.) 17.

45 http://enciclopediaromaniei.ro/wiki/Index:Membrii_Marelui_Sfat_Na%C5%A3ional_Rom%C3%A2n (Letöltve: 2015. augusztus 24.)

46 A közigazgatási bizottság üléséről. In: *Székely Közélet*, 4. (1921. július 10.) 29.

47 A községi képviselőtestületek. In: *Székely Közélet*, 4. (1921. május 22.) 22.

48 Uo.

magyar nyelvről a románra.⁴⁹ Ez feltehetően kapcsolatban volt Emil F. Negruțiu anyakönyvi vezetőnek való kinevezésével.

A megyei törvényszéknél, számvevőségénél 1921–1922 között több etnikai alapú személycserét hajtottak végre. A magyar nemzetiségű személyzetet a környező román megyékbe helyezték át, helyükbe a Regátból vagy legjobb esetben a szomszédos erdélyi megyékből helyeztek át bírákat, ügyészeket. Így például 1921 tavaszán Szabó Alajos törvényszéki elnököt Besztercére helyezték, helyébe Pop Victor szászvárosi ügyvéd került.⁵⁰ 1922 májusára a személycserék miatt olyan helyzet alakult ki, hogy két személy kivételével az udvarhelyi törvényszéki bírák nem ismerték a magyar nyelvet és a még érvényben lévő 1918 előtti jogszolgáltatást.⁵¹

1922. január végén újra kinevezték a megye élére Valer Neamțu,⁵² aki végrehajtotta az impériumváltást a megyében. Valer Neamțu, mielőtt újra Székelyudvarhelyre került volna, Háromszék megye prefektusa volt.⁵³ A megye értékeinek elszállítása a 20-as évek elején is tartott: 1921-ben elszállították az állami főreáliskola felszereléseit Szászvárosba, 1922 áprilisában az állami méhésztelepet vitték Fehéregyházára.⁵⁴ A prefektus 1923 januárjától engedélyezte, hogy az újonnan megalakult székelyudvarhelyi ortodox egyház a megye nagytermében tartsa a szer-tartásait, amíg fel nem épül a város új ortodox temploma.⁵⁵

Az 1920-as évek első felében az alispáni tisztség sok esetben nem volt betöltve, így azt a megyei főjegyző, Bíró Dénes⁵⁶ látta el. Természetesen e területen is időszakosan megjelentek a román vagy zsidó nemzetiségű tisztviselők. Érdekes Rauca Răuceanu Izidor személye, aki napidí-

49 Székelyudvarhely Megyei Jogú Város Polgármesteri Hivatala. Irattár. Halotti anyakönyv, 1915–1923.

50 Igazságügyi kinevezések. In: *Székely Közélet*, 4. (1921. április 24.) 18.

51 Bírói kinevezés. In: *Székely Közélet*, 5. (1922. május 7.) 19.

52 Új prefektus. In: *Székely Hírek*, 15. (1922. február 3.) 6.

53 Hegyen innen és túl. In: *Haladás*, 2. (1922. február 5.) 6.

54 A székelység sérelme. In: *Székely Hírek*, 25. (1922. április 2.) 14.

55 Görög keleti templommá rendezik be a vármegyeháza nagytermét. In: *Székely Közélet*, 5. (1923. január 6.) 2.

56 A vármegye közigazgatási bizottsága. In: *Székely Közélet*, 4. (1921. október 16.) 43.

jas volt a magyar impérium idején, a román hadsereg bevonulása után az új hatalom szolgálatába szegődött, élmezési kormánybiztos lett.⁵⁷ 1922 februárjában alispánnak nevezték ki, de ez mind a helyi román, mind a magyar tisztviselők körében tiltakozást váltott ki, így kénytelen volt a megyéből távozni, később Sepsiszentgyörgy polgármestere lett.⁵⁸

1922 áprilisától 1928-ig (kisebb megszakításokkal) az alispáni tisztséget Szabó Gábor⁵⁹ töltötte be, aki jelentős közigazgatási gyakorlattal rendelkezett.⁶⁰ Feltehetően ezért is döntöttek az egymást váltó prefektusok az ő személye mellett. 1922. június 13-án létrejött az Országos Közigazgatási Tisztviselők Egyesületének helyi, Udvarhely megyei tagozata.⁶¹

A belügyminiszter felszólította a tisztviselőket, hogy 1922 decembertől csak a román nyelvet használják. Az Udvarhely megyei közigazgatási gyűlésen 1922. november 10-én többen is kérték, hogy a tanácsülési tárgyak magyarul is legyenek bemutatva, mert több tag nem ért jól románul.⁶² A tanácsüléseken a magyar nyelv használatának kérdése a későbbiekben is több esetben napirendre került. Így például 1923. szeptember 28-án, amikor Valer Neamtu prefektus rendeletben tette kötelezővé

57 Sérelmek, panaszok 1920. április–május. HRM PÁK Ms. 7651

58 Új subprefectus. In: *Székely Közélet*, 5. (1922. február 5.) 6.; Innen-onnan. In: *Hargita*, 4. (1928. június 7.) 23.

59 Szabó Gábor (1871–1928) megyei aljegyző, az udvarhelyi központi járás főszolgabírója, országgyűlési képviselő, 1922–1928 között Udvarhely vármegye alispánja. Hirtelen hunyt el 1928. június 13-án, Tibódon temették el. Lásd: Szabó Gábor alispán meghalt. In: *Hargita*, 4. (1928. június 14.) 24.

60 Új alispán. In: *Székely Közélet*, 5. (1922. április 9.) 15.

61 Elnöke Szabó Gábor alispán; alelnök: Emil F. Negrutiú polgármester; főtitkár: Peltzer Vilmos; titkárok: Victor Micu, Filó Ferenc; pénztáros: Valer Dronca városi adóhivatal igazgatója; könyvtárnok: Ehrlich Béla; ellenőr: Jakab Lajos. Az országos egyesületbe a megyei tagozat delegátusai: Stupariu Kálmán székelykeresztúri és Macedon Cionca oklándi főszolgabírók. Lásd: Közigazgatási tisztviselők szervezkedése. In: *Székely Közélet*, 5. (1922. június 18.) 25.

62 A közigazgatási bizottság. In: *Székely Közélet*, 5. (1922. november 12.) 46.

az államnyelv használatát a hivatalnokok számára. Ellenkező esetben elbocsátásra számíthattak.⁶³

1924 januárjában Gheorghe Andreiaș⁶⁴ került a megye élére, ki korábban Udvarhely járás főszolgabírója volt.⁶⁵ A magyar tisztviselők hamarosan újabb kihívással szembesültek. A belügyminiszter 1924. február 12-én elrendelte a közigazgatási tisztviselők számára a nyelvvizsga tételét.⁶⁶ Ennek értelmében 1924 októberében került sor az Udvarhely megyei tisztviselők román nyelvvizsgájára. A vizsga anyaga: az állam alkotmánya, Románia történelme és földrajza, közigazgatási elméleti és gyakorlati kérdések. A vizsgáztató csoport tagjai: Gheorghe Andreiaș főispán és elnök, Octavian Dobrota, az állami líceum igazgatója, Emil F. Negruțiu székelyudvarhelyi polgármester.⁶⁷ A vizsgára végül 142 személy jelentkezett, 40-nek nem sikerült a vizsgája.⁶⁸ A községi és a járási tisztviselők egy része továbbra is nehezen boldogult az állam nyelvvel, ezért a megye főorvosa 1925-ben a megye hivatalos közlönyében magyar és román nyelven leközzölte a lehetséges halálozási okokat, ezzel is segítve a községi tisztviselőket a halotti igazolvány kiállításánál.⁶⁹

A megye hivatalos közlönye 1919–1923 között két nyelven jelent meg, 1923-tól csak román nyelven (*Gazeta Oficială*), havonta kétszer, 1-jén és 15-én. A 20-as évek első felében időszakonként magyar nyelven

63 Ordonanțe de caracter general... 18. In: *Gazeta Oficială a județului Odorheiu*, 21. (1 octombrie 1923) 5.

64 Gheorghe Andreiaș a Fogaras megyei Herszény (Hârseni) településről származott, az első világháború előtt segédjegyző volt, az osztrák–magyar hadsereg katonájaként részt vett az első világháborúban, kapitányi rangig emelkedve. A háború befejezését követően Fogaras rendőrkapitánya, majd az udvarhelyi járás főszolgabírójának nevezik ki. A Nemzeti Liberális Párt tagja. A liberális kormányzások időszakában háromszor is a megye prefektusa (1924–1926, 1927–1928, 1933–1936). 1936. augusztus 2-án 46 évesen meghalt. Lásd: Udvarhely hírei. In: *Hargita*, 12. (1936. augusztus 6.) 14.

65 Új prefektus a vármegyénél. In: *Székely Közélet*, 6. (1924. január 6.) 2.

66 Ordonanțe de caracter general... 46. In: *Gazeta Oficială a județului Odorheiu* (a továbbiakban GOJO), 22. (1 aprilie 1924) 7.

67 Ordonanțe de caracter general... 82. In: *GOJO*, 22. (15 iunie 1924) 12.

68 A tisztviselői vizsgák. In: *Székely Közélet*, 7. (1924. november 16.) 47.

69 Ordonanțe de caracter general... 108. In: *GOJO*, 23. (1 octombrie 1925) 19.

is jelentek meg rendeletek. 1926-tól 1938-ig *Monitorul*, majd *Buletinul Oficial al județului Odorhei* címmel jelent meg a hivatalos közlöny minden hét csütörtökén. A két világháború közötti időszak hivatalos közlönyének szerkesztője Peltzer Vilmos⁷⁰ volt.

Az 1925-ös közigazgatási törvény és hatása

A román uralom alá került Udvarhely megye területi közigazgatási felépítése az 1876. évi XXXIII. törvénycikk alapján jött létre. A vármegye területét az 1877. évi I. törvénycikkely 2. paragrafusának 8. pontja szabályozta. Ennek értelmében Udvarhely vármegyét képezte: „az egész volt Udvarhelyszék kivéve Telegdi-Bacon községet, Székelyudvarhely, Oláhfalva, a volt Küküllő megyéből: Oláh-Hidegkút, Oláh-Andrásfalva, a volt Felső-Fehér megyéből: Felek, Szederjes, Petek, Felső-Rákos, a volt Segesvár-székből: Bene, Erked, a volt Kőhalom-székből: Daróc és Zsombor községek, ez utóbbi a volt Felső-Fehér megyében fekvő részével együtt.”⁷¹ A vármegye területe 3417,68 km², 794 km²-rel nagyobb, mint az egykori Udvarhelyszék területe.⁷² A három szolgabírói járásra osztott vármegye székhelye Székelyudvarhely rendezett tanácsú város. Összesen 134 község volt a vármegyében, melyek a következőképpen oszlottak meg a járasok között: 42 település az Oklánd központú homoródi járásban, 49 település a Székelykeresztúr központú székelykeresztúri járásban, 43 település és Székelyudvarhely rendezett tanácsú város a székelyudvarhelyi járásban. Székelyudvarhely adott helyet az udvarhelyi járás szolgabírói hivatalának.

70 Peltzer Vilmos a két világháború közti időszakban Udvarhely megye központi járásának jegyzője, később a főispáni hivatal titkára, közigazgatási igazgató. Amatőr zenész.

71 <http://www.1000ev.hu/index.php?a=3¶m=5765> (Letöltve: 2015. augusztus 24.)

72 Hermann Gusztáv Mihály – Zepeczaner Jenő: Udvarhelyszék – Udvarhely vármegye. A közigazgatás és közélet rövid története. In: *Udvarhelyszéki olvasókönyv*. Székelyudvarhely, 2008. 36.

1907. január 1-jétől minden nagyközség és körjegyzőség egy-egy anyakönyvi kerületté alakult át. A 43 régi kör- és községi jegyző mellett 10 új jegyzői állást létesítettek. Így az udvarhelyi járásban 18, a homoródi járásban 17, a keresztúri járásban 18 jegyzőség működött.⁷³ Megalakult ugyanakkor a vármegye 135. községe: Varságtisztás.⁷⁴ 1912. február 16-án a székelykeresztúri és udvarhelyi járás településeiből kialakítják a parajdi járást.⁷⁵ A közigazgatási átszervezés érintette az oklándi járást is azáltal, hogy több település átkerült az udvarhelyi járáshoz. Így 1912-től az Udvarhely vármegyei járasok beosztása a következőképpen nézett ki:⁷⁶ udvarhelyi járás 49 település, oklándi járás 31 település, parajdi járás 9 település, székelykeresztúri járás 46 település, Székelyudvarhely város.

Az impériumváltásig jelentősebb közigazgatási átszervezésre nem került sor. A román hatalom berendezkedésével párhuzamosan az erdélyi vármegyék, járasok, települések átszervezésére vonatkozóan különböző tervek láttak napvilágot. Megalakult a megyék átszervezését irányító bizottság (Comisiunea Județelor). Ez javasolta egy Felső-Olt megye létesítését, melynek határai közé került volna Háromszék és Csík megye nagy része, illetve Udvarhely megye a székelykeresztúri járás nélkül. A megye központja Csíkszereda lett volna.⁷⁷

A maga módján az udvarhelyi térség is megfogalmazta saját elképzeléseit a közigazgatási átszervezés kapcsán. 1921-ben a *Székely-Udvarhely* lap egy egységes székely megye megszervezésének tervét mutatta be, amely a négy székely megye mellett tartalmazta volna a Brassó megyei székely településeket. A megye központja Székelyudvarhely lett volna. A székely megyét egy, a király által kinevezett, a nép nyelvét ismerő székely kormányzó vezette volna. Ugyanakkor kérték a Székelyudvarhely–Csík-

73 http://epa.oszk.hu/02200/02258/00005/pdf/EPA02258_udvarhelyvarmegyei_alispani_jelentes_1906.pdf (Letöltve: 2015. augusztus 24.)

74 http://epa.oszk.hu/02200/02258/00006/pdf/EPA02258_udvarhelyvarmegyei_alispani_jelentes_1907.pdf (Letöltve: 2015. augusztus 24.)

75 http://epa.oszk.hu/02200/02258/00008/pdf/EPA02258_udvarhelyvarmegyei_alispani_jelentes_1912.pdf (Letöltve: 2015. augusztus 24.)

76 Uo.

77 Hermann Gusztáv Mihály – Zepezsaner Jenő: *i. m.* 41.

szereda, Székelyudvarhely–Parajd, Székelyudvarhely–Sepsiszentgyörgy vasútvonal kiépítését.⁷⁸ Udvarhely megye prefektusa, Toma Cornea 1921 márciusában egy brossurát adott ki *Néhány észrevétel a vármegyék új beosztását illetően* címmel, amelyben javasolta Udvarhely megye kikerekítését Maros-Torda és Nagy-Küküllő megye székelyek lakta településeivel, illetve Barót és környékével. A prefektus felvetette új intézmények létesítését Székelyudvarhelyen, pl. hadapród- és tisztiskola, bányászati és erdészeti akadémia.⁷⁹

A közigazgatási törvény tárgyalásánál elsősorban a helyi román elitben felmerült a kör- és községi jegyzőségek számának növelése, a járási körzetek bővítése 4-ről 8-ra.⁸⁰ A hivatalnokok számának növelése azonban jelentős költséget okozott volna a megyének, és az újabb tisztviselői állások létrehozása a helyi románság számát szaporította volna.

Nagy-Románia első átfogó közigazgatási törvénye 1926. január 1-jétől lépett életbe. A közigazgatási törvény eredményeként Udvarhely megye területe jelentősen átalakult. Nagy-Küküllő megyéhez csatoltak három szász községet: Erkedet, Homoróddarócot és Benét. A két Hidegkút községet egy községbe egyesítették.⁸¹ Ugyanakkor a megyéhez csatoltak kilenc Maros-Torda megyei községet (Kibéd, Gyulakuta, Havadtő, Kelemenelke, Erdőszentgyörgy, Csókfalva, Atosfalva, Székelyszentistván, Makfalva), amelyeket az erdőszentgyörgyi járásba egyesítettek. Az udvarhelyi járást kettőbe osztották: Felső- és Alsó-Küküllő járásra. Az 1926-os közigazgatási átszervezés eredményeként a járások száma 4-ről 6-ra emelkedett:⁸² keresztúri járás 32, oklándi járás 30, parajdi járás 8, erdőszentgyörgyi járás 19, Alsó-Küküllő járás 26, Felső-Küküllő járás 25 településsel.

Az udvarhelyi járás kettéosztásával sajátos helyzet alakult ki: Alsó- és Felső-Küküllő járások székhelyei a megyeszékhely szomszédságá-

78 Egységes székely vármegyét. In: *Székelyudvarhely*, 24. (1921. március 13.) 11.

79 Székely-román érzelmi egység. In: *Székelyudvarhely*, 24. (1921. március 20.) 12.

80 A közigazgatási... In: *Székely Közélet*, 8. (1925. június 7.) 23.

81 A vármegyénk. In: *Székely Közélet*, 8. (1925. október 11.) 41.

82 Hermann Gusztáv Mihály – Zepezsaner Jenő: *i. m.* 41.

ban található településekre lettek áthelyezve, az előbbi Révay György vezetésével Felsőboldogfalvára, az utóbbi Sándor Ernő vezetésével Székelybethlenfalvára.⁸³

1926 februárjában minisztériumi rendeletre a falvak körjegyzőségekbe szerveződtek, amelyek kialakításánál figyelembe vették a régi jegyzőségek felosztását is, így a korábbi 53 körjegyzőség száma 55-re növekedett.⁸⁴

A közigazgatási átszervezéssel párhuzamosan regionális központok létesültek a különböző szakterületeken. Így például Udvarhely megye a nyugdíjúgyek szempontjából a marosvásárhelyi regionális nyugdíjpénztárhoz került Kis-Küküllő, Csík és Maros megyékkel együtt.⁸⁵ Még 1924. január 1-jétől életbe lépett az a rendelet, amely az ország területét 10 állategészségügyi körzetre osztotta. A marosvásárhelyi körzethez tartozott: Beszterce-Naszód, Maros-Torda, Csík, Udvarhely, Kis-Küküllő, Nagy-Küküllő, Háromszék.⁸⁶ A megye területét szintén érintette az elemi oktatásról szóló, 1924. július 26-án elfogadott törvény 159-es paragrafusa, amely kultúrzóna létesítéséről intézkedik azon a területeken, ahol nemzeti kisebbség élt jelentősebb számban.⁸⁷ A kultúrzónába érkező román tanítók jelentős anyagi előnyt élveztek, cserébe feladatuk a román nyelv, kultúra terjesztése, a más nemzetiségűek asszimilációjának elősegítése volt.

Az új közigazgatási törvény elfogadása után az időközi megyei és községi bizottságok tovább működtek. A megyei székhelyek és a megyei költségvetés elfogadása a Belügyminisztérium hatáskörében maradt, amíg a rendes tanácsok meg nem alakultak. A községek és városok költségvetésének elfogadása az időközi megyei bizottság feladatkörébe került.⁸⁸ A Belügyminisztérium 1926. január 25-i rendelete alap-

83 Az udvarhelyi járás ketté osztása. In: *Székely Közélet*, 9. (1926. április 4.) 15.

84 Prefectura județului Odorhei. In: *Monitorul oficial al județului Odorhei* (a továbbiakban MOJO), 24. (4 martie 1926) 9.

85 Ordonanțe de caracter general. In: *MOJO*, 24. (18 martie 1926) 11.

86 Ordonanțe de caracter general... 18. In: *GOJO*, 22. (1 februarie 1924) 3.

87 Balogh Júlia: *Az erdélyi hatalomváltás és a magyar közoktatás 1918–1928*. Budapest, 1996. 64.

88 Ordonanțe de caracter general... 8. In: *MOJO*, 22. (14 ianuarie 1926) 2.

ján Gheorghe Andreiaş prefektus február 19-re kiírta a városi és községi választások időpontját. Udvarhely lakossága 15 tanácsost és 5 póttagot, a községek településenként 9 tanácsost és 3 póttagot választottak. A választások után, 1926. március 3–5. között kellett megalakuljanak Székelyudvarhely és a községek tanácsai.⁸⁹ A közigazgatási törvény szerint az adott községben jog szerinti tanácsosok: az állami oktatás rangidőse, a legnagyobb számú vallási felekezet lelkésze, a közegészségügy, állategészségügy és a közmunkaügy legmagasabb beosztású személye. A megyeközpontban a jog szerinti képviselők közé tartoztak az agrár-, munka-, kereskedelmi és iparkamarák képviselői.

Az 1926. évi városi és községi választásokat megelőzően az Országos Magyar Párt vezetősége megegyezett a liberális kormánnyal a közigazgatási választásokra vonatkozóan, így mindenütt közös listát állítottak. Ezen listák személyei kerültek be a tanácsokba. Székelyudvarhelyen a NLP–OMP közös listája a leadott 1168 szavazatból 798-at kapott, az ellenzék 338-at, érvénytelen volt 32 szavazat. Így az ellenzék három rendes és egy póttagja is bekerült a tanácsosok közé.⁹⁰ A székelyudvarhelyi testületbe egy román személy került be.⁹¹ A városi tanács végül március 26-án alakult meg, polgármesternek Emil F. Negruţiu választották újra.⁹²

1926 tavaszán Averescu tábornok, a néppárt vezetője alakított kormányt, ami prefektusváltást eredményezett a megye élén. Gheorghe Andreiaş prefektus kétéves tevékenysége 1926. április 2-án véget ért, utóda Vlad Spătaru⁹³ lett, akitől – mint bánsági származású személytől –

89 Ordonanţe de caracter general... 28. In: *MOJO*, 24. (28 ianuarie 1926) 4.

90 Választási eredmények. In: *Székely Közélet*, 9. (1926. február 21.) 9.

91 A székelyudvarhelyi városi tanács tagjai: Emil F. Negruţiu, Tamás Albert, Papp Z. Endre, id. Kassay F. Dénes, Kiss István, Csiki Albert, Szöllösi Dénes, dr. Gönczy Gábor, dr. Szigethy Dénes, Varró Elek, Hann József, Tompa László, Forró Géza, Novák Dávid, Bogáthy Lajos. Póttagok: Bodrogi Balázs, Orbán Domokos, dr. Becsek Aladár, Haáz F. Rezső, dr. Ferencz Balázs. Lásd: Választási eredmények. In: *Székely Közélet*, 9. (1926. február 21.) 9.

92 Az új városi tanács... In: *Székely Közélet*, 9. (1926. március 28.) 14.

93 Vlad Spătaru kiválóan beszélt magyarul és németül, az egykori közös osztrák–magyar hadsereg tisztje, 3 évet tanult Münchenben festészetet, birtoka volt Torján. Lásd: A vármegye új prefektusának. In: *Székely Közélet*, 9. (1926. április 11.) 16.

a helyi magyarság sokat remélt. Első intézkedései közé tartozott a hősök sírját gondozó országos egyesület megyei tagozatának újralakítása.⁹⁴ A megye székhelyének közigazgatási életét 1926 áprilisában belügyminiszteri vizsgálat borzolta. Kötelesség elhanyagolásával vádolták a polgármestert és a városi tanácsot.⁹⁵ A polgármester 1926 májusában kénytelen volt lemondani, helyettes polgármesternek Tamás Albert tanácsost nevezték ki.⁹⁶ Június 6-án a városi tanács Voszka István ügyészt jelölte polgármesternek, aki azonban rövid időn belül visszalépett a tisztségtől, így tovább folytatódott az udvarhelyi polgármesteri tisztség körüli harc.⁹⁷

A helyi közigazgatás felső fórumát képviselő megyei tanács megválasztását 1926. június 4-re tűzték ki. A belügyminisztériumi rendelet alapján Udvarhely megye élére 24 tanácsost és 8 póttagot lehetett választani.⁹⁸ A választásokat végül nem tartották meg Udvarhely megyében, mert sikerült a pártoknak megegyezni a tanácsosi listában. 1926. június 20-án sor került a testület alakuló gyűlésére, a megválasztott 23 tanácsosból és egy póttagból két személy román származású, jog szerinti tanácsos 4, melyből 3 román és egy magyar.⁹⁹ Az alakuló gyűlésen megválasztották a szakbizottságokat. A megyei tanács elnöke Jodál Gábor lett. A gyűlésen azonban vita alakult ki: a román tanácsosok a volt prefektus, Gheorghe Andreiaș irányításával tartózkodtak a szavazásoktól, mert a helyi románság szerintük nem kapott elegendő helyet a tanácsban és a szakbizottságokban, így a román elem nincs megfelelően képviselve a közigazgatásban annak ellenére, hogy az román!¹⁰⁰ A megyei tanácsot a

94 A hősök sírja. In: *Hargita*, 2. (1926. július 15.) 29.

95 A városi vizsgálat ügye. In: *Székely Közélet*, 9. (1926. április 27.) 17.

96 A városi tanácsnál. In: *Székely Közélet*, 9. (1926. május 30.) 24.

97 A polgármester. In: *Székely Közélet*, 9. (1926. június 13.) 26.

98 Ordonanța nr. 4599. In: *MOJO*, 24. (20 mai 1926) 20.

99 Román Nemzeti Levéltár Hargita megyei Hivatala (a továbbiakban RNLHmH), Fond 43. 362. dosszié. Prefectura Jud. Odorheiu (Udvarhely Megye Főispáni Hivatala, a továbbiakban PJO). Procesele verbale ale consiliului județean al județului Odorheiu (Udvarhely Megye Tanácsának jegyzőkönyve, a továbbiakban PCJO) 20 iunie 1926–19 mai 1930. 1.

100 Uo. Fond 43. 362. dosszié. PJO PCJO 20 iunie 1926–19 mai 1930. 5.

prefektus nem hívta össze, pedig a törvény szerint ezt legkevesebb havonta egyszer meg kellett volna tenni.¹⁰¹

A helybeli románság a prefektus támogatását maga mögött tudva megpróbálta keresztülvinni a román polgármester választását Székelyudvarhelyen. Hosszas vita után polgármesternek választották Ioan Metea mérnököt.¹⁰² A választást azonban a helyi magyar párt megfellebbezte. Metea ellen bünvádi eljárás kezdődött fával való üzérkedés miatt. Meteat csak a román tanácsosok szavazták meg, a magyar tanácsosok kivonultak vagy tartózkodtak a szavazástól.¹⁰³ Metea polgármesteriségének idejében, 1926. augusztus 10-én a prefektus feleségének, Ghica hercegnőnek a meghívására került sor Mária román királyné Udvarhely megyei látogatására. A királyné látogatásából azonban újabb helyi vita alakult ki a prefektus, a polgármester, illetve a magyar párt helyi vezetői között. Mária királyné a látogatása során Székelyudvarhelyt két alkalommal is fogadta a helyi politikai elit képviselőit, az egyházak és egyesületek küldöttségeit.¹⁰⁴ A délutáni fogadáson nem vett részt dr. Sebesi János országgyűlési képviselő és több helyi magyar politikus, azzal indokolva távolmaradásukat, hogy nem voltak személyesen meghívva a találkozóra. A helyi román vezetők szándékos távolmaradásnak tüntették fel a magyar politikusok hiányát. Az ügyről a bukaresti lapok is tudósítottak, megkérdőjelezve a helyi magyar elit lojalitását. A királyné látogatása körül kialakult ügy valójában a korábbi hetekben a polgármester választása körül kialakult vita folytatása, a helyi román és magyar elit közötti belső harc újabb állomása volt.¹⁰⁵

101 Miért nem fungál a vármegye állandó választmánya? In: *Székely Közélet*, 9. (1926. augusztus 22.)

102 Ioan Metea 1919-ben került Székelyudvarhelyre, a vármegye közéleti főnöke volt. 1921-ben feleségül vette Szentmarjay Margitot, a helyi állami polgári iskola tanítónőjét. 1926 nyarától az államépítészeti hivatal főnöke. Lásd: Házasság. In: *Székely Udvarhely*, 24. (1921. május 22.) 21.; Metea János a polgármester. In: *Hargita*, 2. (1926. július 15.) 29.

103 Sebesi János dr. nyílt levele. In: *Székely Közélet*, 9. (1926. augusztus 8.) 34.

104 Mária királyné látogatása. In: *Székely Közélet*, 9. (1926. augusztus 15.) 35.

105 A királyné-látogatás utóhangjai. In: *Székely Közélet*, 9. (1926. szeptember 5.) 38.

A megyei tanácsülést hosszas huzavona után 1926. október 14-én hívták össze. Ezen központi kérdésként merült fel a magyar nyelv használata a közigazgatásban. Jodál Gábor, a megyei tanács elnöke kiemelte, hogy a közigazgatási törvény 398-as cikkelye lehetőséget ad arra, hogy a megyei tanács ülésein használják a magyar nyelvet, természetesen a román mellett. A megyei tanács javaslatára erről a kérdéstről memorandum készült, amelyet a felsőbb fórumoknak is elküldtek.¹⁰⁶ A megyei tanács munkáját folyamatosan hátráltatta, hogy a román tanácsosok megfellebezték egy-egy magyar tanácsos megválasztását, vagy azt, hogy a magyar nyelvet is használják az üléseken.

A törvény értelmében helyi szinten a központi hatalom képviselője a prefektus. A megye vezetésének fontos szerve a megyei állandó választmány, amely segítette a prefektust és az alprefektust a tanácsülések közti időszakban. 1926 végéig összesen 12 alkalommal gyűlt össze az állandó választmány, amelynek tagjai a prefektus és alispán kivételével mind magyarok voltak. 1926. október 19-én Udvarhely megye prefektusa rendeletben átadott bizonyos jogköröket az alispánnak. Az alispán tagja volt azon bizottságnak, amely jelölte a szolgabírákat, jegyzőket, járási titkárokat, amely javaslatot tett a megyei tisztviselők személyére. Tagja a Rekvirálás Vegyes Bizottságnak, közigazgatási vezetője a megyének. Az alispán hatáskörébe került a megyei szolgáltatások ellenőrzése, a törvények helyi szinten történő végrehajtása, a közigazgatási, technikai, egészségügyi és állategészségügyi jelentések aláírása. Ugyanígy a megyei, vicinális, községi utak ügyének ellenőrzése, a tisztviselők fegyelmi ügyének követése. Elfogadhatta a költségvetést 1926-ra.¹⁰⁷

1926 októberében leváltották a prefektust. Tompa László a *Székely Közélet* egy vezércikkében egy feltűnően gondozott, jó megjelenésű személynek írja le, aki megnyerő modorával kezdetben bizalmat ébresztett a megye lakosságában. Tevékenységét azonban nem fémjelzi maradandó alkotás, udvarhelyi jelenlétét közéleti tapasztalatlanság, könnyed befolyásolhatóság, hibás döntések jellemezték.¹⁰⁸ A prefektusváltással szín-

106 RNLHmH, Fond 43. 362. dosszié. PJO PCJO 20 iunie 1926–19 mai 1930. 16–17.

107 Prefectura județului Odorheiu 514. In: *MOJO*, 24. (28 octombrie 1926) 43.

108 Egy feltűnően... In: *Székely Közélet*, 9. (1926. október 31.) 46.

te egy időben Ioan Metea polgármester is beadta felmondását. Az új választások megtartásáig Tamás Albert¹⁰⁹ helyettes polgármesterként rendezte a város ügyeit.¹¹⁰

A megye élére 1926. október 25-én ideiglenesen Dimitre Cristea közgazgatási vezérfelügyelőt nevezte ki a belügyminiszter. Ő volt az első olyan prefektus, aki nem tudott magyarul és a Regátból származott.¹¹¹ De fél év múltán, az 1927-es év tavaszán az újabb kormányválság miatt kénytelen távozni, helyébe mindössze két hónapra Andreiu Gușu¹¹² került. A következő prefektus, Dimitrie Avram belügyminisztériumi igazgatósági tag még kevesebbet volt a megye élén, mindössze 20 napot.¹¹³

1927. június 22-én új liberális kormány alakult, melynek következtében ismét váltás következett be a prefektusi tisztségben, egy év leforgása alatt már negyedszer. A folyamatos váltások után a megye élére újra Gheorghe Andreiaș került,¹¹⁴ egy olyan személy, akinek vezetése alatt korábban is zűrzavar, a hatalommal való visszaélés, a kapkodás, a korrupció uralkodott.

A változások ellenére az állandó választmány gyűléseit rendszeresen megtartották. 1927-ben összesen 36 esetben, 1928-ban 45 esetben,¹¹⁵

109 Tamás Albert (1858–1934) Bethlenfalván született, középiskoláit Székelyudvarhelyen, egyetemi tanulmányait Kolozsváron végezte, 1883-tól a székelyudvarhelyi katolikus gimnázium tanára, majd 1909–1928 között igazgatója. Soó Gáspárral együtt megírta Udvarhely vármegye földrajzát. Tevékenyen részt vett a város politikai életében, polgármester helyettes, városi tanácsos. Lásd: Tamás Albert. In: *Székely Közélet*, 17. (1934. november 3.) 45.

110 Megint polgármester-választás előtt áll a város. In: *Székely Közélet*, 9. (1926. október. 10.) 43.

111 Megérkezett az új prefektus. In: *Székely Közélet*, 9. (1926. október 31.) 46.

112 Andreiu Gușu brassói születésű. Az első világháborúban osztrák–magyar tüzértiszt. Lásd: Megérkezett az új prefektus. In: *Székely Közélet*, 10. (1927. április 17.) 16.

113 Új prefektus. In: *Székely Közélet*, 10. (1927. június 12.) 24.; Porces-verbal nr. 31. In: *MOJO*, 25. (23 iunie 1927) 25.

114 Készüljünk a választásokra. In: *Székely Közélet*, 10. (1927. június 26.) 26.

115 RNLHmH, Fond 43. 361. dosszié. PJO Procesele verbale de ședințe ale Delegațiunii Permanente jud. de la 21 ianuarie 1928–31 decembrie 1928.

1929-ben augusztusig, az interim korszak beköszöntéig 40 esetben¹¹⁶ hívták össze az állandó választmányi ülést. Itt döntöttek a helyi érdekű kérdésekről, az utakat érintő ügyekben, a községek tanácsának feloszlatásáról és megválasztásáról, a községek költségvetéséről, kocsmák bérletéről, az erdőkitermelésről stb.¹¹⁷ A választmány ülésein legtöbb esetben az alispán elnökölt, aki a prefektusok állandó változásai közepette sok esetben a megye tényleges vezetője volt. Az alispáni tisztséget 1927 júniusáig dr. Josif Pop, majd azt követően, hogy Andreiaș prefektus viszszakertült a megye élére, Szabó Gábor töltötte be.

Az 1927. október 14-ei megyei tanácsülésen felmerült a kisebb községek egyesítése. Így elhatározták Románhidegkút és Székelyhidegkút, valamint Bethlenfalva és Kadicsfalva egyesítését, Kis- és Nagyalambfalva áthelyezését az Alsó-Küküllő járásból a keresztúri járásba.¹¹⁸

1928 elején a prefektúra részéről az a döntés született, hogy az Alsó-Küküllő és Felső-Küküllő járások székhelyét Székelyudvarhelyre helyezik át. A megyei tanács tagjai javasolták, hogy a prefektúra épületében működő Minerva nyomdát költöztessék ki, helyébe pedig költözzön be a két járás hivatala.¹¹⁹ A prefektus azonban ezt ellenezte, ugyanis érdekeltségei voltak a Minerva nyomdában. Így mindkét járás adminisztrációjának termeket béreltek a városban. Felső-Küküllő járás irodáit a Nistor Ioan iskolai tanfelügyelő birtokában lévő ingatlanba költöztették 12 000 lejés éves bérleti díjért.¹²⁰

A prefektus visszaéléseivel, diktatórikus magatartásával az Udvarhely megyei nemzeti liberális párton belül is szakadást okozott. 1927-től a megyében egy keresztúri és egy udvarhelyi pártvonal alakult ki. Az előbbieket többször jelezték, hogy nem tudnak együttműködni a prefektussal, kérte annak felmentését. 1928 szeptemberében Andreiaș prefektus elérte, hogy a párton belüli ellenfeleit: Tănăsescu megyei elnököt, Ébert

116 Ordonanțe de caracter general 376. In: *MOJO*, 27. (15 august 1929) 33.

117 RNLHmH, Fond 43. 361. dosszié. PJO Procesele verbale de ședințe ale Delegațiunii Permanente jud. de la 8 ianuarie 1927–31 decembrie 1927.

118 Uo.

119 Prefectura județului Odorhei. In: *MOJO*, 26. (2 februarie 1928) 5.; Prefectura județului Odorhei 79. In: *MOJO*, 26. (1 martie 1928) 9.

120 Proces-verbal 6. In: *MOJO*, 26. (15 martie 1928) 11.

Andrást, a szervezet főtitkárát és Ioan Metea választmányi tagot kizárják a pártból.¹²¹ A helyi liberális pártban zajló vitáról a *Hargita* meglehetősen szélszavúan tudósít. Nem véletlen, hiszen a sajátos román politikai rendszerben a prefektus cenzúrázta a megye lapját.¹²² De a prefektus visszaéléseiről, mulatozásairól már a fővárosi lapok is cikkeztek.¹²³ Ez megpecsételte a sorsát. Duca belügyminiszter Bukarestbe hívatta és kérte, hogy mondjon le. Hazatérve összehívta a főszolgabírákat, hogy dolgozzanak ki egy, a liberális központi vezetőséghez szóló feliratot, amit a jegyzőkön keresztül minél többen írjanak alá. A kérvényben a lakosság azt kérte, hogy továbbra is Andreiaș maradjon főispán. A jegyzők a lakosságot arra kényszerítették, hogy minél többen írják alá a feliratot, de a fáradozás hiábavaló volt. A Belügyminisztérium tudomást szerzett az eseményről és 1928. október első napjaiban utasította Cionca helyettes alispánt, hogy vegye át a perefektúrát az új főispán megérkezéséig.¹²⁴ A 1928 júniusától – azt követően, hogy Szabó Gábor alispán elhunyt – ezt a feladatkört átmenetileg szintén Macedon Cionca oklándi szolgabíró töltötte be.¹²⁵

Az új főispán, Ion Fărcășanu 1928. október 4-én került a megye élére, azonban mindössze egy hónapot töltött hivatalában, ugyanis 1928. november 4-én kénytelen átadni a megye irányítását Macedon Cionca alispánnak.¹²⁶

A régenstanács 1928. november 9-én Iuliu Maniut nevezte ki miniszterelnöknek és bízta meg kormányalakítással. A Maniu kormány egyik első intézkedése a cenzúra megszüntetése volt.¹²⁷

A megye élére 1928. november 16-án Balint Simon a szomszédos Nagy-Küküllő megye volt alispánja került, aki rendelkezett közigazgatási gyakorlattal.¹²⁸ Az új prefektus gesztusokat tett a helyi magyar lakosság irányába. Minden rendeletet magyar nyelven is közzé kellett, a fa-

121 Nagy szakadás az udvarhelyi liberális pártban. In: *Hargita*, 4. (1928. szeptember 27.) 39.

122 Szerkesztőségünkben. In: *Hargita*, 4. (1928. január 5.) 1.

123 A prefektus-változás megtörtént. In: *Hargita*, 4. (1928. október 4.) 40.

124 Uo.

125 Proces verbal... In: *MOJO*, 26. (18 iunie 1928) 26.

126 A prefekturáról. In: *Hargita*, 4. (1928. november 8.) 46.

127 A cenzura. In: *Hargita*, 4. (1928. december 2.) 53.

128 Personale, 484. In: *MOJO*, 26. (22 noiembrie 1928.) 47.

lusi tanácsülések, közigazgatási kihallgatások jegyzőkönyveit a román mellett magyarul is lehetett írni.¹²⁹ Kiáltványban fordult a lakossághoz, hogy ha jogaiban megsértették a tisztviselők, akkor forduljanak panaszszal a jegyzőkhöz vagy magához a prefektushoz. Elrendelte, hogy a hivatalokból távolítsák el a „*Csak románul szabad beszélni*” táblákat.¹³⁰ 1929 áprilisában a megyei főszolgabírókat felkérte, hogy a fegyelmi eljárásokat pártatlanul és szigorúan folytassák le, a járási vezetők tegyenek jelentést minden hónapban a járásuk ügyeiről. A jegyzők irodáiban magyarul is függesszék ki az adók, illetékek jegyzékét.¹³¹ 1929. február 1-jén, az év első megyei tanácsülésen a prefektus magyar nyelven köszöntötte az összegyűlt tanácsosokat, kijelentve, hogy magyarul mindenkinek tud, míg sokan nem értik rendesen az állam nyelvét, ezért a tanácskozás során a magyar nyelvet is lehet használni.¹³² A kormány döntésének értelmében 1929. január 14-től a megyei tanács tagja lehetett a jogügyi osztály vezetője, a megyeszékhely polgármestere és a Munka Kamara képviselője.¹³³ Így az 1929-es megyei tanácsülésekre 40 választott és hivatalból kinevezett személyt hívtak meg.¹³⁴ 1929 májusában Macedon Cionca helyettes alispán helyett kinevezték dr. Dumitru Frâncut, akire a prefektus rendeletileg bizonyos közigazgatási jogköröket, feladatokat ruházott.¹³⁵ 1929. május 29-től újrászervezték a megye rendőrségi központjait: bögözi, oklándi, zetelaki, keresztúri, erődszentgyörgyi, parajdi rendőrségi szekciók működtek ettől kezdve.¹³⁶

Az 1929-es év első heteit Victor Micu parajdi főszolgabíró ügye borzolta fel. Micu, kit 1925-ben neveztek ki a parajdi járás élére, hivatalos pénzeket sikkasztott el, az ellenőrzése alá tartozó községek közbirtokosságaitól fenyőfát, pénzt kért saját célra, önkényesen megvámolta a cséplőgép tulajdonosokat, több személyt megalázott, megvert.¹³⁷ 1929 áprili-

129 A magyar nyelv használata. In: *Hargita*, 4. (1928. november 29.) 52.

130 A szabad nyelvhasználat felé. In: *Hargita*, 5. (1929. április 11.) 15.

131 Intézkedés a megye érdekében. In: *Hargita*, 5. (1929. április 11.) 15.

132 RNLHmH, Fond 43. 362. dosszié. PCJO 20 iunie–19 mai 1930.

133 Uo.

134 Uo.

135 Prefectura județului Odorheiului 227. In: *MOJO*, 27. (6 iunie 1929) 23.

136 Prefectura județului Odorheiului 237. In: *MOJO*, 27. (6 iunie 1929) 23.

137 A parajdi járás jogos panaszai. In: *Hargita*, 5. (1929. január 31.) 5.

sában Micut áthelyezték az ágotai szolgabírószákhoz, a családja azonban Parajdon maradt, tovább használva a főszolgabírói hivatali lakást és felvette a lakástámogatást is. A parajdi új főszolgabírónak albrétben kellett laknia. Hosszas egyeztetés után, csak 1930 szeptemberében költözött ki a család a lakásból.¹³⁸ A fenti eset is érzékelteti a főszolgabírók önkényeskedését, kik sok esetben nem teljesítették a prefektus rendeleteit sem.

A Székelyudvarhely városi polgármesteri tisztség körül az 1920-as évek második felében sok vita volt a helyi magyar párt, illetve a helyi román elit és a mellettük felsorakozott magyar tisztviselők között. 1928. augusztus 15-én, hosszas vita után polgármesternek nevezték ki Gönczy Gábor ügyvédet. A város az 1920-as évek végén jelentős pénzügyi gondokkal küszködött, általánossá vált, hogy az éves költségvetést csak az év utolsó negyedében szavazták meg. Így például az 1927-es költségvetést novemberben, az 1928 évit október végén.¹³⁹ 1929. augusztus utolsó napjaiban feloszlatták a megyei, városi és községi tanácsokat, mindenütt időközi bizottságok vették át a vezetést. Az eredeti terv szerint ez csak egy pár hónapig tartott volna, míg életbe lép az új közigazgatási törvény.

Az 1929-es közigazgatási törvény és az interim (időközi) bizottságok korszaka (1929–1938)

A Maniu-kormány hatalomra kerülése után ismét felmerült a közigazgatás újjászervezése. A tervezet alapján a tanácsosokat 10 évre választották, a községi tanács 10 tagból és 5 pótagból állt, tagjai a hivatalnokok is. A községi választásokat a helyi közigazgatás vezette le. Választójoggal rendelkezett minden 25 évnél idősebb férfi, akinek rendes foglalkozása volt. A közigazgatási vezetésbe 30 évnél idősebb személyeket lehetett beválasztani. A polgármesteri széket életfogytiglan lehetett betölteni. A községekben a bírót az összes választó választotta külön összevetelen. Ha egy tanácsost felfüggesztettek, akkor az 10 év múlva volt

138 RNLHmH, Fond 43. 354. dosszié. PJO Procesele verbale ale comisieii interimare ale județului de la 8 ianuarie–14 decembrie 1932. 190.

139 A város pénzügyi nehézségei. In: *Hargita*, 5. (1929. január 24.) 4.

újraavasztható. A községi és megyei állandó választmányok tagjai nem fizetést, hanem napidíjat kaptak. A megyei közigazgatás feje az alispán, akárcsak régen. A városok vezetése a polgármester, a község a jegyző kezébe került. Az országot kerületekre osztották, amelyeknek külön tanácsa, állandó választmánya volt. A kerületek vezetője az elnök, akinek miniszteri hatáskört terveztek.¹⁴⁰

1929 augusztusában a hivatalos közlönyben megjelent az erdélyi megyékben kinevezett bizottságok névsora, amelyek feladata az új közigazgatási törvény életbelépésének előkészítése volt. A Udvarhely megyében működő bizottság tagjai: Réty Imre, Ferencz Balázs ügyvéd, Maftai Ilie bankigazgató, Bálint József ügyvédjelölt voltak. A magyar párt helyi embereit nem vonták be.¹⁴¹

1929. augusztus 31-én megszerveződött Udvarhely Megye Időközi Bizottsága, amelynek tagjai: dr. Simion Bálint főispán, dr. Dumitru Frâncu alispán, dr. Vilhelm Peltzer titkár, Iuliu Laslo esperes, dr. Kálmán József ügyvéd, Octavian Dobrotă tanár, Cseke Sándor tulajdonos, Bálint János tulajdonos, Kiss Áron tulajdonos, Lőrinczi Dénes tulajdonos. Az ülésről hiányzott dr. Gheorghe Bărbat ügyvéd és Barabás Áron tulajdonos. A főispán rámutatott, hogy az 1925-ös közigazgatási törvény nem felel meg a modernkor követelményeinek, ezért szükséges a megreformálása. Az új kormány szükségét érezte egy új közigazgatási törvény létrehozásának.¹⁴² A járások esetében a törvénytervezet az 1886-os magyar törvényhez nyúlt vissza. Nagyobb járásokat szervezett, amelyek élére egy-egy főszolgabíró (primpretor) került volna, szükség szerint több szolgabíróval (pretor). A megyék esetében a törvénytervezet szélesebb körű autonómiát adott: a megyei közigazgatás feje az alispán, a prefektusnak a kormány képviselőjeként csak ellenőrző szerepe volna. A törvénytervezet lehetőséget adott volna arra, hogy több ügy helyi szinten intéződjön el. A prefektus kijelentette, hogy az időközi bizottságnak

140 Az új közigazgatás. In: *Hargita*, 5. (1929. január 10.) 2.

141 A közigazgatás átszervezése. In: *Székelv Közélet*, 12. (1929. augusztus 25.) 34.

142 RNLHmH, Fond 43. 351. dosszié. Procesele verbale de sedințele ale comisiunei interimare județeană (Megyei Időközi Bizottság üléseinek jegyzőkönyve, a továbbiakban PSCIJ) 31 auguste, a továbbiakban PSCIJ) 31 auguste 1929–30 decembrie 1929. 1.

öt hónapig kell ellátnia feladatait, és nem pártpolitikai alapon kell vezetnie a megyét, hanem a lakosság érdekei szerint.¹⁴³ A bizottság tagjai: 1. Közigazgatás, pénzügyi ügyek: Octavian Dobrotă; 2. Közmunka: dr. Kálmán József; 3. Gazdasági ügyek: Cseke Sándor; 4. Oktatás és vallási ügyek: Juliu Laslo; 5. Egészségügy: Lőrinczi Dénes. A technikai osztály által elvégzett munkálatokat felügyelő bizottság tagjai: dr. Kálmán József, Bálint János és dr. Vilhelm Peltzer megyei titkár voltak.¹⁴⁴ A bizottság minden szombaton délelőtt 10-től ülésezett.¹⁴⁵ 1929. október 29-én alispáncserére került sor: Fráncu volt alispánt Fogarasra, míg Fogarasból Octavian S. Simu volt prefektust Udvarhely vármegyébe helyezték.¹⁴⁶

Az új közigazgatási törvényt előkészítő bizottság Udvarhely megye új járási beosztását illetően tanácskozásokat folytatott. Az első terv szerint 3 járás jött volna létre: az Alsó- és Felső-Küküllő járásból alakult volna meg az udvarhelyi járás, amelyhez hozzá csatolták volna a megszűnő parajdi járást is Atyha és Etéd kivételével, amelyeket az erdőszentgyörgyi járással együtt a keresztúri járáshoz csatoltak volna. Az oklándi járáshoz Szentegyházsfalu, Kápolnásfalu, Kányád, Jásfalva, Petek, Ábránfalva, Szentlászló, Telekfalva és Sándortelke községeket terveztek csatolni.

A másik terv szerint a megye két járásból állna: az udvarhelyi járás 78 községgel és a keresztúri járás 62 községgel.¹⁴⁷ Nagyközségek alakításával 128 falu vesztené el önállóságát, melyeket 34 körközségbe osztanak be.¹⁴⁸ Bethlenfalva község úgy döntött 1929 szeptemberében, hogy nem csatlakozik Székelyudvarhelyhez.¹⁴⁹ A létező jegyzői körzetekben is változást terveztek, mely szerint a két Solymos és a két Hidegkút Székelyandrásfalvához tartozna.¹⁵⁰

143 Uo. 2.

144 Uo. 3.

145 Uo.

146 Ştiri personale. In: *MOJO*, 27. (7 noiembrie 1929) 45.

147 Új járás-beosztások. In: *Székely Közélet*, 12. (1929. szeptember 15.) 37.

148 Hogyan megy a vármegye közigazgatási szervezése. In: *Székely Közélet*, 12. (1929. szeptember 22.) 38.

149 Bethlenfalva nem csatlakozik. In: *Székely Közélet*, 12. (1929. szeptember 15.) 37.

150 Hogyan megy a vármegye közigazgatási szervezése. In: *Székely Közélet*, 12. (1929. szeptember 22.) 38.

Az új közigazgatási törvény a községi, városi tanácsstagok választásánál a nők egy részét választójoggal ruházta fel: szavazati joga volt minden 21 évet betöltött nőnek, aki román állampolgár, legalább 4 középiskolai osztályt vagy valamely szakiskolát végzett, állami, megyei, községi alkalmazott, hadiözvegy, valamilyen társadalmi, jótékony egyesület tagja.¹⁵¹

Az időközi bizottság végül úgy döntött, hogy a 145 községből álló vármegyét 52 községbe szervezi meg. Ennek alapján 17 önálló község lett, a többi 128 községet kisebb-nagyobb csoportokba 35 körközségbe osztották be. 1930. január 1-jétől meghatározták a települések választott tanácsosainak számát.¹⁵² A megyei tanács 30 tagból, a megyeközpont Székelyudvarhely tanácsa 18 főből állhatott. A településeké a lakosok száma alapján 6–14 fő között volt.¹⁵³ Összesen 86 település rendelkezett vezető tanáccsal.¹⁵⁴

A községeket négy járásba osztották: 1. az udvarhelyi járás Alsó- és Felső-Küküllő járásból, kivéve a két Oláhfalut, melyeket Oklándhoz csatoltak; 2. az oklándi járás a korábbi községekkel és a két Oláhfaluval; 3. a keresztúri járás Etéd nélkül; 4. a parajdi járás a hozzácsatolt Etéddel.¹⁵⁵ 1930-ban a járások vezetői (3 magyar és egy román): Sándor Ernő az udvarhelyi, Felszeghy Mihály a keresztúri, Macedon Cionca az oklándi, Bíró Dénes a parajdi járásban.¹⁵⁶

1929-től a székely megyék és települések közigazgatási vezetése ügynevezett időközi bizottságok kezébe került. A törvény szerint e bizottságok a megye vagy a települések különböző szakmai csoportosulásainak tagjaiból lettek kiválasztva, valójában a helyi román tisztviselők, tanítók, illetve a hozzájuk közel álló magyar nemzetiségű személyekből álltak.

151 A nőt. In: *Székely Közélet*, 12. (1929. szeptember 22.) 38.

152 Ordonanțe de caracter general... 594. In: *MOJO*, 27. (19 decembrie 1929) 51.

153 Uo.

154 Uo.

155 A megye új beosztása. In: *Székely Közélet*, 12. (1929. december 8.) 49.

156 A főszolgabírák új beosztása. In: *Székely Közélet*, 13. (1930. február 2.) 6.

1929 szeptemberében a megyeközpont városi tanácsát is feloszlatták, lemondatták a polgármestert, dr. Gönczy Gábort. A város irányítása időközi bizottság kezébe került, amelynek elnöke Réty Imre,¹⁵⁷ tagjai Maftei Ilie, Lengyel István, Gáspár József és Sándor Pál voltak.¹⁵⁸ Réty Imre személyében a megye és a város egyik leginkább vitatott személyisége kerül Székelyudvarhely élére.

1929. december 31-én Iuliu Maniu kormányfő és ideiglenes belügyminiszter 1930. február 5-re kiírta a megyei tanácsok választásának időpontját.¹⁵⁹ Az Udvarhely megyei választási iroda 13 választási körzetet alakított ki a megyében.¹⁶⁰ A prefektus Székelyudvarhely, a megye községei, illetve csoporttelepülései tanácsának, polgármestereinek, alpolgármestereinek és a községi pénztárosoknak a megválasztását 1930. március első heteire rendelte el.¹⁶¹

A választásokat megelőzően sikertelen tárgyalások zajlottak az Országos Magyar Párt és a Nemzeti Parasztpárt között. A megyei tanács választásánál az OMP elsöprő sikert ért el, a Nemzeti Parasztpárt nem tudta a 20%-ot elérni, így az OMP jelöltjei töltötték be az összes helyet.¹⁶² A megyei választás eredményeit a Nemzeti Parasztpárt megfellebbezte, azonban hosszas vita után mind a kolozsvári választási felülvizsgáló bizottság, mind a bukaresti bíróság az Országos Magyar Pártnak adott

157 Réty Imre (1892–1976) lapszerkesztő, szakíró, közíró. 1915–1925 között Temesváron a Csanádi Egyházmegyei Hatóság tisztviselője. 1926-ban kilépett az egyházból, Székelyudvarhelyre költözött. Részt vett a *Hargita* lap elindításában, amelynek később felelős, majd főszerkesztője. 1929–1933 között Székelyudvarhely polgármestere. 1928-ban megszervezte a Magyar Néppártot, később a Magyar Kisgazda Pártot, 1931-ben a Magyar Demokrata Pártot. A Nemzeti Parasztpárt helyi szervezetének alelnöke. 1932–1933-ban a Magyar Kisgazda Párt listáján képviselő a román parlamentben. 1945–1948 között Székelyudvarhely alpolgármestere. Lásd: <http://lexikon.kriterion.ro/szavak/3740/> (Letöltve: 1915. augusztus 24.)

158 A városi tanács. In: *Székely Közélet*, 12. (1929. szeptember 8.) 36.

159 Ordonanță 17. In: *MOJO*, 28. (16 ianuarie 1930) 3.

160 Ordonanță 18. In: *MOJO*, 28. (16 ianuarie 1930) 3.

161 Prefectura județului Odorheiului. In: *MOJO*, 28. (30 ianuarie 1930) 5.

162 Döntött Udvarhely megye. In: *Székely Közélet*, 13. (1930. február 6.) 7.

igazat.¹⁶³ Így csak a magyar tanácsosokból alakult meg a megyei tanács 1930. június 2-án.¹⁶⁴ A megyei tanács megalakulását azonban rövid időn belül megfellebbezték, arra hivatkozva, hogy szabálytalanul lett összehívva, a magyar tanácsosok az esküt magyarul tették le, nem került sor a főjegyző és főmérnök megválasztására.¹⁶⁵ A városi mérnököt, Török Arthurt királyi rendelettel nevezték ki, ami nagy megdöbbenést okozott, ugyanis törvény szerint ezt a tisztséget a megyei tanács választás útján tölthette be, tehát a döntés a megye önkormányzati jogát sértette.¹⁶⁶ 1930. augusztus 7-én a bukaresti központi felülvizsgáló bizottság ismét azt a döntést hozta, hogy a megyei tanács megalakulása jogerős.¹⁶⁷ 1930. szeptember 2-án dr. Sebesi Ákos mint a megyei tanács választmányi elnöke, a megye alispánja letette a hivatalos esküt. Az ünnepélyt követően a megyei tanács állandó választmánya vizsgálat alá vette a megyei és községi költségvetést. Kiderült, hogy sem a megyének, sem községeknek nincs jóváhagyott költségvetése. A megyénél 2 millió 800 lej államsegély dacára olyan költségvetés van, amelyben 4 millió 600 lejre nincs fedezet. Első körben ezt sikerült 1 millió 200 lejjel csökkenteni.¹⁶⁸

A megyei időközi bizottság megszűnt a megyei tanács működésének kezdetével. Az időközi bizottság 1929-ben 19, 1930-ban 34 alkalommal ülésezett, de tagjai olyan személyek voltak, akik román pártszemponatoknak és Virgil Solomon Udvarhely megyei Nemzeti Parasztpárti képviselő egyéni érdekeinek feleltek meg. Tevékenységüket a kapkodás jellemezte.¹⁶⁹

1930 őszéig 124 község kérte önállósága visszaállítását a megyei tanácsnál. Ezek olyan települések voltak, amelyek önállóságukat az idő-

163 A megyetanács-választás... In: *Székely Közélet*, 13. (1930. május 10.) 22.

164 Megalakult a megyetanács. In: *Székely Közélet*, 13. (1930. június 8.) 26.

165 Megfellebbezték. In: *Székely Közélet*, 13. (1930. június 15.) 27.

166 Egy különös kinevezés. In: *Székely Közélet*, 13. (1930. június 15.) 27.

167 Helybenhagyták a megyei tanács megalakulását. In: *Székely Közélet*, 13. (1930. augusztus 10.) 34.

168 Beiktatás a vármegyeházán. In: *Székely Közélet*, 13. (1930. szeptember 7.) 38.

169 A vármegyei interimár bizottság. In: *Székely Közélet*, 13. (1930. szeptember 7.) 38.

közi bizottság idejében vesztették el.¹⁷⁰ A kolozsvári tartományi igazgatóság azonban nem engedélyezte az önállósodást, annak ellenére, hogy 1931 elejére már az egész országban csak Udvarhely megyében voltak körközségek.¹⁷¹ Végül 1931. április 17-én Hodor államtitkár rendeletben jelezte a megyének, hogy a községek visszakaphatják az önállóságukat.¹⁷²

1930. április 16-án újabb prefektusváltás történt: a megye élére Emil Pop kolozsvári ügyvédet nevezték ki.¹⁷³ Az 1930-as székelyudvarhelyi helyhatósági választást az OMP nyerte meg, de a 12 magyarpárti tanácsos mellett 6 nemzeti parasztpárti és Réty-párti személy jutott be a városi tanácsba. A választást azonban a magyar párt megfellebbezte, mert visszaéléseket tapasztalt.¹⁷⁴ Végül több hónap után, 1930. július 19-én sikerült összehívni a városi tanács alakuló gyűlését, amely azonban botrányba fulladt. A magyar párt képviselői sérelmezték, hogy a városi tanács jog szerinti tagjaiból többen más megyéből származnak, a magyar felekezeti iskolák részéről pedig Ioan Mizgan óraadó román tanárt nevezték ki képviselőnek.¹⁷⁵ A jog szerinti tanácsosokkal együtt a városi tanács tagjainak száma 26 lett, melyből 12 választott és egy jog szerinti magyar tanácsos. A tanácsülésen kirobbant botrány miatt a magyar tanácsosok beadták felmondásukat.¹⁷⁶ A kolozsvári kormányigazgatóság 1930. december 4-én elrendelte a városi tanács feloszlatását.¹⁷⁷ A város vezetése így az időközi bizottság kezében volt továbbra is. Réty Imrét, a bizottság elnökét 1930. november 6-án kinevezték polgármesternek.¹⁷⁸ A következő években ugyan kiírták a helyhatósági választásokat, de nem

170 A községek önállósága. In: *Székely Közélet*, 13. (1930. október 19.) 44.

171 A megyetanács közgyűlése. In: *Székely Közélet*, 14. (1931. április 4.) 14.

172 Végre visszakapják... In: *Székely Közélet*, 14. (1931. április 25.) 17.

173 Știri personale 196. In: *MOJO*, 28. (1 mai 1930) 18.

174 A városi választás eredménye. In: *Székely Közélet*, 13. (1930. március 16.)

175 A városi tanács jogszerinti tagjait. In: *Székely Közélet*, 13. (1930. április 13.) 18.

176 Hogy gyakorolhatja önkormányzati jogát egy székely város. In: *Székely Közélet*, 13. (1930. július 27.) 32.

177 Feloszlatták a városi tanácsot. In: *Székely Közélet*, 13. (1930. december 7.) 51.

178 Administrația județului Odorheiu, 531. In: *MOJO*, 28. (6 noiembrie 1930) 45.

sikerült megalakítani a megyeközpontban a városi tanácsot, így az 1930-as évek első felére vonatkozóan az időközi bizottságok korszakáról beszélhetünk.

A megyei tanács működését megzavarta az újabb országos belpolitikai válság, ami egy újabb változási hullámot indított el. 1931 áprilisában megalakult az új Iorga-kormány, így Emil Pop ügyvéd helyét Popa Traian marosvásárhelyi iskolaigazgató foglalta el a prefektusi székben.¹⁷⁹ Rövid időn belül azonban leváltották és dr. Vasile Cupărescu¹⁸⁰ kolozsvári ügyvéd, marosvásárhelyi volt prefektus érkezett a megye élére.¹⁸¹ A kormányváltás egyben új választások kiírását is jelentette. 1931. május 11-én megszüntették a megyei tanácselnöki tisztséget, majd július 17-én feloszlatták a megyei és városi tanácsokat. A helyi közigazgatás irányítása az időközi bizottságok kezébe került.¹⁸² A Iorga-kormány további közigazgatási módosításokat eszközölt: megszüntette a tartományi igazgatói állásokat, melyek helyett vezérfelügyelőket neveztek ki. Az alispáni állásokat prefektúra igazgatói állásokká alakították. Udvarhely megye első prefektúra igazgatója Pop Sever¹⁸³ lett. A megye települései 52 körjegyzőségbe voltak szervezve, azonban költségmegtakarítás miatt 1931-ben számukat 44-re csökkentették, így megszűntek Agyagfalva, Atyha, Bikafalva, Csókfalva, Felsősófalva, Küsmöd, Kibéd, Kőröspatak, Pálfalva,

179 Noul prefect. In: *Secuimea*, 1. (1 mai 1931) 10.

180 Dr. Vasile Cupărescu kolozsvári ügyvéd, marosvásárhelyi volt prefektus. 36 évesen lett Udvarhely megyei prefektus. Bécsben született egy román orvosi családban. Bécsben tanult és a Románia Jună Egyesület tagja volt. Lásd: D-l prefect Dr. V. Cupărescu vorbește „Secuimii?”. In: *Secuimea*, 1. (15 mai 1931) 12.

181 Uo.

182 Feloszlatták a vármegyei tanácsot. In: *Székely Közélet*, 14. (1931. július 25.) 30.

183 Pop Sever korábban nagyváradi alispán. 1919–1920 között a Horea katonai egységgel járt Székelyudvarhelyen, az osztrák–magyar hadsereg katonája az első világháborúban. Lásd: Informațiuni. In: *Secuimea*, 1. (7 august 1931) 24.; A prefecturail igazgatókat... In: *Székely Közélet*, 14. (1931. július 25.) 30.

Rugonfalva, Siklód jegyzőségek.¹⁸⁴ A prefektus több településen fiatal, tapasztalatlan román jegyzőket nevezett ki. Így például Gh. Pașteat Vargyasra, V. Crișant Petekre, Ioan Cismașiuț Ujszékelyre, Octavian Funariuț Firtosra, Ioan Pușcașiuț Szentmártonba.¹⁸⁵ Eközben több magyar jegyző állás nélkül volt.

1932. június 10-én a megye élére Gheorghe Bărbat¹⁸⁶ román ügyvéd kapott kinevezést.¹⁸⁷ A személyi változás kihatással volt a megye közigazgatására. A távozott prefektus által kinevezett fiatal román jegyzők közül többen problémája volt az ügyészséggel. Így például a nagygalambfalvi jegyző nyugtákat hamisított, felfüggesztették, ezért öngyilkosságot követett el. Ezért Bărbat prefektus visszahelyezte a régi jegyzőt, Szaniszló Imrét.¹⁸⁸ A megszüntetett jegyzőségek közül újjászervezték a felsősófalvi, bikafalvi, pálfalvi és küsmödi jegyzőségeket, így az Udvarhely megyei jegyzőségek száma 48-ra emelkedett.¹⁸⁹

A helyhatósági választásokat több mint egy éves interim vezetés után, 1932 végén ismét kiírták.¹⁹⁰ A választások előtt úgy tűnt, hogy ez esetben sikerül megegyezésre jutni az OMP-nek a Nemzeti Liberális Párt helyi tagozatával. Ennek értelmében a liberális pártnak 10, a magyar pártnak 20 hely jutott volna. A liberálisoké lett volna egy alelnöki és egy választmányi hely, a többi a magyar párté.¹⁹¹ Az alakuló gyűlés december 21-én azonban botrányba fulladt, mert a liberális párt plusz helyeket kért a magyar párttól, és miután az utóbbi erre nem volt hajlandó, a liberá-

184 Változások a jegyzőségekben. In: *Székely Közélet*, 14. (1931. szeptember 26.) 39.

185 Informațiuni. In: *Secuimea*, 2. (1932. június 12.) 64.

186 Gheorghe Bărbat az impériumváltást követően került a városba ügyvédként. A Fogaras megyei Kissárkányról származott. A Nemzeti Parasztpárt tagja. 1933 decemberében Bécsben halt meg 40 éves korában. Lásd: Meghalt dr. Bărbat György volt prefectus. In: *Székely Közélet*, 17. (1934. január 6.) 1., Barbat György temetése. In: *Hargita*, 10. (1934. január 11.) 2.

187 Știri personale. In: *MOJO*, 30. (16 június 1932) 24.

188 Az új jegyzők. In: *Hargita*, 8. (1932. június 16.) 24.; Öngyilkos lett a nagygalambfalvi jegyző. In: *Hargita*, 8. (1932. június 16.) 24.

189 Deciziune 922. In: *MOJO*, 30. (25 augusztus 1932) 34.

190 Ordonanța 16821. In: *MOJO*, 30. (3 november 1932) 44.

191 Az új megyei tanács. In: *Hargita*, 8. (1932. december 1.) 48.

lisok a prefektus utasítására kivonultak az ülésről. Az együtt maradt 20 magyar tanácsos letette az esküt és megalakultnak jelentette ki a megyei tanácsot.¹⁹² A megyei tanács megalakulását megfellebbezte a prefektus. Az 1933-as év a fellebbezésekkel telt el, a megye vezetése továbbra is az időközi bizottság kezében maradt. A megye időközi bizottságában többnyire román személyek voltak. Az 1933-as évre megszavazott költségvetésben még hangsúlyozottabban megfogalmazódott a román érdekek támogatása. Pénzügyi segílyt adtak a *Secuimea* című helyi román hetilapnak és külön pénzt különítettek el a román nemzeti propaganda és kulturális értékek támogatására.¹⁹³

A megyei tanácshoz hasonló története volt Székelyudvarhely város tanácsának is. Az 1932. december 11-i választások eredményeként 9 magyar párti és 9 liberális párti tanácsos került be a városi tanácsba.¹⁹⁴ Az alakuló ülést az OMP megfellebbezte, majd újabb halasztásokra került sor, így tovább folytatódott a városi tanács interim korszaka. 1933 szeptemberében a belügyminiszter kinevezte Réty Imrét polgármesternek, helyettes polgármester Octavian M. Dobrotă lett.¹⁹⁵

Az 1933. május 3-i kormányrendelet hatályon kívül helyezte az 1932-es közigazgatási törvény módosítását, továbbá törvényerőre emelte az 1929-es közigazgatási törvény egyes paragrafusait. Ezért elrendelték a megyei, megyeszékhelyi, városi, községi tanácsok feloszlását.¹⁹⁶ A rendeletnek igazából nem volt hatása Udvarhely megyére, ahol amúgy is időközi bizottságok kezében volt a teljes közigazgatás irányítása. A Belügyminisztérium 1933. május 30-i rendelete azonban Udvarhely megye járásainak területét újból átalakította. Megszüntették a parajdi járást, a járáshoz tartozó településeket pedig szétosztották az udvarhelyi és kecsesvári járások között. A megye így három járásra tagolódott: udvarhe-

192 Megalakult a megyetanács. In: *Székely Közélet*, 15. (1932. december 24.) 53.

193 RNLHmH, Fond 43. 355. dosszié. PJO Procesele verbale ale comisiei interimare ale județului de la 20 ianuarie–16 decembrie 1933. 111.

194 Noii consilieri ai orașului Odorhei. In: *Secuimea*, 2. (23 decembrie 1932) 84.

195 De la primărie. In: *Secuimea*, 3. (16 septembrie 1933) 106.

196 Ordin circular 169. In: *MOJO*, 31. (25 mai 1933) 21.

lyi járás 54 településsel, keresztúti járás 56, oklándi járás pedig 30 településsel.¹⁹⁷ A megye közigazgatási rendszere rövid időn belül ismét módosult, a Belügyminisztérium 10345/1933-as rendelete alapján 1933. október 4-től Udvarhely megye négy járásra tagolódott, ugyanis visszaállították az erdőszentgyörgyi járást.¹⁹⁸

Járas	Települések száma	Jegyzőségek száma
Keresztúti	33	10
Oklándi	32	13
Udvarhelyi	50	16
Erdőszentgyörgyi	25	9

1933 novemberében az Alexandru Vaida-Voevod-féle nemzeti parasztpárti kormány bukása és a liberálisok újbóli hatalomra kerülése prefektusváltással járt a megye élén. Az akkor már betegeskedő Gheorghe Bărbat helyett 1933. november 16-án a már ismert Gheorghe Andreiaș udvarhelyi ügyvéd került harmadszorra a megye élére.¹⁹⁹ Az új prefektus felmentette a korábbi megyei időközi bizottságot és újat nevezett ki. Az alispán helyére Emil Lissievici került.²⁰⁰ Az új időközi bizottság tagjainak nagy része román nemzetiségű volt, a magyar tagok pedig a Nemzeti Liberális Párt tagjai vagy szimpatizánsai közül kerültek ki. 1934. január 15-én a megyei időközi bizottság elítélte az I. G. Duca ellen elkövetett merényletet, részvétnyilvánító táviratot küldve az özvegynek.²⁰¹

197 Deciziune 188. In: *MOJO*, 31. (22 iunie 1933) 25.

198 Ordonanțe de caracter general... 351. In: *Buletinul oficial al județului Odoheiu* (a továbbiakban *BOJO*), 31. (12 octombrie 1933) 41.

199 Ordonanțe... 394. In: *BOJO*, 31. (16 noiembrie 1933) 46.

200 Változások a kormányváltással kapcsolatban. In: *Hargita*, 9. (1933. december 7.) 44.

201 RNLHmH, Fond 43. 356. dosszié. PJO Procesele verbale ale comisiei interimare județean pe 1934. 1.

A kereszturni idokozbi bizottsag²⁰² 1934. február 11-en tartott ulésén azt a határozatot hozta, hogy javasolja a miniszteriumnak Székelykeresztúr község nevének megváltoztatását I. G. Duca volt miniszterelnök nevére. A határozat ellen a község lakói fellebbezést nyújtottak be.²⁰³ 1934 áprilisában a kormány jóváhagyta, hogy az ország más 18 községe között Székelykeresztúr elnevezése is I. G. Duca legyen.²⁰⁴

A helyi közigazgatásra vonatkozóan újabb módosítás jelent meg 1934. március 17-én, melynek értelmében feloszlatták a megyei, városi és községi tanácsokat.²⁰⁵ Udvarhely megye esetében – néhány kisebb települést kivéve – mindenütt idokozbi bizottságok vezették a községeket, Székelyudvarhelyt és a megyét is. A törvényt módosítás értelmében a megye esetében 11, a városoknál 9, a községeknél 5 tagból álló idokozbi bizottság kezében volt az irányítás az újabb közigazgatási tanácsok megválasztásáig. A megválasztott tanácsok a községeknél 10, a városnál 18, a megyénél 24 tagból álltak. A községek és város esetében nem volt állandó választmány, a községek esetében a bíró és albíró, a városoknál a polgármester és három alpolgármester hajtotta végre a tanács döntéseit. A tanácsosokat hat évre választották. A tanácsot csak a kolozsvári felülvizsgáló bizottság oszlatthatta fel.²⁰⁶ Hivatalból a községi tanács tagja egy lelkész, egy tanító, az orvos, az állatorvos, a mezőgazdász és az erdőgondnok, kiket a prefektus nevez ki. A községi bírót és albírót a tanács választotta meg.²⁰⁷ A megye járásainak felosztásában is változásra került sor: ismét létrehozták a parajdi járást 8 községgel, a megye járásainak száma ötre szaporodott.

202 A székelykeresztúri idokozbi bizottság tagjai: dr. Eugen Poștoiu elnök, Farkas Lajos, dr. Enea Roman, Horváth Sándor, Dumitru Todoran. Keresztúr tanácsát. In: *Hargita*, 10. (1934. február 9.) 6.

203 Keresztúr nevének megváltoztatása. In: *Székely Közélet*, 17. (1934. február 24.) 8.

204 Keresztúr új neve. In: *Hargita*, 10. (1934. április 26.) 17.

205 RNLHmH, Fond 43. 356. dosszié. PJO Procesele verbale ale comisiei interimare județean pe 1934. 51.

206 A községek új vezetői. In: *Hargita*, 10. (1934. március 22.) 12.

207 Tudnivalók a községi választásokra. In: *Székely Közélet*, 17. (1934. június 8.) 24.

Az 1934 márciusának végén megalakuló új megyei²⁰⁸ és városi²⁰⁹ időközi bizottságok összetétele azt jelezte, hogy a helyi magyar politikai elit még inkább kiszorult a megye és Székelyudvarhely vezetéséből. 1934-ben újabb magyar tisztviselők, jegyzők, vasúti munkások elbocsátására került sor.²¹⁰ A magyar tisztviselőknek újabb nyelvvizsgára kellett jelentkezni.²¹¹ A megyei és városi költségvetésből jelentős összegeket fordítottak ortodox templomok építésére, valamint a Székelyudvarhely főterén elbontott millenniumi oszlop helyébe felállítandó I. Ferdinánd király szobor elkészítésére. A szobor leleplezésére 1934. december 9-én került sor.²¹² Hosszas huzavona után Andreiaș prefektus 1934. október 29-én kitzúta a községi választások határnapjait, eszerint a megyében november 25-én, december 2-án és 9-én került volna sor a választásokra.²¹³

208 A megye új időközi bizottság 1934. március 27-én ült össze. Tagjai Peltzer Vilmos titkár, Todor Muică szenátor, Koncz András gyógyszerész, dr. Szöllösi Edmund ügyvéd, Gagy László alsóboldogfalvi birtokos, dr. Ioan Suciú közjegyző, Vass Adalbert gyógyszerész, Vintilă Knop, dr. Aurel Pop megyei főorvos, dr. Ferenczy Gábor keresztúri ügyvéd, Iuliu Laslo esperes, Emil Sânmărghitan parajdi ortodox lelkész. Jelen voltak még: Török Artur mérnök, Szöcs Tibor közigazgatási osztályvezető, Ioan Josof pénzügyigazgató. A prefektus helyettese dr. Ioan Suciú. RNLHmH, Fond 43. 356. dosszié. PJO Procesele verbale ale comisiiei interimare județean pe 1934. 51.

209 1934. március 26-án alakult meg a székelyudvarhelyi időközi bizottság: Hecser Kálmán elnök, Rusan Sebastian görögkeleti lelkész, Ion Steripopol líceumi igazgató, Mihail Constantinescu ügyvéd, Zsigmondovits Vilmos birtokos, Orbán Endre mészáros, Szabó András ny. igazgató, Lőrinczy János kereskedő, Banu Ioan tanár. Szabó András, Lőrinczy János és Orbán Endre magyar párti tanácsosok lemondtak tisztségükről. Lásd: A megyei és városi interimár-bizottságok kinevezése. In: *Székely Közélet*, 17. (1934. március 31.) 13.; A városi interimár bizottság. In: *Székely Közélet*, 17. (1934. április 7.) 14.

210 Udvarhelyszék hírei. In: *Hargita*, 12. (1933. február 13.) 3.

211 RNLHmH, Fond 43. 356. dosszié. PJO Procesele verbale ale comisiiei interimare județean pe 1934. 123.

212 Leleplezték I. Ferdinánd király szobrát. In: *Székely Közélet*, 17. (1934. december 15.) 51.

213 Kiírták a községi választásokat. In: *Székely Közélet*, 17. (1934. november 3.) 45.

Ezek tényleges megtartására azonban több mint egy fél évig kellett várni. Több településen helyi közigazgatási választásokra 1935 júliusában került sor. Mindenütt csak egyetlen listát nyújtottak be, amit a járásbíró-ság minden választás nélkül megválasztottnak jelentett ki. Megyei, illetve megyeszékhelyi *választások* megtartására még így sem került sor.²¹⁴

A román parlament 1936. március 27-én új közigazgatási törvényt fogadott el, amely hatályon kívül helyezte az 1929-es törvényt és több ponton visszatért az 1925. évi liberális párti közigazgatási törvény előírásaihoz. Királyi rendeletre 1936. április 25-én új megyei és községi időközi bizottságokat neveztek ki. Az Udvarhely megyei új időközi bizottság alakuló gyűlésére 1936. május 9-én került sor,²¹⁵ többnyire a korábbi bizottságok tagjai kerültek bele.²¹⁶ Az új törvény szerint a nemzeti kisebbségek a megyei és a városi tanácsüléseken nem használhatták anyanyelvüket, a falusi tanácsüléseken meg volt engedve, de az elhangzottakat le kellett fordítani román nyelvre.²¹⁷

A községekben a tanácsosok száma 10, a városokban 18, a megyeszékhelyeken 28, a vármegyéknél 24, a törvényhatósági városoknál 36 volt. A kisebbségi egyházak csak a városnál és a vármegyénél jutottak jog szerinti képviselőhöz, a felekezeti iskolák nem kaptak erre lehetőséget. A törvény bővítette a prefektus és polgármester jogkörét. A megyei tanácscon kívül, a prefektus mellett állandó választmány és a hivatalfőnökökből álló prefektusi tanács működött. A törvény értelmében, ha egy tanácsot feloszlattak, időközi bizottságot neveztek ki, amely legfeljebb négy hónapig működhetett. Ahol nem volt választott tanács, ott 1936. július 26-ig meg kellett tartani a választást. Az időközi bizottság falvakban

214 A közigazgatási választások. In: *Hargita*, 11. (1935. augusztus 1.) 16.

215 RNLHmH, Fond 43. 358. dosszié. PJO Procesoale verbale ale comisiiei interimar județean de la 9 ianuarie–31 decembrie 1936. 37.

216 Ion Steriopol liceumi igazgató, elnök, Szöllösi Ödön ügyvéd, alelnök, Teodor Muică ortodox esperes, szenátor, Mihail Constantinescu ügyvéd, képviselő, Sebastian Rusan ortodox lelkész, Emil Sânmărghitan ortodox lelkész, Knopp Vencel nagybirtokos, nyugdíjas tanár, Gagyi László tulajdonos és Koncz András gyógyszerész. RNLHmH, Fond 43. 358. dosszié. PJO Procesoale verbale ale comisiiei interimare județean de la 9 ianuarie–31 decembrie 1936. 37.

217 A kisebbségi nyelvek. In: *Hargita*, 12. (1936. április 2.) 5.

3, városokban 5, a megyeszékhelyeken 7, a vármegyéknél és törvényhatósági városoknál 9 tagú volt.²¹⁸ Az új közigazgatási törvényre hivatkozva több helyen a községi bírókat lemondatták, mert nem tudtak románul. Más helyeken a tanácsot mondatták le azon a címen, hogy valamelyik tanácsos nem érti az állam nyelvét.²¹⁹

Az új közigazgatási törvény értelmében 1936 nyarán ki kellett volna írni a helyhatósági választásokat, azonban a halogatások miatt az időközi bizottságok kezében maradt a helyi közigazgatás.²²⁰ A belügyminiszter 1936 októberében elrendelte, hogy a városok polgármesterei, a községek bírói, illetve a tanács tagjai kötelesek a tisztségüket jelző jelvényeket viselni. A jelvény nemzeti színű, középen az ország nagy címere, felette a jelvény tulajdonosának hivatali minősítése, alatta a megye megnevezése volt látható.²²¹ Belügyminiszteri rendeletre 1936. november 24-én jegyzőségek szerveződtek Köröspatak, Felsősfalva, Rugonfalva és Siklód településeken, így a megye jegyzőségeinek száma 54-re emelkedett.²²² A jegyzők etnikai összetételét vizsgálva, míg 1930-ban²²³ a megye területén létező 55 jegyzőség élén 42 magyar és 11 román jegyző volt, két hely pedig betöltetlen maradt, addig 1936-ban²²⁴ az 54 jegyzőség élén 8 magyar és 46 román jegyzőt találunk. 1937-ben még két jegyzőség szerveződött: Városfalván és Tordátfalván.²²⁵

A megye prefektusa, Gheorghe Andreiaș 1936. augusztus 2-án, 46 évesen váratlanul elhunyt, helyébe ideiglenesen Emil Lissievici kapott kinevezést.²²⁶ Az új prefektus személyéről hosszas vita alakult ki. A he-

218 Az új közigazgatási törvény. In: *Hargita*, 12. (1936. április 9.) 6.

219 Az új közigazgatási törvény. In: *Hargita*, 12. (1936. május 21.) 9.

220 A községi választások elhalasztása. In: *Székely Közélet*, 19. (1936. szeptember 19.) 38.

221 A városi és községi vezetők hivatalos jelvényei. In: *Székely Közélet*, 19. (1936. október 10.) 41.

222 Ordonanțe... 456. In: *Buletinul oficial al județului Odorheiu*, 34. (3 decembrie 1936) 49.

223 Tablou. In: *MOJO*, 28. (20 februarie 1930) 8.

224 Notarii. In: *Glas Românesc în Regiunea Secuizată*, 6. (17 decembrie 1936) 202.

225 Știri... 165, 166. In: *BOJO*, 35. (1 mai 1937) 11.

226 Udvarhely hírek. In: *Hargita*, 12. (1936. augusztus 6.) 14.

lyi románság véleménye megoszlott, a kormányon lévő liberális párt erdélyi származású személyt szeretett volna a megye élére állítani. Felmerült Ion Steriopol, a helyi román líceum igazgatójának neve is.²²⁷ A kormány azonban november 24-én úgy döntött, hogy a regáti származású, de már több éve Székelyudvarhelyen élő, illetve egy fél évet polgármesterként is tevékenykedő Mihai Constantinescu ügyvédet nevezi ki prefektusnak.²²⁸ Az alispáni tisztségben is cserére került sor: 1937. január 1-jétől Lissievici alispánt Cernăuți-ba helyezték, ahonnan Corneliu Popescu került Udvarhelyre.²²⁹

A városi időközi bizottságot, melynek tagjai többségben román nemzetiségűek voltak, 1934-től Hecser Kálmán vezette, kinek négy éven keresztül sikerült irányítani a várost. Polgármestersége ideje alatt modernizálták a város úthálózatát, tűzoltó laktanya létesült, a villanyáram szolgáltatást 24 órára növelték.²³⁰ A város magyar polgármestere és az új prefektus között a viszony hamar megromlott. Hecser Kálmán így jellemezte Constantinescu prefektust: „*András prefektus halála után, egy helybeli, Constantinescu ügyvéd lett a prefektus, egy tipikus regáti cigány, akinek a szavahihetősége, jelleme nagyon gyenge volt. Ez a városi tanácsba, tiltakozásom ellenére, a legsovénebb románt, Dobrotát nevezte ki, akivel működni nem tudtam és nem is akartam, és mivel a Sétatér és környékének a románok részére való kisajátítását nem tudtam megakadályozni, otthagytam a polgármesteri hivatalt, arról lemondtam és helyembe 1937. november 20-án egy románt kapott polgármesterként Székelyudvarhely városa.*”²³¹ A Belügyminisztérium 1937. november 19-

227 Politice. In: *Glas Românesc în Regiunea Secuizată*, 6. (23 septembrie 1936) 195.

228 Odorheiu-i hírek. In: *Hargita*, 12. (1936. december 3.) 20.; Kinevezték az új prefektet. In: *Székely Közélet*, 19. (1936. november 28.) 48.; Instalarea noului prefect. In: *Glas Românesc în Regiunea Secuizată*, 6. (28 noiembrie 1936) 201.

229 Lissievici subprefect távozása. In: *Székely Közélet*, 20. (1937. január 1.) 1.

230 Ecséri Hecser Kálmán: *Zólyomtól Székelyudvarhelyig*. Székelyudvarhely, 2013. 88–89.

231 Uo. 87.

én új időközi bizottságot nevezett ki a város élére, amelynek elnöke Ion Steriopol, a román liceum igazgatója lett.²³²

Az 1937. december 20-i és 22-i parlamenti választásokon egyik párt sem érte el a szavazatok 40%-át, amely biztosíthatta volna a kormányalakításhoz szükséges többséget. Az uralkodó által kormányalakításra felkért személy Octavian Goga volt. Az új kormány 1937. december 28-i megalakulását²³³ követően a megyei prefektusokat leváltották. Udvarhely megye élére 1937. december 30-án dr. Liviu Baciú marosvásárhelyi ügyvéd került, a Nemzeti Keresztény Párt tagja.²³⁴ A belügyminiszter rendelete alapján 1938. január 6-án feloszlatták, majd ismét megalakultak az időközi bizottságok.²³⁵

A kormány a megyei időközi bizottság új vezetőjének Octavian M. Dobrotă újságíró-szerkesztőt nevezte ki,²³⁶ míg a székelyudvarhelyi bizottság élére január 15-én Andrei Crişan került.²³⁷ A megyei bizottságban három, míg a városiban mindössze egy személy volt magyar nemzeti-ségű. A közigazgatásból szinte teljesen kiszorult a magyarság. Az újonnan kinevezett prefektus 1938. január 20-án a helyhatósági választásokat a megye községeire nézve 1938. február 23–27-re írta ki.²³⁸ Azonban

232 Ordonanţe... 433. In: *BOJO*, 35. (1 decembrie 1937) 25.

233 Guvernul Octavian Goga. In: *Glasul Românesc în Regiunea Secuizată*, 8. (9 ianuarie 1938) 234.

234 Noul prefect. *Glasul Românesc în Regiunea Secuizată*, 8. (9 ianuarie 1938) 234.

235 Ordonanţe... 4. In: *BOJO*, 36. (20 ianuarie 1938) 2 bis.

236 A megyei időközi bizottság 1938. január 22-én tette le az esküt, tagjai: Octavian M. Dobrotă elnök, dr. Emanoil Popa alelnök. Tagok: prof. Marin Predescu, Mihail Constantinescu, Ioan Mureşan, Ioachim Nistor, Teodor Bilous, Markus András, Sütő József, Alexandru Gligor, Alexandru Boeriu, Izidor Ciugudean, Gheorghe Todoran lelkész, Kovács Károly és Gheorghe Bârsan. Comisia interimară a judeţului. In: *Gazeta Odorheiului*, 8. (26 ianuarie 1938) 246.

237 Székelyudvarhelyi időközi bizottság tagjai: A. Crişan elnök, Titu Prescurea alelnök, ügyvéd, G. Ivan lelkész, dr. A. Laslo, Tiberiu Suciú, Grigoriu kapitány, dr. Zaharie Nistor orvos, Ion Mihălescu, Mihai Suciú, Dumitru Ceteanu és Forró Géza. Noua comisie interimară a oraşului. In: *Glasul Românesc în Regiunea Secuizată*, 8. (18 ianuarie 1938) 235.

238 Ordonanţa 4. In: *BOJO*, 36. (20 ianuarie 1938) 2 bis.

a választások megtartására az újabb belpolitikai változások következtében nem került sor.

A királyi diktatúra évei (1938–1940)

Az Octavian Goga vezette kormány lemondása 1938. február 10-én és II. Károly román király diktatúrájának bevezetése a két világháború közti névleges román demokráciai végét jelentette. Az uralkodó az ortodox pátriárkát, Miron Cristea bízta meg egy nemzeti egységkormány megalakításával. Ugyanakkor ostromállapotot hirdetett ki, cenzúrát vezetett be, fölhatalmazta a hadsereget a közrend biztosítására.²³⁹ A vármegyék élére katonai személyek kerültek. Udvarhely prefektusát 1938. február 11-én leváltották, helyére Sorescu Caton²⁴⁰ alezredes került.²⁴¹ Egy pár nap múlva újabb változásra került sor, 1938. február 14-én Ioan Pleșoianu ezredes nevezték ki a prefektusi teendők ellátására.²⁴²

A királyi diktatúra bevezetésével egyidejűleg a korábban kinevezett időközi megyei, városi és községi bizottságokat feloszlatták.²⁴³ 1938. február 27-én ünnepélyes keretek között életbe lépett az ország új alkot-

239 Horváth Sz. Ferenc: *Elutasítás és alkalmazkodás között. A romániai magyar kisebbségi elit politikai stratégiái (1931–1940)*. Csíkszereda, 2007. 215.

240 Sorescu Caton (1893–1944). Ploiești születésű. A tiszti iskola elvégzését követően részt vett az 1913-as bulgáriai, majd 1916-os erdélyi hadjáratban. 1916-ban német hadifogságba került, 1918 nyarán tért vissza Romániába. 1919-ben részt vett a magyarországi hadjáratban. Elnyeri 1923-ban az őrnagyi, majd 1933-ban az alezredesi rangot. 1936. október 1.–1937. április 1. között a székelyudvarhelyi csendőrség parancsnoka. 1937-től a hegyvidékosokhoz került át, különböző katonai egységek parancsnoka. Részt vett a besszarábiai és az Odessza elfoglalásáért folytatott harcokban 1941-ben. Lásd: <http://eroiro1918.blogspot.ro/2008/11/general-de-brigad-caton-sorescu.html> (Letöltve: 2015. augusztus 24.)

241 A 21-a și 22-a schimbarea la prefectura Odorheiului. In: *Glasul Românesc în Regiunea Secuizată* , 8. (17 februarie 1938) 238.

242 Uo.

243 Deciziune. In: *BOJO*, 36. (1 aprilie 1938) 7.

mánya, melynek 27. szakasza előírta, hogy a közhivatalok elnyerésénél tekintettel kell lenni a román nemzet többségi és államalkotó jellegére.²⁴⁴

1938. március 22-én átszervezték az Udvarhely megyei jegyzőségeket, ennek alapján 57 körjegyzőség jött létre:²⁴⁵

Járás	Települések száma	Jegyzőségek száma
Keresztúri	33	11
Oklándi	30	14
Udvarhelyi	49	17
Parajdi	8	6
Erdőszentgyörgyi	20	9

Az új közigazgatási törvény elfogadásáig a megyei időközi bizottság jogkörét a prefektus, illetve az alá rendelt hivatalnokok gyakorolták. A megyei közigazgatás ügymenetének végzésére bizottságok alakultak a prefektus vagy az alprefektus ellenőrzése alatt.²⁴⁶ Március 26-án a prefektus újabb nyelvvizsgát írt elő április 6-ra a magyar tisztviselőknek.²⁴⁷ A nyelvvizsga pontos eredményei nem ismertek, de több magyar tisztviselőt is elbocsátottak a román nyelv nem megfelelő ismeretére hivatkozva.²⁴⁸ A *Glasul Românesc* lap 1938 júliusának végén örömhírként tudósított arról, hogy a megyében már nincs olyan jegyző, aki nemzeti kisebbséghez tartozna.²⁴⁹

Az új alkotmányt új közigazgatási törvény egészítette ki, amelyet 1938. augusztus 13-án fogadtak el. A törvényt Armand Călinescu alkotta és azzal a céllal készült, hogy megszüntesse a közigazgatási törvény-

244 Mikó Imre: *Huszonkét év. Az erdélyi magyarság politikai története 1918. dec. 1-től 1940. aug. 30-ig.* Budapest, 1941. 203.

245 Deciziune 59. In: *BOJO*, 36. (1 aprilie 1938) 7.

246 Ordonanțe 60. In: *BOJO*, 36. (1 aprilie 1938) 7.

247 Ordonanțe 61. In: *BOJO*, 36. (1 aprilie 1938) 7.

248 De altă pacoste. In: *Glasul Românesc în Regiunea Secuizată*, 8. (10 iulie 1938) 249.

249 Notarii minoritari. In: *Glasul Românesc în Regiunea Secuizată*, 8. (30 iulie 1938) 250.

kezés anarchiáját és mentesítse az államigazgatást a politikumtól.²⁵⁰ A törvény készítésekor eredetileg hét tartományt terveztek, amelyből végül tíz lett. Az első elképzelés szerint Erdélyt négyfelé szakították volna. Székelyföld három megyéjét, Csík, Háromszék és Udvarhely megyét Brassó központhoz csatolták volna. A brassói tartományhoz azonban még hét moldvai és havasalföldi megye került volna.²⁵¹ A közigazgatási átszervezési tervekkel a helyi lapok is foglalkoztak. A román lapok leginkább a románság szerepének megerősítését várták a közigazgatási átszervezéstől. A *Gazeta Odorheiului* lapban M. Costache minél nagyobb számú katonaság telepítését javasolta a megyébe. Ugyanakkor javasolta az infrastruktúra fejlesztését, hogy Székelyudvarhely kereskedelmi és ipari központ lehessen.²⁵² 1938. május 1-jével ismét megkezdte működését a székelykeresztúri járási szolgabíróság, amelynek körzetébe 32 település tartozott.²⁵³

Az új közigazgatási törvény értelmében az országot tíz tartományra osztották, amelyek élén egy-egy királyi helytartó állt miniszterhelyettesi rangban. A tartományok kialakításánál nem vették figyelembe a történelmi határokat, úgy állították össze, hogy mindenütt biztosítva legyen a románok túlsúlya. Udvarhely, Alsó-Fehér, Torda-Aranyos, Maros-Torda, Csík, Fogaras, Nagy- és Kis-Küküllő, valamint Szeben megye a Maros tartományba kerültek Gyulafehérvár székhellyel.²⁵⁴ A tartomány vezető-

250 Mikó Imre: *i. m.* 214.

251 A székely nemzet mai helyzete. HRM PÁK Ms. 7651/31.

252 Se desființează județul? In: *Gazeta Odorheiului*, 8. (20 martie 1938) 250.

253 S-a reînființat judecătoria din I. G. Duca. In: *Gazeta Odorheiului*, 8. (7 mai 1938) 253.

254 Cristina Rîșcuța: Aspectele din viața și activitatea rezidentului Ținutului Mureș, Generalul Dănilă Papp (1867–1950). In: *Apulum*, 37. (2000) 2. 269.

je Dănilă Papp²⁵⁵ tábornok lett, aki 1940. szeptember 16-ig töltötte be ezt a tisztséget.²⁵⁶

A megye élén továbbra is Ioan Pleșoianu ezredes maradt. A törvény értelmében a prefektus a kormány és a Belügyminisztérium helyi képviselője, ki királyi rendelet által volt kinevezve. Ellenőrizte és összehangolta a helyi közigazgatási tisztviselők munkáját, havonta gyűléseket hívott össze, amelyen a szolgabírók és a különböző hivatali szakosztályok vezetői vettek részt.²⁵⁷ Az alispáni tisztséget elvileg megszüntették, azonban Udvarhely megyénél a királyi diktatúra időszakában alispánként szerepelt Corneliu Popescu. A megyeszékhelyek polgármestereit szintén királyi rendelettel nevezték ki. Székelyudvarhely irányítása ügyészek kezébe került, előbb Dumitru Vasile Ștefănescu, majd júliustól Traian Burtă ügyész lett kinevezve ideiglenesen.²⁵⁸

A korábbi években elkezdett építkezések közül több a királyi diktatúra éveiben fejeződött be a megye területén. 1938-ban átadták a székelyudvarhelyi csendőrség épületét,²⁵⁹ felszentelték a

255 Dănilă Papp (1868–1950) erdélyi román család tagja. Bécsben végezte a katonai iskoláit, részt vett az első világháborúban mint az Osztrák–Magyar Monarchia tisztje. Az erdélyi Kormányzótanács tagja volt. Tábornoki rangot kapott, 1930-ban tartalékba helyezték. 1938. augusztus 18-án kinevezték Maros tartomány helytartójának. 1944 után visszavonult. Nagyszébenben halt meg 82 éves korában. Lásd: Cristina Rîșcuța: Aspectele din viața și activitatea rezidentului Ținutului Mureș, Generalul Dănilă Papp (1867–1950). In: *Apulum*, 37. (2000) 2. 269–273.

256 Decrete regale. In: *Monitorul Oficial al Ținutului Mureș*, 3. (19 septembrie 1940) 38.

257 Györke Zoltan: Instituția prefecturii în perioada interbelică (1923–1938) Proiecții legislative. In: *Revista Transilvană de Științe Administrative*, 3. (2010). 93.

258 Actualități. In: *Glasul Românesc în Regiunea Secuizată*, 8. (10 iulie 1938) 249.

259 Inaugurarea noului local al Legiunii de Jandarmi. In: *Gazeta Odorheiului*, 8. (12 noiembrie 1938) 265.

székelyudvarhelyi,²⁶⁰ székelykeresztúri²⁶¹ ortodox templomokat. A megyében 12 egészségügyi központ létesült. Mindegyik központhoz 7–18 település tartozott. Létrejött négy egészségügyi elfekvő: Oklándon, Erdőszentgyörgyön, Olaszteleken és Székelyandrásfalván. Oklándon pedig közfürdő is létesült.²⁶²

Az 1940. augusztus 30-i bécsi döntést követően továbbra is fennmaradt a Maros Tartomány. 1940. szeptember 5-én döntés született, hogy engedélyezik Csík, Maros, Udvarhely megyék és Marosvásárhely város román közigazgatási személyzetének helycseréjét a román kézen maradt területek magyar személyzetével. Így pl. Sima Zoltán, a tartomány központi irodájának építészé helyet cserélt Udvarhely megye Lutic Aurelian építészével. Santei Olimpia gépírónőt az udvarhelyi prefektúráról áthelyezték a tartományi központba. Várad András, a Fogaras megyei igazgató Lie Ioan Udvarhely megyei igazgatóval cserélt.²⁶³ 1940. szeptember 4-én a tartomány területéről több jegyző kérte áthelyezését Dél-Erdélybe vagy Észak-Erdélybe.²⁶⁴ A bécsi döntés eredményeként Udvarhely megye déli peremtelepülései Romániánál maradtak. A román Belügyminisztérium 1940. szeptember 12-i rendelete alapján ezek a települések Nagy-Küküllő megyéhez lettek csatolva: Alsóboldogfalva, Szenterszébet, Magyarfelek, Zsákod, Szederjes, Székelyandrásfalva, Újszékely és Újlak a segesvári járáshoz, Székelyderzs, Petek és Muzsna pedig a köhalmi járáshoz.²⁶⁵

260 Sfințirea bisericii ortodoxe din Odorheiul. In: *Gazeta Odorheiului*, 8. (31 decembrie 1938) 268.

261 Sfințirea bisericii ortodoxe din I. G. Duca. In: *Gazeta Odorheiului*, 8. (14 decembrie 1938) 267.

262 Opera muncii constructive. In: *Gazeta Odorheiului*, 8. (24 august 1938) 260.

263 Decrete regale. In: *Monitorul Oficial al Ținutului Mureș*, 3. (12 septembrie 1940) 37.

264 Deciziune. In: *Monitorul Oficial al Ținutului Mureș*, 3. (12 septembrie 1940) 37.

265 Deciziune. In: *Monitorul Oficial al Ținutului Mureș*, 3. (19 septembrie 1940) 38.

Összegzés

Az 1920–1940 közti időszakban 24 kormányváltásra került sor Romániában, melyek a helyi közigazgatásban is változást hoztak. Változtak a kormányok helyi közigazgatási képviselői, a prefektusok is, mivel a tisztséget a hatalmon lévő politikai pártok tagjai, vagy a helyi román elithez tartozó személyek töltötték be. Néhányuk rendelkezett közigazgatási tapasztalattal, mások csak kapcsolatrendszerüknek, nemzeti hovatartozásuknak köszönhetően nyerték el ezt a beosztást.

Udvarhely megye közigazgatás-történetében 1918 és 1940 között több szakaszt különíthetünk el:

1.) Az 1918–1920 közötti időszak az impériumváltás korszaka, amikor a román államhatalom minden eszközzel igyekezett a helyi magyar közigazgatás szereplőit behódolásra bírni. Megjelentek a román tisztviselők a megye területén, kik közül néhányan végig fontos szerepet játszottak a két világháború közti periódusban, például az oklándi szolgabíró, Macedon Cionca.

2) 1920–1925 közötti időszak az átmenet korszaka, mikor nem működtek a megyei, városi vagy községi választott tanácsok, de a közigazgatás tagjainak többsége magyar nemzetiségű volt, több esetben magyar polgármester állt Székelyudvarhely élén. A helyi magyarság igyekezett minél erőteljesebben jelen lenni a helyi döntések megszületésénél, a román tisztviselő személyzet többsége erdélyi, tudott magyarul, tehát nem voltak kommunikációs problémák.

3. 1926–1929 között a liberális közigazgatási törvénynek köszönhetően átalakult Udvarhely megye területe. Maros megyétől több települést csatoltak át, így létrejött az erdőszentgyörgyi járás. Megalakultak a megyei, városi és községi választott tanácsok. A magyar nyelv használata a közigazgatásban tilossá vált, sor került több magyar tisztviselő elbocsátására, felerősödött a helyi román és magyar elit közti verseny a fontosabb állások betöltéséért, de leginkább a székelyudvarhelyi polgármesteri állás került a célkeresztbe.

4. Az 1929–1937 közötti évek az időközi bizottságok korszaka. A megye és a megyeszékhely vezetése – rövid időszakokat leszámítva – időközi bizottságok kezébe került, melyek tagjai többnyire román nem-

zetiségűek, a magyar nemzetiségű tagok pedig a Réty Imre vezetete politikai csoportosulásból kerültek ki, akik a román pártokkal szövetkezve igyekeztek eredményt elérni a helyi magyar közösség érdekében. Ebben az időszakban jelentősen átalakult a községi jegyzők csoportjának nemzetiségi hovatartozása is, a magyarok száma rohamosan csökkent, 1938-ra már nem volt magyar nemzetiségű jegyző a megyében.

5. 1938–1940 között, a királyi diktatúra korszakában megszűntek az időközi bizottságok, így a helyi elit teljesen kiszorult a közigazgatásból, a katonai prefektusok és jogi végzettségű székelyudvarhelyi polgármesterek rendeletek által vezették a megyét és a megyeszékhelyet. A közigazgatás alkalmazottainak nemzetiségi összetétele román, nem erdélyi származásúak.

Az újabb impériumváltás a helyi magyar közösséget teljesen kiszorítva találta a helyi közigazgatásból. A 22 év román uralom helyi közigazgatás-történetét személycserék és áthelyezések sora, járások, jegyzőségek szervezése, majd megszüntetése, átalakítása jellemezte, mely zavart okozott a helyi közösségekben és nehezítette a közigazgatás normális működését. Ez hatással volt az élet minden területére.

I. Udvarhely megye főispánjai (1919–1940)

Főispán (prefektus)	Hivatalban töltött időszak	Nemzetisége
Valer Neamțu	1919–1920. április 1922. január 31.–1924.	román
Dr. Toma Cornea	1920. április–1922.	román
Gheorghe Crețu	1922. január 1.–1922. január 31.	román
Gheorghe Andreiaș	1924–1926. április 2. 1927. június 22.–1928. október 1933. november 16.–1936. augusztus 2.	román
Vlad Spătaru	1926. április 2.–1926. október 25.	román
Dimitrie Cristea	1926. október 25.–1927. március 31.	román
Andrei Gușu	1927. április 12.–1927. június 12.	román
Dimitrie I. Avram	1927. június 12.–1927. június 22.	román
Ion Fărcășanu	1928. október–1928. november 17.	román
Balint Simon	1928. november 17.–1930. április 16.	román
Emil Pop	1930. április 16.–1931. május 3.	román

Főispán (prefektus)	Hivatalban töltött időszak	Nemzetisége
Popa Traian	1931. május 3. –1931. május 14.	román
Dr. Vasile Cupărescu	1931. május 15.–1932. június 11.	román
Dr. Gheorghe Bărbat	1932. június 11.–1933. november 16.	román
Emil Lissievici	1936. augusztus 2.–1936. november 26.	román
Mihail Constantinescu	1936. november 26.–1937.	román
Liviu Baciu	1937. december 30.–1938. február 11.	román
Loc. Col. Sorescu Caton	1938. február 11.–1938. február 14.	román
Col. Ioan Pleșoianu	1938. február 14.–1940. május 24. 1940. július 10.–1940. augusztus 30.	román
Dr. Emil Pop	1940. május 24.–1940. július 10.	román

II. Udvarhely megye alispánjai (1920–1938)

Alispán	Hivatalban töltött időszak	Nemzetisége
Morvay Endre	1921. május–1921. június	magyar
Biró Dénes főjegyző	1921 1926. április–augusztus	magyar
Rauca Răuceanu Izidor	1922. február–március	zsidó, román
Szabó Gábor	1922. április–1926. szeptember 1927. június–1928. június 13.	magyar
Macedon Cionca oklándi főszolgabíró	1926. szeptember 1928. június 14–1929. május	román
Iosif Pop	1926. szeptember–1927. június	román
Dr. Dumitru Frâncu	1929. május–1929. október 29.	román
Octavian S. Simu	1929. október 29.–1930. szeptember	román
Sebesi Ákos	1930. szeptember–1931. július	magyar
Pop Sever	1931. augusztus–1932. október 20.	román
Gheorghe Gociman	1932. október 20.–1933. december	román
Emil Lissievici	1933. december–1937. január 1.	román
Corneliu Popescu	1937. január 1.–1940. augusztus	román

III. Székelyudvarhely polgármesterei (1919–1938)

Polgármester	Hivatalban töltött időszak	Nemzetisége
Sibian György	1919. január–1921. június 3.	román
Szakáts Zoltán	1921. június 3.–1922. január 11.	magyar
F. Emil Negruțiu	1922. január 11–1926. május 30.	román
Tamás Albert	1926. május 30–1926. július 13. 1926. október 10–1928. augusztus 15.	magyar
Ioan Metea	1926. július 13–1926. október 10.	román
Gönczy Gábor	1928. augusztus 15.–1929. szeptember	magyar
Réty Imre	1929. szeptember–1933. december	magyar
Mihai Constantinescu	1933. december 9.–1934. március	román
Hecker Kálmán	1934. április 1–1937. november 19.	magyar
Ion Steriopol	1937. november 19.–1938. január 6.	román
Andreiu Crișan	1938. január 15.–1938. február 11.	román
Dimitrie Vasile Ștefănescu	1938. február–1938. július	román
Traian Burtă	1938. július–1938. december	román